

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇALIŞANLARIN GÖZÜNDEN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA:
AFRİKA ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN

ECEM NUR DİNÇER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SEDA ATTEPE ÖZDEN

ANKARA - 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 08/05/2021

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ecem Nur Dinçer

Öğrencinin Numarası: 21810159

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Seda Attepe Özden

Tez Başlığı: Çalışanların Gözünden Sürdürülebilir Kalkınma: Afrika Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 127 sayfalık kısmına ilişkin, 08/05/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 08/05/2021

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Seda Attepe Özden



*Ertan Kahramanoğlu ve Ural Nadir'e,
Siz olmasaydınız olmazdı...*

ÖZET

Dinçer, Ecem Nur. Çalışanların Gözünden Sürdürülebilir Kalkınma: Afrika Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Dünya’da küresel iklim değişikliği, kuraklık, kıtlık, canlı türlerinin azalması gibi pek çok çevre sorunu bulunmaktadır. Çevre sorunlarının kökenine inildiğinde Sanayi Devrimi’nin ardından dünyada bir fenomen halinde yayılım gösteren endüstriyalizm ve onun olumsuz etkilerinden söz edilmektedir. Öyle ki sanayileşme ile değişen üretim ve tüketim alışkanlıkları, sanayi atıkları, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı gibi nedenler dünyanın flora ve faunasında geri dönüşü çok zor olumsuz etki yaratmıştır. Bu olumsuz etkilerin yarattığı çevre krizlerinin göz ardı edilemeyecek hale gelmesiyle çevre çalışmaları artmış ve bu doğrultuda uluslararası düzeyle sürdürülebilirlik yaklaşımı ve yöntemi ön plana çıkmıştır. Sürdürülebilirlik yaklaşımı Dünya’da kalkınmanın yön değiştirerek doğal kaynakların kullanımında gelecek nesillerin de haklarını korumaya yönelik bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmaların artmasına öncü olmuştur.

Bu çalışma ile Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişilerin, bu çalışmalara yönelik gözlem ve deneyimleri ortaya konmak amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış 14 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bulgular beş tema altında toplanmıştır. Bu temalar; “Sağlık Koşullarında İyileşme”, “Toplumsal Dayanışmayı Arttırma”, “Ekonomik Güçlenme”, “Eğitime Katılımın Artması” ve “Eko-feminist Bir Dönüşüm” olarak belirlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişiler tarafından küresel iklim değişimi nedeniyle yaşanan çevre krizlerinin o bölgelerde yaşayan insanların hayatını olumsuz etkilediği ve yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarıyla bu insanların yaşamlarında sağlık, hijyen, eğitim, ekonomi, sağlıklı gıda ve suya erişim ve cinsiyet eşitliği gibi konularda olumlu değişimler gözlemlendiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: sürdürülebilir kalkınma, sosyal hizmet, çevresel adalet, çevre hakkı, Afrika’daki sürdürülebilir kalkınma çalışmaları

ABSTRACT

Dinçer, Ecem Nur. Sustainable Development Through The Eyes of Employees: Africa Sample, Master Thesis, 2021.

As it is known, there are many environmental problems in the world such as global climate change, drought, famine and the decrease in living species. When the root of environmental problems is addressed, industrialism, which spread as a phenomenon in the world after the Industrial Revolution, and its negative effects are mentioned. Reasons such as changing production and consumption habits, industrial wastes, unconscious use of natural resources have created a very difficult negative effect on the flora and fauna of the world. As the environmental crises caused by these negative effects have become indispensable, environmental studies have increased and in this direction, the international level of sustainability approach and method has come to the fore. The sustainability approach has pioneered the increase in studies for sustainable development, which is a development model aimed at protecting the rights of future generations in the use of natural resources by changing the direction of development in the world.

With this study, it is aimed to reveal the observations and experiences of people who contribute to sustainable development studies in Africa. In line with this basic purpose, in-depth interviews were conducted with 14 people, who contributed to sustainable development studies in Africa, with the semi-structured interview method. The findings, analysed by the researcher, are grouped under five themes. These themes are; "Improvement In Health Conditions", "Increasing Social Solidarity", "Economic Strength", "Increased Participation In Education" and "An Ecofeminist Transformation".

During the interviews, it was observed that the environmental crises experienced due to global climate change by the people who contributed to the sustainable development studies in Africa negatively affect the lives of the people living in those regions. It has been revealed that, with the sustainable development studies carried out, positive changes have been observed and experienced in the lives of these people in matters such as health, hygiene, education, economy, access to healthy food and water, and gender equality.

Keywords: sustainable development, environmental justice, environmental right, social service, Sustainable Development Studies In Africa

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Küreselleşme	2
1.1.1. Sanayileşme ve kentleşme	4
1.1.2. Küresel iklim değişimi	6
1.1.3. İklim göçleri.....	8
1.1.4. Yoksulluk	9
1.2. Çevre.....	11
1.2.1. Flora ve fauna	11
1.2.2. Çevre kirliliği	13
1.2.3. Çevresel krizler.....	15
1.2.4. Çevresel adalet.....	21
1.3. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma	29
1.3.1. Tarihsel süreçte sürdürülebilir kalkınma	30
1.3.2. Sürdürülebilir kalkınmanın amaçları ve bileşenleri.....	31
1.4. Sosyal Hizmet.....	33
1.4.1. Sosyal hizmet tarihinde çevre düşüncesinin ele alınması	36
1.4.2. Sosyal Hizmet ve Sürdürülebilir Kalkınma	39
1.5. Araştırmanın Problemi.....	42
1.6. Araştırmanın Amacı.....	43
1.7. Araştırmanın Önemi	44
1.8. Araştırmanın Sayıtları.....	44
1.9. Sınırlılıklar	44
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	45
2.1. Araştırmanın Modeli.....	45
2.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	45
2.2.1. Katılımcıları tanıtıcı bilgiler	46

2.3. Veri Toplama Araçları.....	49
2.4. Veri Toplama Süreci	49
2.5. Verilerin Analizi	50
3. BULGULAR VE YORUM	51
3.1. Sağlık Koşullarında İyileşme.....	54
3.2. Toplumsal Dayanışmayı Arttırma	57
3.3. Ekonomik Güçlenme.....	59
3.3.1. Birbirine yardım etme gücü	61
3.4. Eğitime Katılımın Artması	63
3.5. Eko-feminist Bir Dönüşüm	65
3.5.1. Kadınların güçlenmesi	68
3.5.2. Kız çocuklarının eğitime katılımı.....	70
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	72
4.1. Sonuç.....	72
4.2. Öneriler	74
KAYNAKLAR.....	76
EKLER.....	84
Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	84
Ek 2: Örnek Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	86
EK 3: Etik Kurul İzni	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünyadaki Su Kaynakları	19
Tablo 2. Sosyal Hizmetin Ekolojik Geleneği.....	37
Tablo 3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmetin Temel Prensipleri	40



KISALTMALAR LİSTESİ

BM: Birleşmiş Milletler

IASSW: International Association Of Schools Of Social Work (Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği)

IDMC: International Displacement Monitoring Centre (Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi)

IFSW: International Federation Of Social Work (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)

NASW: Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (National Association Of Socialworkers)

UNEP : United Nations Environmental Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

WCED: World Commission On Environment And Development (Dünya Çevre Ve Kalkınma Komisyonu)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

1. GİRİŞ

Çevre çalışmalarının büyük bir çoğunluğu çevre krizlerinin başlangıcı olarak Sanayi Devrimi'ni işaret etmektedir. Zira, Sanayi Devrimi ile tarım üretiminden sanayi üretimine geçilen yeni Dünya düzeninde devletlerin ekonomik gelişimi için hedefleri de sanayileşme üzerine olmuştur. Üretim şeklinin tarımdan sanayi üretimine evrilmesi ve kentlerin giderek büyümesi aynı zamanda küresel boyutta köylerden kentlere göçlerin başlamasına neden olmuştur. Büyük oranda ve hızla yaşanmaya başlayan kentlere göçler, kentlerde önemli ölçüde nüfus hareketliliğine neden olarak çarpık kentleşme, gecekondulaşma, yoksulluk, sınıfsal farklılıklar gibi kentleşmenin olumsuz etkilerini de beraberinde getirmiştir. Sanayileşmenin etkileri kentleşme gibi sosyo-ekonomik değişimlere ek olarak çevresel anlamda da büyük değişimlere neden olmuştur. Öyle ki sanayileşme ile birlikte yaşanan; üretimde tarımın terk edilmesi ve sanayi üretimine geçilmesi, köylerden kentlere göç ile betonlaşma, ormansızlaşma, çarpık kentleşme, yeşil alanların azalması; sanayilerde hammadde ihtiyacı için doğal kaynakların geri dönüşü olmadan kullanılması, sanayi atıklarının hava, su ve toprak yoluyla doğaya salınması gibi olumsuz etkenler kısa sürede Dünya'nın çevresel anlamda kirlenmesine ve flora ve faunasında değişimlere neden olmaya başlamıştır. Dünya'nın hava, toprak ve akarsularında yapılan tüm bu olumsuz değişimler küresel boyutta iklim değişikliklerinin ve çevresel yozlaşmaların da yaşanmasındaki önemli bir faktördür. Sanayi Devrimi'nden sonra hızla değişime uğrayan sosyo-ekonomik ve çevresel düzenler, Dünya'da geri dönüşü çok zor bir düzensizliğin başlamasına neden olmuştur. Ayrıca, Dünya'da yaşanmaya başlayan çevre krizleri gelişmemiş ülkelerde alt yapı yetersizlikleri, yaygın yoksulluk ve tarıma bağlı üretimin hakim olması nedenleriyle daha yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bu durumun en çarpıcı örnekleri gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin yer aldığı Afrika kıtasında yaşanmaktadır. Küresel iklim değişiminin etkileri ile bu bölgelerde yaşanan çevre krizleri insanların çevre hakkına erişimlerinde önemli aksamalara neden olmaktadır.

Sanayi Devrimi'nin çevreye yönelik olumsuz etkilerinin gün yüzüne çıkması ve göz ardı edilemeyecek hale gelmesiyle çevre çalışmaları tüm Dünya'da ön plana çıkmıştır. Bu süreçte sürdürülebilirlik yaklaşımı çevre çalışmaları arasında en önemli yöntem ve yaklaşımlardan biri haline gelmiş, bu doğrultuda uluslararası düzeyde çevre kalkınması çalışmalarının da ana odağı sürdürülebilir kalkınma yönünde olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın bileşenlerini oluşturan ekonomik, ekolojik ve sosyal bileşenler ilgili alanlarda

refah odaklı çalışmaların artmasını sağlamıştır. Sosyal refahın sağlanması misyonuna sahip sosyal hizmet mesleği ve biliminde de 20. yüzyıldan itibaren çevre çalışmaları yer almaya başlamıştır. Zira, sürdürülebilir kalkınmanın toplum refahını sağlamadaki temel amacını gerçekleştirirken eklektik bir yol izlediği düşünüldüğünde, sosyal hizmet mesleğinin bu konudaki temel vizyon tutumu ve sosyal adaleti sağlamak odağındaki bilgi, beceri ve değere sahip olduğu bilinmektedir.

Araştırmada, Afrika’da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin yürütülen bu çalışmalara yönelik gözlem ve deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve sonuçlar ışığında araştırmacı tarafından sürdürülebilir kalkınma çalışmaları ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yürütülen sosyal hizmet çalışmaları için öneriler verilecektir.

1.1. Küreselleşme

Küreselleşme tarihten bu yana yaşanan olaylar ve gelişmeler nedeniyle farklı bilim ve görüşlerin farklı bakış açılarıyla yorumlamaya çalıştığı çok anlamlı bir kelime haline gelmiştir. Küreselleşme; iklimsel, çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, teknolojik vb. birçok açıdan ele alınmış ve tarihten bu yana tartışılmalıdır. Günümüzde de birçok bilim dalında farklı anlam ve farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Kıvılcım (2013), küreselleşme için tam ve net bir tanımlama olmadığını belirterek küreselleşmeyi “hizmet ve sermayenin artan hareketliliği sonucunda sınır ötesi karşılıklı ekonomik bütünleşme ve ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına dahil olma sürecinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan toplum ve devletler arasındaki iletişimin ve etkileşimin artması ve karşılıklı bağımlı hale gelmesi” olarak ifade edilebileceğini belirtmiştir. Küreselleşme birçok bilim dalının farklı açılarıyla ele alınmasıyla birlikte hem olumlu hem de olumsuz yönde değerlendirilmektedir. Aslına bakıldığında küreselleşmenin ortaya çıktığı dönemin net olarak belirlenmesi ya da belirtilmesi mümkün görünmemektedir. Öyle ki tanımlanmasında var olan anlam karmaşası bakış açılarının farklılaşması nedeniyle çıktığı dönemin belirlenmesinde de mevcuttur. Tarihte yaşanan olayların ve iktisadi gelişmelerin farklı yorumlanması ve farklı bakış açılarıyla değerlendiriliyor olması nedeniyle de belirsizliklere neden olmaktadır. Kökalan Çımrın (2009), bu sürecin kapitalizmin bir uzantısı olarak değerlendiriliyorsa 16. Yüzyıla kadar uzandığını, fakat “yeni” bir olgu olduğu düşünülüyorsa 1945 sonrası hatta 1980’ler sonrasına bakmak gerektiğini belirtmektedir. Bauman (2018) da yapıtında küreselleşmenin geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç olduğu ve bütün moda sözcükler

gibi şeffaflaştığını iddia ettiği deneyimi ne kadar çok olursa, sözcüklerin anlamlarının o kadar bulanıklaştığını kaleme almıştır.

Küreselleşmeye yönelik olumlu ya da olumsuz yönler ele alındığında iktisadi, teknolojik ve sosyal yönlerden birçok olumlu yönü olduğu savunulsa da gelirin adaletsiz dağılımına neden olması nedeniyle yoksulluk gibi birçok sosyal soruna, tüketimin hızla artması ve çevre bilincinin yetersizliği nedeniyle çevresel ve hatta iklimsel yönden çok fazla olumsuz duruma ve Dünya'nın tamamını ilgilendiren ciddi konuları içerdiği göz ardı edilmemelidir. Küreselleşmenin sonucunda zengin ülkeler ile fakir ülkeler arasındaki uçurumu büyütürken Üçüncü Dünya'da gittikçe artan sayıda insanı korkunç bir yoksulluğa itiyor ve günde bir dolardan az parayla geçinmek zorunda bırakıyor. Aynı zaman diliminde ise dünyanın toplam geliri yılda ortalama %2,5 artmıştır (Stiglitz, 2002). Bu oran küreselleşmenin adil gelir dağılımında ciddi bir adaletsizlik olduğunun en büyük göstergesidir. Bauman (2018) küreselleşmenin tıpkı uygarlık, gelişme, yöndeşme, konsensüs ve erken dönem ve klasik modern düşüncenin diğer anahtar kavramları gibi evrenselleşme fikrinin de düzen kurma umudunu, niyetini ve kararlılığını ifade ettiği, fakat günümüz söylemindeki anlamıyla bu özelliklerin hiçbirinin kalmadığını belirtmiştir. Küreselleşme sadece ekonomik yönde üçüncü dünya ülkelerine zarar vermekle kalmamış tüketim kültürünün değişmesi ve bununla doğrudan bağlantılı olan sanayileşmenin artması nedeniyle insanlığın doğaya verdiği tahribat artmıştır. Stiglitz (2002) de küreselleşmenin yalnızca ticareti serbestleştirmede değil, onun diğer bütün yönleriyle de iyi niyetli çabalarında bile geri teptiğini, küreselleşme savunucularının iddia ettiği yararlar azken, ödenen bedelin onların iddia ettiğinden çok daha ağır; çünkü çevrenin mahvedildiğini, politik yöntemlerin yozlaştığını yüksek değişim hızının ülkelerin kültürel adaptasyonuna fırsat tanımadığını vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi küreselleşmenin iklimsel, çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, teknolojik vb. birçok yönden olumlu ve olumsuz anlam ve etkileri mevcuttur. En başta küreselleşmenin evrenselleşme ve diğer iyi niyetli olduğu iddia edilen terimler gibi küresel bir düzene girme amacı ile ortaya çıktığı bilirse de günümüz dünyasında küreselleşmenin gelir dağılımındaki adaletsizliği arttırdığı, üçüncü dünya ülkelerinin gelişiminde olumsuz etkiler yarattığı, yine bu ülkelerin sosyo-kültürel olarak dengelerini hızlı bir değişimle sarstığı, doğanın kötü kullanımına neden olduğu ve iklimsel bozulmalara neden olan bir çok etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu araştırma, küreselleşmenin iklimsel, çevresel ve sosyo-kültürel yönden olumsuz etkilerini ortaya

koymayı amaçladığından bu etkilerin mikro anlamda bölgesel ve makro anlamda da dünyaya etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.1.1.Sanayileşme ve kentleşme

Küreselleşmenin en önemli aşamalarından biri de sanayileşmenin artmasıyla kentleşmenin hızlanmasıdır. Sanayileşme ve kentleşme birbiri ile ilintili iki kavram olagelmışlerdir. Zira kentleşme; sanayileşmenin bir sonucu olarak, köylerde yaşayan kesimin tarımla uğraşmayı bırakarak çeşitli nedenlerle sanayileşen kentlere göç etmesi sonucu kentlerin nüfusunun artması ve şehirlerin nüfus açısından büyümesi süreci olarak tanımlanabilmektedir. Demirarslan ve Demirarslan (2018) da kentleşme teriminin sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirlerde toplanması ve şehir alanlarının genişlemesi süreci olarak tanımlanabildiğini belirtmiştir. Keleş (1995) ise kentleşmenin çoğu kez sanıldığı aksine, köylerden kentlere nüfus akınlarını anlatan, salt bir nüfus devinimi olmadığını, çok daha geniş anlamli bir değişim olarak; sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci olarak tanımladığını nitelendirmiştir. Bu anlamda söz konusu sanayileşmenin tarihi insan oğlunun var olmasıyla birlikte başlamış, Sanayi Devrimi sürecinde gelişme göstermiş ve teknolojik gelişmelere dayalı bir şekilde gelişme süreci hızlanarak sanayileşmeyi etkileyen sermaye, enerji, hammadde, teknoloji, ulaşım, pazarlama ve insan kaynaklarının varlığı, sanayileşme süreçlerinin gelişmesinde önem teşkil etmiştir (Erden, 2019).

Kentleşme tarihsel süreçte ele alındığında en önemli değişim ve dönüşüm noktası olarak Sanayi Devrimi'ni söylemek yanlış olmayacaktır. Bilindiği üzere Sanayi Devrimi sonrasında üretim, öncesine nazaran hız olarak büyük bir ivme kazanmış ve zamanla ülkelerin üretiminin merkezine geçerek milli gelirdeki en önemli değişken, kavram ve hatta sistemin ana parçası haline gelmiştir. Öyle ki, kentleşme kavramı tanımlanırken Sanayi Devrimi öncesi ve Sanayi Devrimi sonrası olarak ele alınmaktadır. Allen (2017) da Sanayi Devrimi'nden sonra dokuma gibi zanaatlar yerine buharla çalışan makinelerle üretimin çok yönlü şekil değiştirerek enerji kaynaklarında da ciddi bir değişim yaşandığını, ilk demir yollarının inşa edildiğini ve pahalı enerji kaynağı olan kömür yerine yenilenebilir enerji kaynağı olan ağaç, su ve yağın kullanılmaya başlandığına dikkat çekmiştir. 18. ve 19. yüzyıl arasında başlayan sanayileşme hızla dünyaya yayılmaya başlamış ve ülkeler kentlerinde kendileri için önemli bir ekonomik getirisi olan sanayilerini geliştirmeye

başlamıştır. Sanayileşmenin kentlerde yayılmasıyla birlikte kırsal alandan kentlere olan göç artarak kent nüfuslarında önemli ölçüde nüfus hareketliliği başlamıştır. Sanayileşmenin etkisiyle toplumların kültürlerinde, ekonomilerinde, yaşam biçimlerinde, siyasal yapılarında, sınıfsal yapılarında vb. sistemsel anlamda hızlı ve köklü bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Harari (2017) de Sanayi Devrimi'nin yarattığı değişikliklere ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Sanayi Devrimi enerjiyi dönüştürmek ve yeni ürünler geliştirmek için yeni yollar yarattı; böylelikle insanlığı, etrafını çeviren ekosisteme bağlı kalmaktan büyük ölçüde kurtardı. İnsanlar ormanları kesti, bataklıkları kuruttu, barajlar inşa etti, ovaları suladı, binlerce kilometre demiryolu döşedi ve gökdelenlerle dolu metropoller kurdu. Dünya Homo Sapiens'in isteklerine uygun hale getirildikçe habitatlar ve türler yok oldu. Bir zamanlar yeşil ve mavi olan gezegenimiz, plastik ve betondan bir AVM'ye dönüştü.”

Sanayileşmenin etkileri sosyo-ekonomik değişimlerle sınırlı kalmayıp çevresel büyük değişimlere de neden olmuştur. Sanayileşmenin yaygınlaşması ile kentlerdeki eğitim, istihdam , sağlık, ulaşım, iletişim gibi olanaklara ulaşma rahatlığı ve üretimin artarak ekonomik büyümenin sağlanması gibi olumlu sonuçları doğururken çevresel anlamda birçok olumsuz etkiler gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Zira sanayilerin ihtiyacı olan hammaddeye doğal kaynaklar kullanılarak ulaşılmaya başlamış, sanayilerin atıkları doğaya salınarak kirletilmeye başlamış ve kentlerdeki hızlı nüfus artışı çarpık kentleşmelere yol açarak çevresel büyük ve dönülmez tahribatlara neden olmaya başlamıştır. Söz gelimi sanayileşme sadece üretimin değil, tüketimin de hızla artmasına neden olmuş ve 1950'lerden sonra dünyada artan nüfus hareketliliği ve sanayileşmenin etkisiyle dünyanın tüketim kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Nakipoğlu Özsoy (2015) günümüzde dünyanın en önemli sorunları arasında yer alan çevre sorunlarının tarihinin özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra hızla artan insan faaliyetleri ve ekonomik büyümenin dünyanın doğal düzeninin bozulmasına yol açtığını ve dolayısıyla doğanın taşıma kapasitesinin aşılmasının küresel düzeyde olumsuz yankılanmalara neden olduğuna dikkat çekmiştir. Bayar (2008) ise çevre konusunun özellikle 1990'lı yılların başlarından itibaren küreselleşmeyle birlikte anılan en önemli konulardan biri haline geldiğini ve küresel ısınma, hava kirliliği, nükleer ve kimyasal atıklar, kuraklık ve sel felaketleri, biyo çeşitlilik ve türlerin yok oluşuna ilişkin sorunlar, asit yağmurları, deniz, göl ve akarsu kirliliği gibi problemlerin küreselleşme ile ilintili olduğuna dikkat çekmiştir. Görüldüğü gibi

sanayileşmenin birçok alanda büyük bir gelişim olduğu düşünülse de sanayileşme sosyal ve fiziksel çevrelerde ani değişimler yaşatarak geri dönüşü zor olan veya geri dönüşü olmayan değişimlere neden olmuştur. Sanayileşmenin verdiği tahribatlar çok geç bir dönemde fark edilmiş ve bu dönemden sonra buna yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmış olsa da günümüzde de doğaya verilen zararların önüne geçilememiş olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

1.1.2. Küresel iklim değişimi

İnsan eliyle, diğer bir deyişle “yapay” iklim değişiminin son yüzyılın en önemli sorunu olduğu ve Dünya’daki bütün canlı ve cansızları etkilediği bilinen bilimsel bir gerçektir. Küresel iklim değişiminin en büyük nedeni Sanayi Devrimi sonrasında Dünya’nın hemen her yerinde sanayileşme hareketinin hızlanmasıdır. Öyle ki, Sanayi Devrimi’nden sonra hız kazanan sanayileşme hareketi tüm Dünya’ya hızla yayılmaya başlamış ve Dünya’nın doğal kaynakları geri dönüşü olamadan tüketilmeye ve sanayilerdeki işlemlerden sonra oluşan katı, sıvı ve gaz atıklar akarsulara, toprağa ve havaya, yani doğaya öylece geri bırakılmaya başlanmıştır. Bu durum Dünya’nın her yönden geri dönüşü olmayan bir kirliliğe ve felakete sürüklenmesine neden olmuştur. Batan (2014), küresel iklim değişiminin doğal nedenlerini güneşten gelen radyasyon oranının değişerek küresel sıcaklığı artırması, Dünya’nın kendi eksenindeki kayma ve dairesel sapmaların dünyanın soğuk ve sıcak dönemler yaşamasına neden olan prezyon hareketi, okyanuslardaki deniz yüzeyindeki sıcaklıklarında artışa neden olan elnino etkisi (güney salınımlı sıcaklık hareketi) ve akıntı sistemleri olarak sıralarken; daha büyük ölçüde yapay iklim değişimine neden olan şeyin insan odaklı fosil yakıt yanmasından meydana gelen hava kirliliği olarak belirtmiştir. Karayilmazlar vd. (2011) ise küresel ısınmanın, insanların çeşitli etkinlikleri sonucunda meydana gelen ve sera gazları olarak nitelenen bazı gazların atmosferde yoğun bir şekilde artması sonucunda, anakaraya yakın atmosfer tabakaları ile anakara sıcaklığının yapay olarak artması süreci olduğunu ve küresel iklim değişiminin, küresel ısınmaya bağlı olarak diğer iklim öğelerinin de değişmesi olarak tanımlamıştır. Küresel ısınmanın neden olduğu küresel iklim değişimi Dünya’yı geri dönüşü mümkün görülmeyen değişimlere sürükleyerek tüm canlı hayatlarında göz ardı edilemeyecek felaketlere neden olmaktadır.

Sanayi Devrimi’nden sonra doğal kaynakların ve havanın kirlenmeye başlaması canlı türlerinin yok olmasına, atmosferdeki sera gazlarının birikimi hava sağlığının bozulmasına ve atmosferde ciddi tahribatlara neden olmaya başlamıştır. Doğal dengelerin her yönden

hızla bozulmaya başlaması Dünya'nın ikliminde binlerce yılda yaşanabilecek iklimsel değişimlerin çok kısa süre içinde, birkaç yüzyılda gözlemlenebilecek kadar büyük bir hızda yaşanmasına neden olmuştur. Kadioğlu (2008) da küreselleşmenin etkisiyle çevresel değişikliklere neden olan sorunları koruyucu ozon tabakasındaki incelme, arazilerin bozulması ve çölleşme, eşi görülmemiş oranlarda biyolojik çeşitliliğin azalması olarak sıralarken, politik sınırları aşan sayısız çevresel ve diğer sorunları çözmenin gerçek anlamda küresel toplum olma hedefine ulaşmak için gerekli olan sürecin bir parçası olduğunu ve iklim değişikliği gibi sorunların yapıcı ve önlemler alıcı yollarla ortaya koyulmasının bu hedefi gerçekleştirmekte yardımcı olabileceğine dikkat çekmiştir. Aksay vd. (2005), nin yaptığı araştırma derinlemesine incelendiğinde küresel ısınmanın potansiyel etkilerini şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

- Sıcaklıktaki anormal artış, yağış rejimleri, toprak nemi ve tarımsal üretimi ilgilendiren diğer iklimsel faaliyetlerde değişim
- Buzulların erimesi ve ısınan okyanus sularının termal genişmesi nedeniyle deniz seviyesinde yükselme
- Ormanların azalması yüzünden atmosferdeki karbon emisyonunda değişim
- Denizlerin yükselmesi nedeniyle yaşanacak büyük toprak kaybı
- Böcek türlerinde değişim ve sıtma hastalığı taşıyan sivri sineklerin artması nedeniyle sıtma hastalığından kaynaklanan ölüm oranının artması (ortalama yılda bir milyon kişinin öleceği tahmin edilmektedir)
- Kurak dönemin ardından gelen aşırı yağışların virüs mutasyonlarını arttırması
- Okyanuslardaki tuzluluk oranının artması nedeniyle akıntı sisteminde büyük oranda değişim yaşanması
- Enlemlerin 150-550 km kutuplara kayması ve bu durumun birçok canlı türünün yok olmasına neden olması
- Küresel ısınma yüzünden 2050'ye kadar bitki ve hayvan türlerinin dörtte birini/bir milyondan fazlasının yok olması
- Dünya'daki kuş türlerinin sekizde birini oluşturan 1211 kuş türünün yok olması

Görüldüğü gibi küresel ısınma ve küresel iklim değişimi konusunda yapılan bilimsel araştırmalar, iklim değişiminin Dünya'nın atmosfer yapısında, akarsu sistemlerinde ve anakaralarında geri dönüşü pek de mümkün olmayan tahribata neden olacağı görüşündedir. Küresel iklim değişimi ile yaşanan etkiler sadece fiziksel çevre, doğa olayları olarak değil

sosyal boyutta da ele alınabilmektedir. Küresel iklim değişiminin sosyal etkileri ele alındığında iklim göçleri konusu en önde gelen konulardan biri olabilmektedir.

1.1.3. İklim göçleri

İklimsel değişimler nedeniyle yaşanan felaketler, sanayileşmesi sayesinde gelişmiş ülkeler nedeniyle yaşanmış, fakat gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkeler üzerinde etkileri daha yıkıcı olmuştur. Buna ek olarak gelişmiş ülkelerin neden olduğu bu felaketlerin bedelini ödemek zorunda olan gelişmemiş ülkelerin yaşanan felaketlerle baş etmeleri gelişmiş ülkelere göre çok daha zor hale gelmiştir. Bu durumlar iklimsel/çevresel adaletsizliğin oluşmasına neden olmuştur. Yaşanan tüm bu gelişmeler ve bu gelişmelerin doğurduğu olumsuz etkileri insanların yaşamını sürdürdüğü alanlardan başka alanlara göç etmesine neden olabilmektedir. Göçün en genel tanımı, insanların bulunduğu bölgelerde yaşadığı olumsuz olaylar ve sorunlar nedeniyle yaşamını daha iyi yaşayacağına inandığı bölgelere taşınması olarak yapılabilir. Günümüzde yerleşik hayat hakim olmasına karşın insanlar hayatlarının daha iyi devam ettireceği yerlere çeşitli nedenlerle göç edebilmektedir. İklim göçlerinin insanların yaşam şartlarının fiziksel çevresi nedeniyle hayatlarını etkileyen sorunlar yüzünden yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ziya (2012) iklim göçünü; çölleşme, seller, kuraklaşma, tsunami gibi felaketlerin, çevre sorunlarının neden olduğu insan göçü hareketi olarak tanımlamıştır. Yılmaz ve Navruz (2019) 'a göre “çevresel değişimler nedeniyle geçici veya sürekli olarak yer değiştirme süreci çevresel mülteci kavramını; küresel iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle insanların yer değiştirme zorunluluğu ise iklim mültecileri kavramını ortaya çıkarmıştır.”. Ekşi (2016) de; sel baskınları, deprem, kuraklık gibi etkenlerle insanların yaşadıkları yerlerden geçici veya sürekli olarak başka bir yere gitmek zorunda kaldığı göç hareketlerinin “iklim mültecileri” veya “çevre mültecileri” kavramlarını ortaya çıkardığını, fakat iklim mültecilerinin statüsü, korunması ve yerleştirmelerinin, milletlerarası hukukta açıklığa kavuşturulmamış olduğuna dikkat çekmiştir.

İklim veya çevre mülteciliği terimlerinin tanımı, görüldüğü üzere, halen bütün Dünya için ortak tek bir tanım olmamış, bazı araştırmacılar tarafından ortak, bazıları için farklı terimler olarak kabul edilmiştir. 1951 yılında mülteciler ve sığınmacılar adına yapılan ve birçok Dünya ülkesinin de kabul etmiş olduğu uluslararası niteliğe sahip Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır (BMMYK, 1951):

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.”

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan bu mülteci tanımında, mülteciler için “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri” ifadeleri kullanılmıştır. Bu ifadeler arasında iklimsel değişimler yüzünden yerinden edilen iklim mültecilerini kapsayan bir ifade yer almamaktadır. Bu durum iklimsel ya da çevresel sorunlar nedeniyle göç etmek zorunda kalan kişilerin yaşadığı sorunların çözülmesini engellemektedir. Yaşadığı yerden ayrılmak zorunda olan iklim/çevre mültecileri ülkelerin tanıdığı mülteci statüsünü alamadığı için mülteciler için sunulan hizmetlerden de yararlanamamaktadır.

Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi (IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre, 2020)'nin yayınladığı 2020 Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Küresel Rapor (Global Report on Internal Displacement)'a göre, 31 Aralık 2019 tarihi itibarı ile 95 ülke ve bölgede en az 5,1 milyon kişi afetler nedeniyle yerinden edilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Hindistan, Etiyopya ve Güney Sudan gibi yoksul ülkelerde yıl içinde meydana gelen afetler ve iklim değişikliği gibi felaketlerin ardından yüz binlerce kişinin daha yerinden edildiği, fakat afetlerin hemen ardından yaşanan ani durumlar nedeniyle verilerin önemlice bir kısmına ulaşılamadığı da raporda yer almaktadır. Görüldüğü gibi iklim değişikliği ve çevre felaketleri nedeniyle yaşanan iklim göçleri çoğunlukla yoksul ülkelerde yaşanmaktadır. Bu durumun nedeni düşünüldüğünde, yoksul ülkelerin iklim değişikliği ve çevre felaketleri ile başa çıkmaları yönünden zayıf olduğu ve bu sebeplerden yerinden edilmelerin çok olduğu akıllara gelebilmektedir.

1.1.4. Yoksulluk

Küreselleşmenin en büyük olumsuz etkilerinden biri de yoksulluktur. Sanayi Devrimi ile birlikte dünyada yaşanan köylerden kentlere göç, çevresel yozlaşma, üretim ve tüketim alışkanlıklarında yaşanan köklü değişimler, gecekondulaşma vb. sosyo-ekonomik ve ekolojik ani değişimler toplumlarda ve dünyanın genelinde yüksek oranda sınıfsal farklılıkları ve yoksulluğu da beraberinde getirmiştir. Dünya Bankası (The World Bank)

yoksulluğun tanımını şu şekilde yapmıştır (WorldBank, 1990): “Yoksulluk, maddi anlamda yaşanan yoksunluk sebebiyle kaynaklara ve üretimden elde edilen ürünlere erişememek ve asgari düzeyde hayatını idame ettirecek maddi güçten yoksun olmak anlamına gelmektedir.”. Yoksulluk birçok araştırmada bilim dallarının birbirinden farklı yaklaşımları ve durumların değişikliğinden ve değişik yorumlanmasından kaynaklı olarak farklı şekillerde tanımlanmakta ve yorumlanabilmektedir. Sistemsel farklılıklar, toplumsal yapılar, çevresel koşullar ve bireysel farklılıklar kaynaklı olarak yoksulluğun nedenleri ve yapıları da değişiklikler gösterebilmektedir. Memiş (2014) de yoksulluğun çok yönlü ve karmaşık yapısı nedeniyle tanımlanmasının güç olduğunu belirterek; yoksulluğu mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk ve insani yoksulluk olarak şu şekilde tanımlamıştır:

Mutlak yoksulluk: Mutlak yoksulluk, hane halkının veya bireyin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesi için gerekli olan en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamama durumudur.

Göreceli yoksulluk: Bu yaklaşım, yoksulluğu bireyin ihtiyaçlarını karşılama gücü yönüyle toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre tanımlamaktadır. Yani, bir kişinin yoksul olup olmadığı sadece ne kadar gelire sahip olduğuna bağlı olmayıp, aynı zamanda toplumdaki diğer bireylerin gelirine de bağlı olmaktadır. Yoksulluğun göreceli olarak tanımlanmasında ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak alınmakta, ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır belirlenerek, bu sınırın altında bir gelire sahip olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır.

İnsani Yoksulluk: İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğu ile ilişkili bulunmasına rağmen ondan farklıdır. Gelir yoksulluğu ölçümleri mutlak gelir üzerine odaklanırken, insanî yoksulluk kavramı, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenebilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insanî yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilir.

Yoksulluk farklı şekillerde tanımlanıyor olsa da niceliksel ve niteliksel özellikler taşımaktadır. Bunlarla birlikte neoliberal politikalar ve ekonomik düzen nedeniyle sürekli artmakta olan yoksulluk son zamanlarda tüm dünya ülkelerinin en büyük sorunlarından biri olmuş, bütün uluslararası kuruluşların üzerinde önemle durdukları, çekindikleri ve bu sebeple çözümünü için uğraştıkları bir konudur (Sapancalı, 2001). Yoksulluk, sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de yaşamakta olduğu küresel bir sorundur. Uzun (2003) da bu konuda şunları kaleme almıştır:

2002 yılı Ağustos ayında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde toplanan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde küresel yoksullukla ilgili önemli tespitler dile

getirilmiştir. Özellikle son yirmi yıl içerisinde küresel kalkınma politikalarının sonuçlarını değerlendirmek açısından bu bilgiler oldukça önem taşımaktadır. Söz konusu zirvenin sonuç bildirgesinde dünyada 1,2 milyar insanın günde bir dolardan daha az, dünya nüfusunun yarısının da iki dolardan daha az bir günlük gelir düzeyine sahip olduğu ve onların açlık, hastalık, işsizlik, umutsuzluk ve okur yazar olamamaya mahkum oldukları kaydedilmektedir.

Ayrıca yoksulluk sadece maddi anlamda gelir yoksulluğunu değil kişiler yaşam şartlarını karşılayacak fiziksel, sosyal, çevresel vb. ihtiyaçlarının olmamasını da ifade edebilmektedir. Küreselleşme ve sanayileşmenin yarattığı en büyük etki ekonomik anlamda zayıf ülkeleri etkilemiştir. Öyle ki, tarım sektöründeki dış ticaret serbestliği, korumacı politikaların tasfiyesi, uluslararası anlaşmalar ve özelleştirme gibi etkilerle tarımdan geçimini sağlayan kişiler çok etkilenmektedir. Bu noktada kırsal nüfus yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve sigortasız çalışmaya zorlanmaktadır. Kırsal nüfus üzerinde yaratılan bütün bu baskı ülke genelinde yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yaşanan bu problemler yalnızca yoksulluğun artmasına değil aynı zamanda doğal çevrenin tahribatına da yol açmaktadır (Çondur ve Cömertler, 2010).

1.2. Çevre

Çevre, farklı bilim dalları ve görüşler tarafından farklı yönlerden ele alınan bir olgu olagelmıştır. Öyle ki çevre fiziksel çevre, sosyal çevre, doğal çevre gibi farklı yönlerden ele alınabilmektedir. Bu araştırmanın çevre bakış açısı da fiziksel çevre ve doğal çevre odağındadır. Öyle ki Sanayi Devrimi ile başlayan küreselleşmenin fiziksel çevre ve doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri ile meydana gelen Dünya'nın flora ve faunasındaki yozlaşmalar, çevre kirliliği ve çevresel krizler Dünya'nın ekosisteminde geri dönüşü çok zor felaketlerin yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu noktada çevreye yönelik çözüm arayışları çevresel adalet, çevre hakkı, ekofeminizm ve sürdürülebilirlik gibi konuların gelişmesine neden olmuştur.

1.2.1. Flora ve fauna

Doğal çevre; canlıların ve cansızların içinde bulunduğu , fiziksel, kimyasal ve biyolojik açıdan tutarlı bir denge içinde birbirine bağlı olan, küçük ve büyük sistemler bütünüdür. Demir (2009) de biyolojik çeşitliliğin, içinde genetik çeşitliliğin, tür çeşitliliğinin ve ekosistem çeşitliliğinin, ekosistemlerin önemli bileşenleri olduğunu ve

bunların dünyanın yaşam destek ünitelerini oluşturarak, ekolojik dengelerin bir bütün olarak işlenmesini sağladığını açıklamıştır. Flora ve fauna da doğal çevrenin en önemli bileşenleri arasındadır. Flora, doğal çevrenin bitki topluluğunu, fauna ise hayvan topluluğunu nitelendirmektedir. Ekosistemin en önemli bileşenlerinden olan flora ve fauna, doğadaki yaşam zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Ekosistemde yaşanabilecek herhangi bir sorun, aynı zamanda türlerin ve genetik çeşitliliğin yok edilmesi bu yaşam zincirinin zayıflayıp kopmasına, doğanın kısır ve kırılğan bir yapıya bürünerek insan dahil diğer flora ve fauna türlerinin de içinde bulunduğu ekolojik dengede dönüşü olmayan bozukluklara neden olabilmektedir (Kurt vd., 2014).

Doğada canlıların ve cansızların oluşturduğu ekolojik döngü nesnel bir örüntüye sahiptir. Doğada meydana gelen olayların iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış, çirkin ya da güzel gibi yorumlara sahip olması, insanların doğada meydana gelen olaylara yönelik öznel düşünce ve duygularıyla yüklediği anlamların eseridir. Engels (1925) da doğayı her yönüyle açıklayama çalıştığı Doğanın Diyalektiği eserinde, insanların doğaya yönelik diyalektiğinin “nesnel dünyayı kendi öznel düşünce çerçevesine sokmaya zorlayan” bir tutumda olduğunu belirtmiştir. Aslına bakıldığında; doğanın kendine özgü düzeni iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olanı yapmaya değil daha çok nedensel olguları gerçekleştirmeye yönelik bir sürece dayalıdır. Doğada canlılar açısından seçilen bütün yolların nedeni ve ekolojik dengeye dayalı belli sonuçları bulunmaktadır. Doğada meydana gelen olaylar; kurgusal ya da yazılı kurallara değil, aslında gözlemlere dayalı deneyimlere ve bunların sonucu olan içgüdü ve savunma mekanizmalarına dayanmaktadır. Çoban (2014) da bu konuda şu yorumu yapmıştır: “Doğadaki nedensel güçler ve süreçler, doğayla ilişkimizde oluşan ekolojik sorunların nedenlerini, doğadaki etkinliklerimizin koşullara bağlı sınırlarını söyleyebilir, ama neyin arzulanabilir olduğunu söylemez.”.

Ekosistemdeki yaşam döngüsü nedenselliğe bağlıdır ve bu nedensellik ise canlıların yaşamlarını devam ettirebilmek için gerçekleştirdiği hareketlerin nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Canlıların yaşamlarını sürdürebilmek için gerçekleştirdiği bu hareketlerin sonuçları ise ekolojik dengenin en önemli bileşenlerinden biri olan besin zincirini oluşturmaktadır. Yaşam döngüsünde canlıların oluşturduğu besin zinciri, güç üstünlüğüne dayalı bir döngüye sahiptir. Güç üstünlüğüne dayanan bu döngüde her canlı tarafından seçilen yollar, ekosistemde farklı sonuçlara ulaşmaktadır. Gücün niteliğine yönelik sonuçların boyutları da farklılık göstermektedir. İnsanın, zekası ve doğadaki etkileri göz önüne alındığında ekosistemdeki en güçlü canlı olduğu varsayılabilir (Kurt vd., 2014).

Tarihten bu yana doğanın bir parçası olan insan oğlu gelişen medeniyet ve teknoloji ile kendi ihtiyaçlarını göz önünde tutarak doğaya hakim olma çabası içine girmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra doğal yaşama verilen zararlar geri dönülemeyecek şekilde artmıştır. Sanayilerde işlenmeye yönelik hammadde doğadan alınmış, sonrasında atıkları hava, kara ve su yoluyla doğaya öylece salınmıştır. Doğaya yapılan bu geri dönüşü olmayan tahribatlar, doğal yaşamın ekosistemini bozarak sonrasında da çok daha büyük doğal felaketlere neden olmaya başlamıştır. Sanayileşmenin bütün Dünya'ya hızla yayılması seneler içinde ekosistemin hava, su ve karada bozulmasına ve iklim değişimlerine neden olmaya başlamıştır. Küresel ısınma nedeni ile buzulların erimesi ve akarsulardaki tuz dengesinin bozulması, ozon tabakasında incelme, çölleşme ve arazilerin bozulması gibi birçok değişim sanayileşmenin etkisiyle yaşanmaya başlamıştır (Gül, 2013). Sanayileşme nedeniyle yapılan çevre kirliliği ve çevresel tahribatlar küresel iklim değişimlerine ve çevresel bozulmalara neden olarak çevresel felaketleri beraberinde getirmiştir.

1.2.2. Çevre kirliliği

Çevre kirliliği, tüm canlıların yaşantısını olumsuz yönde etkilemektedir. Öyle ki ekolojik döngüde tüm canlılar birbirine bağlı yaşamını sürdürürken çevre kirliliğinin bir ya da birkaç canlıya zararının dokunması ekolojik döngüdeki birçok canlının zarar görmesine neden olabilmektedir. Çevre kirliliği hava, su ve toprak yoluyla; fiziksel, kimyasal ve biyolojik kirlenme şekillerinde meydana gelmektedir. Havanın, suyun ve toprağın kimyasında yaşanan bozulmalar fiziksel bicide bozulmasına ve biyolojik kirliliklere de neden olmaktadır. Çevrenin ekolojik dengesindeki bozulmanın canlılar ve cansızlar arası etkileşimi yüzünden tüm canlıları etkilediği gibi çevrede yaşanan kimyasal bozulma da biyolojik ve fiziksel yapısında bozulmalara neden olarak kısır bir kirlilik döngüsü oluşturmaktadır (Jumaniyazova vd., 2019).

Çevre kirliliğinin birçok nedeni bulunmaktadır. Özellikle teknolojinin gelişmesinden sonra hızla değişen insan yaşantısının çevreye olan müdahalesi giderek artmış ve çevre kirliliği de eş zamanlı olarak ivme kazanarak artış göstermiştir. Teknolojideki gelişmelerin çevreye olan en büyük etkileri Sanayi Devrimi'nden sonra yaşanmaya başlamıştır. Öyle ki, Sanayi Devrimi'nden sonra devletler milli gelirlerini arttırma yollarını tarım ve hayvancılıktan endüstriye yöneltmiştir. Devletlerin bu seçimleri bireylerin de hayatında ciddi değişimlere neden olmuştur. Bireyler tarım ve hayvancılığı bırakarak köylerden kentlere göç etmeye ve sanayilerdeki istihdamdan yararlanmaya başlamıştır (Tanrıvermiş

ve Mülâyim, 1999). Bu durum kentlerdeki nüfus artışının hızlanmasına, çarpık kentleşmeye, yoksullaşmaya ve buna benzer birçok soruna neden olmaya başlamıştır. İnsan hayatında yaşanan bu hızlı değişim çevreye de ciddi zararlar vermeye başlamıştır. Tarım ve hayvancılığın bırakılması ve kentlerdeki betonlaşmanın artması Dünya düzeninin giderek doğadan uzaklaşarak betonlaşmasına ve şehirleşmesine neden olmuştur. Bu yaşananlara ek olarak sanayi atıkları hava, kara ve su yoluyla doğaya öylece salınmaya başlamıştır. Yaşanan tüm bu olaylar çevre kirlenmesinin kısa sürede anormal derecede artmasına neden olmuştur (Deniz, 2009). Appannagari (2017) de yaptığı çalışmasında çevre kirliliğinin nedenlerini başlıklandırarak şu şekilde sıralamıştır:

- Nüfus artışı
- Arttırılmış genel zenginlik ve ekonomik büyüme
- Modern teknolojinin doğası
- Ormansızlaşma
- Zirai gelişim
- Endüstriyel gelişme
- Kentleşme
- Çarpık kentleşme
- Kömür yakıtlı termik santraller
- Yoksulluk

Sanayi Devriminin ardından hızla artan kentleşme ve endüstriyelleşme pek çok yönden çevre kirliliğinin de artmasına neden olmuştur. Hızla artan çevre kirliliği doğadaki ekolojik dengelerde ciddi bozulmalara ve geri dönüşü çok zor olan çevresel krizlere yol açmaya başlamıştır. Sanayileşmenin neden olduğu tüm bu etkiler doğal çevrede hava, su ve toprağın ani değişimler yaşayarak kirlenmesine zemin hazırlamıştır. En basit örneklerle; kentleşmenin ve sanayileşmenin neden olduğu ormansızlaşma erozyona, tarım ve hayvancılığın azalması yer yüzündeki yeşilliklerin azalmasına, sanayilerde kullanılan kömür yakıtının ardından havaya salınan sağlıksız gazlar atmosferdeki dengelerin bozulmasına vb. bir çok şekilde doğada hava, su ve karanın dengelerinde olumsuz değişimlere neden olmuştur (Deniz, 2009). Yaşanan tüm bu ani değişimler akarsuların tuzluluk dengesi, akış yönleri ve hızlarında bozulmalara ve yine bu da havadaki nemlilik oranlarında değişimlere neden olarak havadaki bozulmaları arttırmış ve iklim değişimlerine de katkıda bulunmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra yaşanan bu ani iklim

değişimleri, doğal çevre dengelerinin bozulması ve çevre kirlilikleri Dünya'nın çözüm bulunamayan çevre krizlerinin de yaşamasına neden olmaya başlamıştır.

1.2.3. Çevresel krizler

Çevresel krizlerin nedenleri tartışılmaya başladığı zamandan bu yana araştırmacıların genel olarak ortak görüşleri; teknolojinin gelişmesi ile birlikte yaşanan endüstriyelleşme hareketleri, endüstriyelleşme ile birlikte doğadaki hammadde tüketimi, endüstriyel atıkların doğaya salınımı, ani nüfus hareketleri, kentleşme, ormansızlaşma vb. konular olmuştur (Akıncı ve Akıncı, 2010). Sanayi Devrimi etkisiyle Dünya'da yaşanmaya başlayan nüfus hareketliliği, teknoloji, üretim hızı, kentleşme, sosyal yaşamdaki değişimler gibi köklü değişimlere ek olarak Dünya'nın ekosisteminde de büyük değişimler yaşanmaya başlamıştır. Ekosistemde yaşanan bu değişimler canlıların tümünü olumsuz yönde etkilemeye başlamış ve çevresel krizlere neden olmuştur. Çevresel krizlerin endüstriyelleşme ile başlayan doğadan uzaklaşma ve kentleşme hareketlerine paralel olarak gelişim gösteren; çevre kirliliği, iklim değişimi, küresel ısınma, doğal kaynakların aşırı kullanımı, yenilenemez enerji kaynaklarının bilinçsiz kullanımı, nüfus artışına bağlı üretim ve tüketim çılgınlığı gibi birçok etkenle yaşandığı yadsınamaz bir gerçektir (Deniz, 2009). Kılavuz (2015) da çevre krizinin nedenlerini konu aldığı araştırmasında, çevresel krizin tartışma konularını şu şekilde sıralamıştır:

- Küresel ısınma
- Hayvan ve bitki türlerinin yok oluşu, aşırı avlanma
- İklim değişikliği
- Ozon tabakasında incelme
- Sulak alanların yağmalanması (baraj yapıları vb.)
- Denizlerin kirlenmesi
- Nükleer kirlilik, zehirli atıklar, tarımda kullanılan böcek ilaçları
- Kentlerin kalabalıklaşması
- Yenilenemez enerji kaynaklarının tükenmeye başlaması
- Dünya nüfusun artması
- Daha fazla üretim için daha fazla enerji gereksiniminin ortaya çıkması

Endüstriyalizm çağı, her ne kadar maddi gelişmeler ve ek olarak demokratik haklar açısından insanlara büyük yararlar sağlamış olsa da bedelinin çok ağır ödeneceği hesaba katılmamıştır. Motorlu araçlar, ilaçlar, böcek öldürücüler, televizyon, kitlesel üretim süreci vb. yeniliklerin “ilerleme” olarak düşünülmesi ödenecek bedellerin görülmesini engellenmiştir. Sanayi Devrimi'nden sonra yaşanan büyük ilerleme, refaha ulaşma

algısıyla hızla tüm dünyaya yayıldı. Sanayi Devrimi ve hızla tüm Dünya'nın endüstriyel olarak üretimlerini arttırması ve ülkelerin maddi anlamda zenginleşmeye başlaması Dünya'da yıllar boyu süren bir "altın çağı"nın başlaması olarak adlandırıldı. Oysa ki, ödenecek bedeller nedeniyle yeni bir "karanlık çağın" ilk adımları bu dönemde başlamış oldu (Porritt, 1989).

Endüstri çağından sonra sanayi atıklarının akarsulara, karaya ve havaya salınması; motorlu taşıtların yaygınlaşması ve egzoz gazlarının havaya salınımı, toplumların doğadan uzaklaşıp tarım yapmayı bırakarak kentlere göç etmesi ve bunun sonucunda yaşanan ormansızlaşma; sanayilerde üretimde kullanılması için gerekli hammaddenin doğadan alınması gibi birçok çevre tahribatı kısa sürede Dünya'daki doğal sistemin bozulmasının önde gelen nedenleri olarak sıralanabilir. 18-19. yüzyılda başlayarak Dünya'ya hızla yayılan endüstri akımı, benzer hızla Dünya'nın geri dönüşü çok zor olan iklim değişiklikleri, çevre kirlilikleri, erozyonlar vb. çevre krizlerini yaşamaya başlamasını önemli ölçüde etkilemiştir. Foster (2002) da eserinde "çevrenin acil sorunlar listesi"nin şu şekilde olduğunu kaleme almıştır:

"Aşırı nüfus artışı, ozon tabakasının yok olması, küresel ısınma, türlerin yok oluşu, genetik çeşitliliğin kaybolması, asit yağmurları, nükleer kirlenme, tropikal ormanların yok olması, yüksek ormanların ve sulak alanların yok edilmesi, toprak erozyonu, çölleşme, sel baskınları, kıtlık, göllerin, derelerin ve ırmakların yağmalanması, yeraltı sularının çekilmesi ve kirlenmesi, sahil kenarındaki deniz sularının ve haliçlerin kirlenmesi, mercan resiflerinin tahribatı, denizlere petrol dökülmesi, balıkçılıkta aşırı avlanma, denizi doldurarak kazanılan toprakların genişlemesi, zehirli atıklar, böceklerin ve zararlı bitkilerin öldürülmesinde kullanılan ilaçların zehirleyici etkileri, işyerlerinde tehlikelere maruz kalma, kentlerdeki aşırı kalabalıklaşma, yenilenemez kaynakların tükenmesi."

Çevre krizlerinin nedenleri için tarihsel sürece bakıldığında, bu başlık altında da sıkça vurgulandığı gibi, teknolojinin hızlı gelişimleri sonucu endüstriyellemenin hızla tüm Dünya'ya yayılması, sonrasında yaşanacak olan çevre krizlerinin kapısı aralamıştır. Bu doğrultuda; insanlığın doğal yaşama olumsuz müdahalelerinin artması, doğadan uzaklaşarak kent yaşamı kültürünün yaygınlaşması, tarımdan uzaklaşarak üretimin endüstriyellemesi, sanayilerde hammadde ihtiyacının doğadan karşılanması ve bunların sonucunda ormansızlaşma, hava, kara ve akarsu yani çevre kirliliklerinin artması, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi vb. çevre krizlerini beraberinde getirmiştir. İnsanlığın doğaya doğrudan müdahalesi Dünya'nın ekosisteminde büyük değişimlere yol açarak kısa süre içerisinde geri dönülmesi zor çevre krizlerini gün yüzüne

çıkarmıştır. Yaşanan tüm bu çevre krizleri doğadaki ekosistemin kendi içindeki dinamizminden değil, insanlığın doğaya doğrudan olumsuz birçok müdahalesi sonucunda var olmuştur. Foster (2002) çevre sorunlarını derinlemesine ele aldığı eserinde çevre krizlerinin temelinde yatan nedeni şu şekilde kaleme almıştır:

“Bugün karşı karşıya olduğumuz çevre yıkımının başta gelen nedenleri, ne biyolojiktir ve ne de tek tek bireylerin tercihlerinin bir sonucudur. Bu nedenler, toplumsal ve tarihseldir. Sorunun kökleri üretim ilişkilerinde, teknolojik zorunluluklarda ve egemen toplumsal sistemlerin ayırıcı özelliği olan ve tarihsel olarak koşullanmış demografik eğilimlerde dir. “

Görüldüğü üzere 18-19. Yüzyıllarda başlayarak hızla Dünya’nın hemen her bölgesine yayılan endüstri akımı kısa sürede çevre krizlerini de beraberinde getirmiştir. Zira endüstriyelleşme çağının başlaması ile toplumların üretim şekli ekonomik amaçlarla yön değişerek tarımdan endüstriye evrilmiş, insanlar köylerden kentlere göç etmeye başlamış, sanayi için hammadde ihtiyaçları doğadan karşılanmaya ve sanayi atıkları da doğaya hava, kara ve akarsu yoluyla atılarak çevresel yıkımlar yapılmaya başlamıştır. Endüstriyelleşme ile başlayan gecekondulaşma, nüfus yoğunlaşması, yoksulluk, barınma ihtiyaçları, sınıfsal çatışmalar vb. sosyal sorunlara ek olarak çevresel krizler yaşanmaya başlamıştır. Yaşanmakta olan tüm bu çevresel krizlerin maliyeti ise Dünya’da yaşamını sürdüren insanlarca adaletli bir şekilde ödenmemektedir. Kapitalist sistemin neden olduğu başlıca problemlerden sayılabilecek adaletsiz gelir dağılımı, çevresel adaletle paralel özellikler taşımaktadır. Öyle ki endüstriyelleşme çağı ile birlikte ülkelerin bir kısmı endüstriyelleşme konusunda ivme kazanarak ekonomik anlamda zenginleşirken bu yeni gelişmelere onlar kadar hızlı ayak uyduramayan ülkeler yeni çağın daha da fakirleşen ülkeleri haline gelmiştir. Endüstriyelleşme çağının bu “gelişmemiş” ülkeleri, yaşanan çevre krizleri karşısında endüstriyel kirlilikte çok da payları olmamasına rağmen gelişmiş ülkeler kadar dirençli değildir. Bu durum çevresel adaletsizliği beraberinde getirerek çevre sorunlarına sosyal bir boyut katmıştır.

1.2.3.1. Doğal kaynakların azalması: Afrika’da kıtlık ve kuraklık

Sanayileşmenin bütün dünyada yayılması, tüm dünyada üretim ve tüketim alışkanlıklarının değişmesindeki en önemli faktör olmuştur. Öyle ki ekonomik gelişmenin en önemli araçlarından biri haline endüstriyelleşme, kısa sürede devletlerin ana hedefi haline gelmiştir. Bu noktada, nüfus hareketliliği de önemli ölçüde artarak köylerden

kentlere göçler başlamıştır. Buna paralel olarak tarım üretimi önemli ölçüde terk edilerek endüstriyel bir üretim çağı başlamıştır. Bu dönemden sonra tarımda dahil endüstriyel ürünler kullanılarak toprakta gübre ve tarım ilaçları gibi ürünlerin kullanılması toprakta kirlenmelere neden olarak doğadaki dengeleri değiştirmeye başlamıştır. Sanayilerde kullanılmak üzere geri dönüşü olmadan ya da geri dönüşü olumsuz olarak doğal kaynaklardan alınan hammaddeler sanayilerde işlendikten sonra sanayi atıkları havaya, suya ve toprağa karıştırılarak çevre kirliliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Rezaei vd. (2013) de araştırmalarında bu konuya ilişkin şunları belirtmiştir:

“İnsanlığın geleceği açısından doğada kirlenmeye bağlı bir takım dengesizlik ve yok oluşların sebep olduğu etki günden güne kendisini daha ağır bir şekilde hissettirmektedir. Nüfusun hızla artması, endüstrinin gelişmesi, doğal kaynakların dengesiz ve bilinçsiz kullanımı çevre sorunlarını, yaşadığımız yüzyıl içerisinde insanlığın en önemli sorunlarından biri haline getirmiştir. İnsanlığın ve ülkelerin geleceği yönünden taşıdığı bu önem yanında çevre sorunları, kişilerin günlük hayatlarında gördükleri, bildikleri ve yasadıkları gelişmeler zinciri olarak da ayrı bir özellik taşımaktadır.”

Dünya Bankası (World Bank Group)’nın 2020 yılında yayınladığı raporda küresel tedarik zincirinin yüzyıllardır var olduğu, fakat 1990’dan 2000’li yıllara kadar olan dönemde ulaşım, bilgi ve iletişimdeki teknolojik gelişmelerin ve ticaret engellerinin azalması nedenleriyle imalatçıların üretim süreçlerinin ulusal sınırların ötesine geçtiği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda Doğu Asya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa küresel tedarik zinciri sektöründe uzmanlaşarak büyüme gösterirken, Afrika, Latin Amerika ve Orta Asya’daki çoğu ülke diğer ülkelerde işlenmek üzere hammadde alımı artmıştır. Bu durum Afrika, Latin Amerika ve Orta Asya’daki gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere ticari ambargoya ek kayıt dışı tarım ürünlerine erişimin artmasına ve doğal kaynakların bilinçdışı kullanımına da neden olmuştur (World Bank Group, 2020).

Daha önce de belirtildiği üzere doğanın bu denli müdahale görmesi, çevre kirliliği ve daha ileri boyutta kabul edilebilecek iklim değişikliklerine neden olmuştur. Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler birçok olumsuz sonuca neden olduğu gibi kuraklık ve kıtlığı da beraberinde getirmiştir. Zira kıtlık kavramı toprağın fazla işlem görmesinden kaynaklı verimsizliği, iklim değişikli nedeniyle yağışların ve nem oranlarındaki azalma veya sıcaklıktaki aşırı artışlar, yangınlar, depremler, böcek istilaları gibi birçok nedenle ilişkilendirilebilir. Varol vd. (2019) de kıtlığın nedenlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Yağış azlığı nedeniyle tarımdan istenilen düzeyde verim alınamaması,

- Çekirge istilaları sonucu tarım arazilerinin yok edilmesi
- Meteorolojik kuraklık, hidrolojik kuraklık ve tarımsal kuraklığın yaşanması
- İklimin çok soğuk ya da çok sıcak olması gibi coğrafi faktörler
- Savaşlar, ekonomik düzeni olumsuz yönde etkileyen isyanlar gibi sosyal ya da siyasi olaylar

Yaşanmakta olan çevre felaketlerinin olumsuz sonuçların biri de temiz su ihtiyacıdır. Araştırmacılar ve bilim insanları tarafından, temiz su ihtiyacının artmasının 21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri olacağı öngörülmektedir. Öyle ki yaşanmakta ve artmakta olan kuraklık, çölleşme, çevre kirliliği, akarsulardaki tuzluluk oranı, atmosferdeki nem oranı vb. birçok neden, dünyada çok fazla sayıda insanın temiz suya erişimini olumsuz etkilemektedir. Aksungur ve Firidin (2008) de dünyadaki mevcut su kaynaklarının sadece %3.5'inin kullanılabilir olduğunu, okyanuslar, denizler ve kutuplardaki buzulların bir kenara konulduğunda göller ve akarsuların kullanılabilir tatlı su miktarının bu %3.5'lik kısmı oluşturduğunu Tablo1'de belirtmiştir.

Tablo 1. Dünyadaki Su Kaynakları

Karalardaki suyun bulunduğu mekan	Miktar (milyon km ³)	Toplam Tatlısu miktarına oranı (%)
Buzullar	24	1,74
Yeraltı suları	23	1,66
Göller, Akarsular, atmosfer	1	0,10

Kaynak: Aksungur ve Firidin, 2008

Gelişmemiş ülkelerin kıtlık ve kuraklık gibi afetlerle baş etme mekanizması, gelişmiş ülkelere göre daha kırılgan ve zordur. Öyle ki, gelişmemiş ülkelerdeki teknoloji, bilim ve alt yapılar gelişmiş ülkelere nazaran çok daha ilkel olabilmektedir. Bunlara ek olarak gelişmemiş ülkelerde yaşanan ekonomik yoksulluk ve yönetsel problemler kıtlık ve kuraklık gibi sorunlarla baş etmeyi güçleştirmektedir. Özellikle ekonomik anlamda dışa bağımlı ülkelerin özellikle kırsal bölgelerinde yerel veya merkezi yönetim sistemleri tarafından desteklenmesi neredeyse imkansızdır. Zira gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere dahil kırsal bölgelerin kentsel bölgelere nazaran alt yapı, sağlık, eğitim ve çevresel yönden verilen hizmetler veya teknolojik imkanlara erişimin çok daha zor olduğu bilinmektedir. IDMC (2020)'nin yayınladığı Ülke İçinde Yerinden Edilme Hakkında Küresel Rapor (Global Report on Internal Displacement)'da da Sahra altı Afrika gibi kıtlık ve kuraklığa en çok maruz kalan bölgelerde yer değiştirme riskini arttıran en önemli

faktörlerin yaygın yoksulluk, uzun süreli ekonomik durgunluk, gelişme ve alt yapı eksiklikleri, azalan kaynaklar üzerine rekabet ve iklim değişikliğinin etkileri olduğu belirtilmiştir (IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre, 2020).

Birçok sağlık ve çevre sorunu gibi, temiz su kıtlığı da önce yoksul insanların hayatını etkilemektedir. Yoksul kesimler için daha az su olması, yoksulluğu ve yetersiz beslenmeyi arttırmaktadır. Öyle ki su getirmek için daha uzun mesafeler, çoğu kadın olmak üzere insanları diğer günlük işlerinden ve eğitimden giderek daha fazla uzaklaştırmakta ve uzun yollar gidilerek özellikle güvenlik sorunu olan bölgelerde hem kadın hem de çocukların güvenliği için daha büyük riskler oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunun temiz su sağlamak ve su kalitesini analiz etmek için uygun kaynaklar ve altyapıdan yoksun olması, su krizine yanıt verme yeteneklerini de sınırlandırmaktadır (The PLoS Medicine Editors, 2009). Türkeş (2012) de araştırmasında bu konuya ilişkin şunları belirtmiştir:

“Gözlenen ve öngörülen iklimsel değişikliklere ve eğilimlere göre, iklim değişikliği dünyanın kurak ve yarı kurak alanlarındaki su sıkıntısını kuvvetlendirebilecektir. Bugünkü koşullarda, dünyada yaklaşık 1.3 milyar insan temiz suya erişememekte; 2 milyar insan da, yeterli ve sağlıklı yaşam koşullarından yoksun durumdadır. Günümüzde, çoğu Orta Doğu’da ve Afrika’da bulunan 19 ülke su kıtlığı yaşayan ülke olarak sınıflandırılıyor.”

Aksoy ve Çabuk (2015) da ortaya koydukları çalışmalarında dünyada kişi başına düşen su tüketiminin yılda 800 m³ olup, 1,3 milyar insanın yani nüfusun yaklaşık üçte birinin temiz sudan, yaklaşık 2 milyar insanın temiz su varlığına bağlı yeterli ve sağlıklı yaşam koşullarına ulaşamadıklarına dikkat çekerek çoğunun Afrika ve Ortadoğu’da bulunan 19 ülkenin su kıtlığı çeken ya da su stresi yaşayan ülkeler sınıflandırmasında yer aldığını, ek olarak kuraklık problemi yaşayan bu Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin yıllık güneşlenme süresinin fazla olduğu coğrafi konumda olmaları nedeniyle güneş ışıklarının yol açtığı yüksek buharlaşma probleminin büyümesine katkı sağladığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere iklim değişikliği ve çevresel felaketler nedeniyle gün geçtikçe artmakta olan kıtlık ve kuraklık, gelişmemiş ülkelerin mücadele etmek zorunda kaldığı ve alt yapı ve ekonomik anlamda yetersizlikleri nedeniyle bu durumla başa çıkmalarını güçleştiren bir durum olabilmektedir. Bu durum coğrafi ve gelişmişlik açısından yetersiz kalan ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında çevresel adalet konusunu gündeme getirmektedir.

1.2.4. Çevresel adalet

Tarihsel süreç ele alındığında 20.yüzyılın ortalarında sanayileşmenin doğaya etkilerinin artması sonucu küresel ısınma, ormansızlaşma, akarsu dinamiklerinin değişimi vb. etkilerle meydana gelen çevresel felaketler göz ardı edilemeyecek derecede artmış ve çözüm yolları aranmaya başlamıştır. Çevresel felaketlerin kötü etkilerini ilk olarak çevre felaketlerinin nedenlerine en az katkısı olan toplumların yoksul kesimleri deneyimlemek zorunda kalmıştır. Öyle ki, endüstriyelleşmenin etkisiyle hızla büyüyen yoksul kitlelerin yaşanan felaketlerle başa çıkma mekanizmaları da oldukça yetersizdir. Yaşanan tüm bu sosyal, ekonomik ve çevresel değişimler, yeni bir çevresel adalet arayışını da beraberinde getirmiştir (Kılıç ve Tok, 2014).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen üçüncü kuşak “dayanışma hakları” insan haklarının ulusal bir sorun değil uluslararası bir sorun olduğunu savunmaktadır. Dayanışma hakları olarak adlandırılan üçüncü kuşak insan hakları, sadece bugünün insanların değil gelecek kuşakları da korumayı hedeflemektedir. Öyle ki 1982’de Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde “Dayanışma Haklarına İlişkin Uluslararası Üçüncü Pakt Ön Tasarısı” içeriğinde dört özgün hakkı konusuna dahil etmiştir. Bu haklar; çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı, insanlığın ortak malvarlığına saygı olarak açıklanmıştır (Dadak, 2015). Görüldüğü gibi üçüncü kuşak insan haklarında ilk kez çevrenin korunması ve gelecek kuşakların haklarının da savunulması söz konusu olmuştur. Bu dönem ve sonrasında Dünya’da, uluslararası çevreyi korumaya yönelik anlaşmalar yapılmaya devam etmiş ve çevre hakkı bilinci tüm Dünya’da yankı bulmaya başlamıştır.

1.2.4.1. Çevresel adalet bağlamında çevre hakkının tarihsel gelişimi

İnsan hakları tanımı yapılırken, insanın insan olduğu için sahip olduğu haklardan söz edilmektedir. Çevre hakları ise yine insanın refahı temeline dayanan bir tanımlamaya sahiptir denebilir. Öyle ki çevre hakları da yine insan menfaati gözetilerek ortaya çıkmış, uluslararası boyutta ele alınmış ve sadece günümüz için değil gelecek nesilleri de korumaya yönelik bir nitelik taşımaktadır. Yine de çevre hakkının sadece insan yararı değil, evrendeki tüm canlıların yararı göz önünde bulundurarak ele alınması, bu araştırmanın da amaçları ve konusu dahilinde, daha etik bir yaklaşım olacaktır. Çevre hakkı, daha önce de bahsedildiği üzere insan haklarının tarihsel gelişiminde üçüncü kuşak haklarda (dayanışma haklarında) ilk defa konu olarak dahil edilmiştir. Bu bilgiler ışığında çevre hakkı, insanların sağlığına elverişli bir çevrede yaşama hakkına sahip olması olarak kısaca özetlenebilir. Çevre hakkı, insan ve canlılardan oluşan habitatın korunması ve

gelecek nesiller için muhafaza edilmesi, karşılıklı barış, gelişme ve ortak değerleri koruma konularının tümünü içermektedir. Bilir ve Hamdemir (2005) de, çevre hakkının konusunun “çevrenin (hava, su, toprak, doğal kaynaklar, flora ve faunanın) korunması ve korunamamış olan çevrenin olması gereken (doğal) haline kavuşturulması için gerekli önlemlerin alınması” olduğunu belirtmiştir. Kaypak (2012) da çevre hukukunu “çevresel değerlerin hukuksal güvenceler yaratılarak korunmasına yönelik çalışmalar bütünü” olarak ifade etmiştir.

20. yüzyılın başlarında insanların doğaya olumsuz müdahaleleri patlak vermiş ve yaşanan çevre krizleri artık ertelenemeyecek hale gelmiştir. Bu süreçten sonra insan hakları tanımlarına çevre de konu olarak çevreyi korumaya yönelik çalışmalar başlamıştır. Çevre hakları odağında, uluslararası kaynaklar incelendiğinde 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde insanların yaşaması için sağlıklı ve güvenli ortamlarının olmasını sağlama görevi devletin olduğu vurgulanmıştır. Net bir çevre tanımı ya da ibaresi bulunmasa da buna değinildiği yorumu yapılabilmektedir (*BM Genel Kurulu*, 1948). Sonrasında, 1972’de BM’nin Stockholm’de gerçekleştirdiği Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı sonucunda yayınlanan Stockholm Bildirgesi insanların sağlıklı ve güvenli yaşam şartları için çevre düzenlemesi sorumluluğunun devletlere ait olduğunu vurgulayarak tarihteki ilk uluslararası çevre konulu hukuk kaynağı olarak sayılmaktadır. Stockholm Bildirgesi’nin insan hakları tanımlamasında insanın onurlu ve gönenç bir çevrede, özgürlüğe, eşitlik ve yeterli yaşam koşullarına ulaşmasının temel hakları olduğunu vurgulanmasına ek bugünkü ve gelecek kuşaklar için, çevreyi korumak ve geliştirmek sorumluluğu olduğu belirtilmiştir (Keleş, 2013). Üçüncü kuşak hakların en temel özelliklerinden olan çevre vurgusu ve devletlerin sadece bugünkü nesiller değil gelecek nesiller için de sorumluluğunun olması nitelikleri Stockholm Bildirgesi’nde açık bir şekilde görülmektedir. Stockholm Bildirgesi ilk kez çevre konulu uluslararası bildirge olması yönüne ek ilk bütünleştirici bildiri olma özelliğine de sahiptir. Öyle ki, Stockholm Bildirgesi’nde ilk kez tüm dünyanın ortak sorunları için toplanılmıştır. Bu konferansın bir diğer önemli özelliği konferansın sonucu olarak yayınlanan İnsan ve Çevresi Deklarasyonu gereğince çevre konusunda alınan tüm kararların devam etmesi ve kontrol edilmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP: United Nations Environmental Programme) nın kurulmuş olmasıdır (Bilir ve Hamdemir, 2005). Stockholm Bildirgesi’nin konularına bakıldığında geniş yelpazeye sahip çevre sorunları ve çözüm yolları arayışı olduğu göze çarpmaktadır. Bu yelpazede doğal kaynakların kullanımı, çevre kirliliği, sanayileşmeyle gelen yeni üretim modellerinin çevreye verdiği zararlar, çevre planlaması

ve tüm bu konuları içeren çevre politikalarının yeniden ele alınması gerekliliği gibi birçok konu tartışılmıştır (TBB, 2014). Aksu (2011) da Stockholm’de gerçekleşen konferansın tartışma konularını şu şekilde sıralamıştır:

- Yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi
- Doğal kaynaklar ve deniz kirliliği
- Uluslararası düzeyde çevreye zararlı maddelerin tanımlanması ve denetimi
- Çevre sorunları ile ilgili eğitim, bilgi, sosyal ve kültürel politikalar
- Çevre eylemlerinde ulusal örgütlerin mevcudiyeti

Üçüncü kuşak haklar olarak tanımlanan hakların, hukuki nitelik taşıyan diğer önemli gelişmesi ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1982’de kabul edilen Dünya Doğa Şartı’dır. Konuları Stockholm Bildirgesi’nden daha açık ve geniş şekilde ele alması dışında çok da farklı nitelikler ve yetkinlikler kazanmamış olsa da Dünya Doğa Şartı içeriğinde çevre hukukunun temel ilkelerinden biri olan sürdürülebilir kalkınma kavramını ilk kez konu alan hukuki belge olması konusunda çevre hakkı tarihinde önemli bir yer edinmektedir (Güneş, 2012). Çevre hakkı konusundaki bir diğer önemli gelişme 1983 yılında Norveç’te kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu) dur. Ortak Geleceğimiz Raporu incelendiğinde ana konusunun uluslararası düzeyde üretim modellerinin değiştirilerek sürdürülebilir kalkınma modelinin yaygınlaşması adına eylemler planlamak, 1980’lerde yaşanan buhranların yeniden yaşanmaması için önlemler almak, tüketim kültürünü değiştirmek, global barış düşüncesiyle eylemlerde bulunmak gibi birçok yeniliği gündeme getirmiştir. Ortak Geleceğimiz Raporu sadece insanlara yönelik konuları değil, nesli tükenmekte olan türleri, nedenleri ve önleme stratejileriyle de derinlemesine ele almıştır. Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu) konuları özetlenecek olursa şu şekilde sıralanabilir (WCED: Dünya Çevre Ve Kalkınma Komisyonu, 1987):

- Sürdürülebilir kalkınmanın gereklilikleri, amaçları, yöntemleri ve planlamaları
- Uluslararası ekonomide geçmiş yılların hataları, çevre üzerine etkileri ve küresel anlamda sürdürülebilir reformuna duyulan ihtiyaç
- Nüfusun çevreye etkileri, insan kaynakları ve nüfus planlamaları
- Gıda güvenliği konusunda krizlerin ele alınması, yeni stratejiler ve sürdürülebilir gıda reformları
- Ekosistem içindeki soyu tükenmekte olan türlerin belirlenmesi, nedenlerinin öngörülmesi ve önlenmesi adına stratejiler

- Enerji tüketimlerinin ekonomik ve çevre boyutlarında ele alınması; fosil yakıtlar, nükleer enerji, odun ve kömür yakıtları, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve enerji tasarrufu odaklı önlemler
- Endüstri alanında yaşanan yeniliklerin etkileri, tüketim kültürünün değişim planları ve sürdürülebilir endüstriyel kalkınma için stratejiler
- Kentsel mücadele kapsamında şehirlerin büyümesi, gelişmekte olan ülkelerde kentsel dönüşüm ve bu konuda uluslararası işbirliği
- Dünya'daki ortak bölge ve konuların yönetimi adına okyanuslardaki yaşam dengeleri, uzay, Antarktika'da küresel işbirlikleri
- Ortak bir gelecek için barış, güvenlik, kalkınma ve çevre ve çevresel stresin azaltılması
- Ortak bir eylemle endüstriyel ve yasal değişim önerileri ile harekete geçmek

Stockholm Bildirgesi ve Brundtland Raporu sonrasında uluslararası çevre çalışmalarının yönüne önemli bir ölçüde ışık tutmuştur. Öyle ki, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na (UNCED) 178 ülke katılım sağlayarak uluslararası düzeyde en fazla katılımın olduğu Dünya Zirvesi olarak bilinmektedir. Konferansta ekonomik kalkınmanın çevre üzerindeki olumsuz etkileri, denizlerin korunması, yaşam standartlarının yeniden gözden geçirilmesi, üretim ve tüketim politikalarının etkileri, yoksulluk ve çevresel adalet gibi birçok konu ele alınmıştır. Rio Konferansı sonucunda bahsi geçen konularda uluslar arası kararlar alınarak beş temel belge ortaya çıkmıştır. Bunlar; Rio Bildirgesi, Gündem 21, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi ve Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri olarak sıralanmaktadır. (Aksu, 2011). Rio Konferansı'nda ele alınan konular ve çevre hakkında yapılan düzenleme, kurallar ve eylem planlamaları "Gündem 21" in içeriğini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda sonraki yıllarda da yapılan tüm sözleşme ve planlar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Barolar Birliği'nin 2014 yılında yayınlamış olduğu Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri incelendiğinde; Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi genel olarak; biyolojik çeşitlilik, biyolojik kaynaklar, biyoteknoloji, genetik kaynakları sağlayan ülke, evcilleştirilmiş veya kültüre alınmış türler, genetik kaynaklar, koruma alanı, bölgesel ekonomik bütünleşme teşkilatı, sürdürülebilir kullanım ve teknoloji gibi konuları içermektedir. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin konuları ise; insan kaynaklı sera gazlarının salınımının engellenmesi; enerji, ulaştırma, sanayi, tarım, ormancılık ve atık

yönetimi; sürdürülebilir yönetimi teşvik edecek ve biyolojik kütle, ormanları ve okyanusları ve diğer kara, kıyı ve deniz ekosistemlerinin korunması ve işbirliklerinin kurulması; iklim değişikliği etkilerine uyum hazırlığında işbirliği; Afrika'daki gibi kuraklık, çölleşme ve sellerden etkilenen alanların korunması ve rehabilitasyonu şeklinde sıralanabilir. Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildirge içeriğinde ise; ormanların korunması ve sürdürülebilir gelişimine ilişkin yararların gerçekleştirilmesi, orman ve orman ekosistemlerine yönelik doğru güvenilir ve zamanında bilgi tedariki, ulusal politika ve stratejilerde orman alanlarının yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimi için faaliyetler, fotosentez ve biyoteknoloji ürünleri için genetik materyal kaynakları ve zengin biyolojik çeşitlilik kaynaklarının geliştirilmesi, orman köylülerinin hakları, kültürleri ve kimliklerinin tanınması ve tam olarak destek sağlanması, sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının desteklenmesi, gelişmekte olan ülkelerin orman içi ve orman dışı ağaçlandırılması, uluslararası kereste ya da diğer orman ürünlerinin ticaretlerini engellemek ve/veya sınırlandırmak, orman ekosistemlerinin sağlığına zararlı olan asit salınımlarının kontrol altına alınması ve dünyanın yeşillendirilmesi için çaba sarf edilmesi konuları yer almaktadır (TBB, 2014).

Sera gazlarının salınımı konusunu ele alan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin bu konudaki yaptırımlarının az olması gerekçesiyle 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde düzenlenen ve 160 ülkenin katılımıyla imzalanan Kyoto Protokolü sera gazları salınımı ve etkileri konusunda yaptırımlar içermektedir. Ancak Kyoto Protokolü, protokol gereğince gelişmiş ülkelere sera gazları salınımı ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ciddi yükümlülükler gerektirmesi, gelişmemiş ülkelerin bu konulardaki yükümlülüklerinin azlığı gerekçesiyle eleştirilere neden olmuştur (Şahin vd., 2019). Tarihsel süreçte çevre odaklı yapılan diğer önemli hukuki kararlar 2000 yılında dünya liderlerinin BM'nin New York'taki ofisinde bir araya gelerek aldığı kararlardan oluşan Binyıl Zirvesi Deklarasyonu'dur. Binyıl kalkınma hedeflerinin ana konularını barış, huzur, adalet ve refah içinde bir dünya düzeni kurmak oluşturmaktadır. Bu odakla Binyıl kalkınmanın amaçları yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitim hakkı, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ölümlerini önleyecek çalışmalar, salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilmektedir (Aksu, 2011). 2002 yılında da Afrika Cumhuriyeti Johannesburg kentinde Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi düzenlenmiştir. Zirvenin ana gündem maddesi Rio Konferansı'nda belirlenen hedeflerin planlandığı gibi hayata geçirilememesi olmuştur. Bu bağlamda Rio Konferansı sonrasında yaşanan gelişmeler ve uygulamalar

değerlendirilerek hedeflerin hayata geçirilmesi adına tedbirler ve sürdürülebilir kalkınmanın küresel düzeyde gerçekleşmesi adına tartışmalar yürütülmüştür. Zirvede önemli üzerinde durulan konulardan biri de Afrika gibi dezavantajlı topraklarda sürdürülebilir kalkınmanın yaygınlaştırılması olmuştur. Ek olarak, BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 21. yüzyılın ilk küresel çevre konferansı olma özelliğini de taşır (Güneş, 2012).

Türk hukuku tarihine çevre odaklı bakıldığında ise 1982 Anayasası'nın 56. maddesi, Türk tarihinde ilk kez çevrenin hukuki boyut kazanmış hükmü olma özelliğini taşımaktadır. 1982 Anayasası'nın 56. maddesi sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamının bir insan hakkı olduğunu tanımlarken çevreyle ilgili gelişim, koruma ve kirliliklerini önleme gibi sorumlulukların da hem devletim hem de vatandaşların yükümlülüğü olduğunu belirtmektedir. 1982 Anayasası incelendiğinde birçok maddesinde çevreyle ilgili düzenlemeler olduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan bir diğeri ise 63. maddede devletin kıyı, kültür ve tabiatıyla ilgili değerlerin korunmasını vurgulamasıdır. 1982 Anayasası'nın 169. Maddesi ise ormanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin hükümler yer almaktadır. 169. Madde gereğince ormanların korunması ve geliştirilmesi, bu konuda tedbirler alması ve kanunlar belirlemesi devletin önemli sorumluluklarından biridir (Olgun ve Işık, 2017). 20. Yüzyılının ardında Dünya genelinde başlayan çevre hareketi Türk hukukunda da yerini almıştır. 1982 Anayasası'ndan hemen sonra 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu kabul edilmiştir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. maddesi şu hükmü belirtmektedir: “Bu kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.”. Türk tarihinin çevre ile ilgili ilk kanunu olan Çevre Kanunu'nu incelendiğinde çevre, çevre koruması, çevre kirliliği, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kalkınma, alıcı ortam (hava, su ve toprak ortamlarıyla ilgili ekosistemler), doğal varlık, doğal kaynak, kirlenen, ekosistem, atık su, atık su altyapı tesisleri, arıtma tesisi, ekolojik denge, sulak alan, biyolojik çeşitlilik, atık, katı atık, evsel katı atık, tehlikeli atık, tehlikeli kimyasallar, çevresel etki değerlendirmesi, stratejik çevresel değerlendirme, çevre yönetimi, çevre gönüllüsü, elektromanyetik alan, koku, hava kalitesi gibi çevreyle alakalı birçok terim tanımlanarak bu konularda kararlar alınmıştır. Çevre Kanunu içeriğinde barındırdığı tüm kararlar ile uluslararası düzeyde yapılmış sözleşmelerin gereklerini bünyesinde taşıyarak hem devlete hem de vatandaşlara birçok yükümlülüğü olduğu belirtmiştir (Çevre Kanunu (2872 sayılı kanun), 1983).

1.2.4.2. Eko-feminizm

Toplumsal cinsiyet rollerindeki eşit olmayan dağılımların etkisiyle ortaya çıkan feminizm hareketi kadının toplumdaki biçilen rollerini ve eşitsizliği eleştirmektedir. Dökmen (2014), toplumsal cinsiyet rolünü şöyle tanımlamaktadır: *“Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentidir.”* Feminizm ilk olarak 17. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan ve günümüze kadar, bulunduğu dönemin olaylarından ve düşünce biçimlerinden etkilenerek gelişim gösteren teori ve pratiktir. Feminist teori, ortaya çıktığı dönemde kadınların düşünsel yeteneklerinin erkeklerden farklı olmadığını, ancak eğitim tarzlarının onları evde hizmet etmeye koşullandırıldığını ve bu yüzden felsefe, bilim ve sanatla uğraşamadıkları tespitiyle kadınların da erkeklerle birlikte laik ve genel eğitimden yararlanarak aile dışında hizmet etmelerinin gerekliliğini savunmuştur (Yörük, 2009). Postmodernizm etkisiyle 1980’lerde ortaya çıkan üçüncü feminist dalgada ise feminist kimlikler ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda farklı kültür, yaşam tarzı ve inançlara sahip feministler kendi kimliklerini feminizm ile bütünleşik düşünmeye yönelmiştir. Dönemin en önemli gündemlerinden biri olan çevre düşüncesi de üçüncü dalga feminizmi etkilemiştir. Öyle ki eko-feminist düşünce bu süreçte ortaya çıkmıştır. Son feminist dalga olan dördüncü feminist dalgada ise internet ve sosyal ağlarda feminist düşüncenin gündemde olması ve örgütlenme hareketlerini hızlandırılması söz konusudur (Özdemir ve Aydemir, 2019).

Üçüncü dalga feminizm ile ortaya çıkan ekofeminist düşünce doğal çevre ve kadın ilişkisine odaklanmaktadır. Ekofemizme göre çevre sorunları, biçilen toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisiyle en çok kadınları etkilemektedir. Öyle ki zehirli atıklar, kirlilik nedeniyle ortaya çıkan hastalıklar, açlık, kıtlık, kuraklık gibi çevre sorunları en çok kadınları etkilemektedir. Zira çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, yemek yapmak, evi temizlemek, tarım yapmak gibi görevler ataerkil sistemde, toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadının sorumluluğunda kabul edilmektedir. Sanayileşmenin de etkisiyle meydana gelen çevre sorunları, ataerkil sistem yüzünden kadın ve çevre üzerinde bir tahakküm oluşturmuştur. Kadın ve doğaya yönelik düalist sömürü ekofeminizmin temel bakış açısını oluşturmaktadır (Çetin, 2005). Berktaş (2012) da ekofeminizm hakkında şunları kaleme almıştır:

Hem feminizm hem ekoloji, kendi somut bedensel varoluşumuz da dahil olmak üzere, insan ile doğanın geri kalanı arasındaki ilişkinin yeniden kavramsallaştırılmasını talep ederler. Bu açıdan aralarındaki bağ açık. Ancak ekofeministler, feminizmin var olan türlerinden hiçbirinin gerçekten

anti-düalist, ya da diyalektik bir teori ve praksiyi yeterli bir biçimde yaratamadığını savunarak aslında öğeleri bakımından yeni olmasa bile bütünsel yaklaşımı açısından yeni sayılabilecek bir teori üretiyorlar.

Görüldüğü üzere, 18. yüzyılda insan haklarının gündeme gelmesinin büyük etkisiyle ortaya çıkan ve 19., 20. yüzyıllarda gelişerek günümüze kadar gelen feminizm akımı bulunduğu dönemdeki düşünceler, kültürler, dönem şartları ve yaklaşımlardan etkilenmiştir. 20. yüzyılda ortaya çıkan çevre düşüncesi ve postmodernizmin etkisiyle üçüncü dalga feminizmin de ekofeminizm düşüncesinin ortaya çıkmasını önemli ölçüde etkilemiştir. 18., 19. Ve 20. yüzyıllarda insan bilimlerinin öne çıkması ile insan haklarının önemi artmış bu düşünceler de kendi içlerinde giderek gelişim göstermiştir. Bu doğrultuda insan ilişkilerinde öz benliklere karşı sevgili ve saygılı olma, kişiler arası işbirlikleri, ayrımcılık karşıtı düşünceler gelişmiştir. Ekofeminizm bakış açısı da bu yönlü sistemler ve sosyal yaşam biçimlerini savunmuş, ön plana çıkartmış ve bu konuda mücadelesini ortaya koymuştur. Shiva ve Mies (2014) da bu konuda şunları kaleme almıştır:

Ekofeminist bir bakış açısı, yeni bir kozmolojiye ve doğadaki yaşamın (insanları da içeren) işbirliği ve karşılıklı ilgi ve sevgi ile sürdürdüğünü kabul eden yeni bir antropolojiye olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Ancak bu şekilde refahımızın ve mutluluğumuzun gerçek kaynakları olarak kültürel ifadeler de dahil olmak üzere tüm yaşam formlarının çeşitliliğine saygı duyma ve koruma sağlanabilir. Bu amaçla, ekofeminist metaforlar 'dünyayı yeniden kurmak', yaraları iyileştirmek ve 'ağ'ı yeniden birbirine uydurmak gibi konuları içerir. Kozmoloji ve antropolojiyi kucaklayan, bütünsel ve tüm yaşamı kapsayan bu çaba, 'aydınlanma'dan beri kullanılandan farklı bir özgürlük kavramını zorunlu olarak ima etmelidir.

Ekofeminizm, 20. yüzyılda ön plana çıkan çevre çalışmaları ve sürdürülebilir kalkınma ile alakalı konferanslarda da hakim bir düşünce olmuştur. Bu doğrultuda çevre sorunları ve kadın sorunları ilişkilendirilmiş ve çevre sorunlarına yönelik çözümlerde kadın bakış açısının kullanılması amaç edinilmiştir. 1992 Rio Konferansı sonucu ortaya çıkan raporlarda kadınların çevreye ve sürdürülebilir yaşama katkıları; 1994'te Kahire'deki Nüfus Konferansı'nda enerji fakirliğinin kadın yaşamı üzerindeki etkileri konuşulmuş ve 1995'de Pekin Dördüncü Kadın Konferansı'nda kadınla ve doğal kaynakların korunması konularında ciddi kararlar alınmıştır (Topgül, 2012). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nda alınan kararlara bakıldığında; "Kadınlar ve Çevre" bölümünde BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı ve Gündem 21

kararları ve konuları ışığında üç stratejik hedef belirlenmiştir. Bu hedefler şu şekildedir (KSSGM, 2003):

- Çevreye ilişkin bütün karar alma düzeylerine kadınları etkin olarak dahil etmek
- Cinsiyete ilişkin konuları ve bakış açılarını, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve programlarıyla bütünleştirmek
- Kalkınma ve çevreye ilişkin politikaların kadınlar üzerindeki etkisini değerlendirmek için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde mekanizmalar kurmak veya güçlendirmek

Görüldüğü gibi ekofeminizm yaklaşımı, çevresel adalet yaklaşımına cinsiyetler arası da eşitlik sağlanmasını amaçlayarak 20. yüzyılda en çok üzerinde durulan konulardan biri olan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında ulusal ve uluslararası düzeydeki anlaşmalara dahil edilmiş ve bu noktadaki önemini vurgulamıştır.

1.3. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sanayi Devrimi'nden sonra çevreye verilen büyük tahribatların fark edilmesi ve bu doğrultuda çevre düşüncelerinin gün yüzüne çıkması 20. yüzyılın ortalarını bulmuştur. Çevre çalışmalarının uluslararası süreçte yankı bulması ve Dünya'ya yayılması farklı bilim dallarında uzman bilim insanları ve birçok farklı kültür ve deneyime sahip kişilerce sağlanmıştır. 20. yüzyıl ortalarından itibaren çevre çalışmaları gelişim ve yayılım anlamında hız kazanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı da bu gelişim ve yayılım sürecinde gün yüzüne çıkmış ve çevre çalışmalarının en önemli yöntem ve yaklaşımlarından biri olmuştur (Akıncı ve Akıncı, 2010). Çevrenin korunması amacını sadece bugünkü kuşaklar için değil aynı zamanda gelecek kuşaklar için de yapılması görüşü ile ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı, doğal kaynakların bilinçli kullanımı, çevre tahribatının en aza indirilmesi gibi konuları içinde bulundurmaktadır. Özmehmet (2008) de sürdürülebilirlik kavramının yaşam kalitesini düşürmeden, düşünce tarzında değişiklik gerektirmesine ek bu değişikliğin temeline inildiğinde tüketim toplumu olmaktan sıyrılıp, evrensel açıdan dayanışma içinde olunan, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümleri hedefleyen bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir. Uluslararası düzeyde sürdürülebilirlik konusunda önemli bir yeri olan Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu)'nda sürdürülebilir kalkınma şu şekilde tanımlanmıştır: "Sürdürülebilir kalkınma kavramı sınırlar anlamına gelir - mutlak sınırlar değil, mevcut teknoloji ve sosyal

organizasyonun çevresel kaynaklar üzerinde empoze ettiği sınırlamalar ve biyosferin insan faaliyetlerinin etkilerini absorbe etme yeteneği olarak sınırlamalar.” (WCED, 1987).

20. yüzyıl ortalarına gelinene kadar, endüstriyalizmin de etkisiyle, kalkınma kavramı üretime dayalı ekonominin büyümesi ile devletlerin güçlenmesini ifade ederken çevre yaklaşımının gündeme gelmesi ve sürdürülebilirlik yaklaşımının da ses getirir bir kavram olmasından sonra sürdürülebilir kalkınma anlayışı hızla Dünya’da yankılanmaya başlamıştır (Akgül, 2010). Bu süreçten sonra sürdürülebilir kalkınma çevre konferanslarında en çok üzerinde durulan konulardan biri haline gelmiştir.

1.3.1. Tarihsel süreçte sürdürülebilir kalkınma

20. Yüzyılda artan çevre felaketleri ve iklim değışikliklerinin göz ardı edilemeyecek hale gelmesi çevre çalışmalarının ve sürdürülebilirlik kavramının bu dönemde öne çıkması ve dikkat çekici biçimde artmasındaki en önemli etken olarak kabul edilebilir. Bu süreçte yapılan çevre çalışmalarında önemle üzerinde durulan konu doğal kaynakların doğru kullanımı ve gelecek nesilleri de göz önünde bulundurularak planlamaların yapılması olduğu için sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsenmesi söz konusu olmuştur. Örneğin 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu)’nda sürdürülebilir kalkınma bölümünün ilk maddesinde “İnsanlığın, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılmasını sağlamak için kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir.” ifadesi kullanılmıştır (WCED, 1987). 1992 yılında da Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma düşüncesi fazlaca yer almış, bu konferans sonucunda ortaya çıkan belgelerin tamamında en önemli konu olmuştur. Konferans sonucunda ortaya çıkan en önemli belgelerden biri olan Gündem 21 isimli belge bunun en önemli örneklerinden biridir. Öyle ki Gündem 21’de sürdürülebilir kalkınmaya ek sürdürülebilir insan yerleşimi, sürdürülebilir dağ geliştirme, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi, sürdürülebilir orman gelişimi gibi sürdürülebilirlikle alakalı birçok konu üzerinde durulmuştur (Bozdoğan, 2010).

Çevre konferanslarında sıkça üzerinde durulan ve popüler hale gelen sürdürülebilirlik kavramı beraberinde kaynakların kullanımlarında, tüketim ve üretim organlarında, kalkınma odağında kısıtlama ve reformlar gerekliliklerini de beraberinde getirmiştir. Fakat Rio Zirvesi’nde alınan bu yeni kararlara bütün ülkeler gelişmiş ülkeler kadar hızlı uyum sağlayamamıştır. Öyle ki 1986-1994 yılları arasında gerçekleştirilen Uruguay Raundu Anlaşmaları’nda sürdürülebilir kalkınma kavramı doğrultusunda politika

üretilmesinin imkansızlığı konu edinilmiştir. Fikir ayrılıklarının en önemli nedeni ise gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlikteki farklılıklardır (Özmehmet, 2008). 1996 yılına gelindiğinde BM'nin İstanbul'da düzenlediği BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II'de ülkelerin nüfus dağılımlarındaki çarpıklıkları düzenlemek amacıyla şu başlıklar üzerine dikkat çekilmiştir: herkese yeterli konut, barınma politikaları, konut sunum sistemleri, piyasaların işlenebilir kılınması, finansman kaynaklarının seferber edilmesi, temel alt yapı ve hizmetlere erişimin sağlanması, korunmasız gruplar ve özel ihtiyaçları olan insanlar (BMMYK, 1996). Rio de Janerio şehrinde düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan beş yıl sonra 1997'de New York'ta gerçekleştirilen Rio +5 Forumu konferansta sürdürülebilir kalkınma odaklı alınan kararların uygulamaya geçmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmayı yerel, ulusal ve küresel düzeyde hayata geçirmek stratejileri ve yöntemleri bu forumun ana odakları olmuştur. Çevre konferansları 20. Yüzyılın ortalarından sonra büyük ilgi görmüş ve kısa aralıklarla düzenlenmeye başlamıştır. Özellikle sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla konferanslar düzenlenmekte ve farklı ülkelerden gelen bilgiler ışığında değerlendirmeler, düzenlemeler ve planlamalar yapılmaktadır. 2002 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde düzenlenen Sürdürülebilir Gelişme Konferansı da bu nitelikte bir konferanstır. Bu konferansta Gündem 21 kararlarının uygulanmasındaki problemler, öneriler ve sivil toplum ve özel kuruluşlarının deneyimlerinden yararlanılması ve bu bilgiler ışığında oluşturulan planlamalar ön plana çıkmıştır. Bu konferans sonucunda alınan kararlar Eylem Planı ve Jonnesburg Bildirgesi olmak üzere iki belge halinde yayınlanmıştır (Bozdoğan, 2010).

1.3.2.Sürdürülebilir kalkınmanın amaçları ve bileşenleri

Sürdürülebilir kalkınmanın amaçları ele alındığında ekonomi, insan ve çevre konularındaki gelişimlerin bugünkü ve gelecek nesiller için refahını sağlamak suretiyle ekolojik dengeleri de göz önünde bulundurarak kalkınmayı gerçekleştirmek olduğu dile getirilebilir. Bu bağlamda insanlığın sosyal yaşamındaki amaçları; nüfus artışının dengelenmesi, kırsal yaşamı terk ederek şehirlere göç etmesinin engellenmesi, kentleşmenin artarak ormansızlaşmaya yol açması, tüketim ve üretim kültürlerinde dengeli değişimlerin sağlanması ve çevre bilincinin öğretilmesi gibi sıralanabilir. Çevre işbirliği konusunda imzalanan en geniş kapsamlı uluslararası anlaşma olan Kyoto Protokolü'nde de özetle; atmosfere yayılan sera gazı salınımının kısa sürede azaltılması, yenilenebilir enerji

kaynaklarına yönelinmesi, çevreye duyarlı doğal enerji kaynaklarının kullanımının sağlanması, fazla yakıt tüketenlerden ve fazla karbon üretenlerden fazla vergi alınmasının sağlanması amaçlanmaktadır (Tıraş, 2012). Çevre konusu ele alındığında doğal kaynak kullanımının dizginlenmesi, tarım arazilerinin verimli hale getirilmesi, çevre kirliliğın önlenmesi, ormansızlaşmanın önüne geçilmesi, hava, su ve toprak olmak üzere ekosistemlerin korunması çevre konusunda ön planda olan hedeflerdir. Gelişen teknolojilerle birlikte gelen doğal kaynak kullanımı ve karbondioksit salınımı sonucu meydana gelen sera gazlarının atmosferdeki etkilerinin azaltılması, enerji kullanımında fosil yakıtlar gibi yenilenemez enerji kaynakları yerine güneş, rüzgar ve su gibi alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması teknikleri ile geri dönüşümü önemli hale getirmek sürdürülebilir kalkınmanın önemli amaçlarındandır (Aksu, 2011).

1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporu (Brundtland Raporu) incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma konusundaki stratejik yükümlölükler şu şekilde sıralanmıştır (WCED, 1987) :

- Büyümeyi canlandırmak
- Büyümenin kalitesini değiştirmek
- Temel insan ihtiyaçlarını karşılama
- Sürdürülebilir bir nüfus düzeyinin sağlanması
- Kaynak tabanının korunması ve geliştirilmesi
- Teknolojinin yeniden yönlendirilmesi ve riskin yönetilmesi
- Karar verirken çevre ve ekonomiyi birleştirmek

Sürdürülebilir kalkınma, sanayileşmenin çevreye olumsuz etkileri nedeniyle de, yaygın olarak ekonomik alanda bir kalkınmayı nitelendirdiğı düşünölse de tek başına yeterli sayılmamaktadır. Zira, sanayi devriminden sonra yaşanan gelişmelerden sonra sanayilerin hammadde ve atıklarının çevreye verdiği büyük ölçüdeki zararlara ek kentleşme, köyden kente göçler, tarımsal üretimden uzaklaşma, nüfus hareketleri gibi çevreye zarar verebilecek birçok değişim söz konusudur. Yaşanan tüm sosyal, biyolojik ve küresel değişmelerin çevreye verdiği zararların en aza indirilmesi ve çevrenin bugünkü kuşaklar ve gelecek kuşaklar için yaşanabilir hale getirilmesini amaçlayan sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve ekolojik bileşenlerden oluşmaktadır. Ergün ve Çobanoğlu (2012) da sosyal kalkınmanın bileşenleri olan ekonomik, sosyal ve ekolojik bileşenleri şu şekilde açıklamıştır:

Ekonomik bileşen: Üretim dolayısıyla ortaya çıkan çevre risklerinin ve zararlarının en aza indirilmesi, enerji ve hammadde kullanımının optimal hale getirilmesi önemlidir. Ekonomik bileşenin bir ayağı üretim boyutu iken, diğer ayağını tüketim boyutu oluşturmaktadır.

Sosyal bileşen: Sürdürülebilir kalkınmadan söz edebilmenin şartlarından biri de sosyal dayanışmanın varlığı; yani ekonomik gelişmenin sosyal alana da yayılmış olmasıdır. Sosyal bileşen; toplumda bazı siyasal koşullar yanında, yaşama ait bazı nesnel ve öznel verilerin sağlanmasını da gerekli kılar.

Ekolojik bileşen: Ekolojik bileşene göre, doğal kaynakların, kendini yenileme hızından daha hızlı bir şekilde tüketilmesi sürdürülemezlik durumudur. Sürdürülebilir kalkınma durumunda ise doğal kaynakların tüketimi devam etmekle birlikte, bu tüketim doğanın kendini yenileme kapasitesinin altında kalmaktadır.

Görüldüğü gibi sürdürülebilir kalkınma toplumların sadece ekonomik anlamda kalkınmasını içermemektedir. 20. yüzyılda gün yüzüne çıkan ve ertelenemeyecek hale gelen çevre felaketleri çevreyi de içinde barındıran bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin yaygınlaşmasını gerektirmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve ekolojik boyutları uluslararası toplantılarda önemle üzerinde durulan bir konu olmuştur. Bu noktada insan hakları odağıyla devletlerin yükümlülükleri ön plana çıkarak vatandaşların ihtiyaçları yönünde sosyal hizmetler geliştirilmiştir. Böylece sosyal hizmet disiplininde sosyal refah misyonu doğrultusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sosyal refah anlayışını temel misyonu olarak kabul eden sosyal hizmet mesleği kendi ilke ve teknikleriyle, birey, gruplar ve toplumlar boyutlarında ihtiyaca yönelik işlevselliğini ön plana çıkarmıştır. Kalkınmanın ekonomik ve sosyal boyutlarının olduğu ve sosyal hizmet mesleğinin sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevresel yönüne dair mesleki uygulamalar getirmesi göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmet mesleğinin bu alanda uygulamalar gerçekleştirmesi gündeme gelmiştir (Yanardağ, 2019). 20. yüzyılda ön plana çıkan sürdürülebilir kalkınma anlayışı sosyal refahın sağlanması noktasında sosyal hizmet mesleği ile ortak bir misyona sahip olarak, sosyal hizmet disiplininin sürdürülebilir kalkınma konusundaki gerekliliğini de açıklamaktadır.

1.4. Sosyal Hizmet

Önceki başlıklarda da üzerinde önemle durulduğu gibi, Sanayi Devrimi'nden sonra Dünya'nın neredeyse tamamına hızla yayılan endüstriyelleşme akımı çevresel ve sosyal anlamda birçok değişime yol açmıştır. Yaşanan değişimler dünyanın hava, su ve toprak olmak üzere ekosisteminde çevresel kirlilik, akarsu tuzluluk dengelerinde değişim,

atmosfer tabakasında incelme, canlı türlerinin yok olması vb. birçok kötü etkiye neden olmuştur. Sosyal anlamda ise köylerden kentlere göç, nüfus hareketlilikleri, kentleşme, gecekondulaşma, tarımdan uzaklaşılarak sanayi üretimine geçiş, işçi sınıflarının oluşumu, yoksulluk gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde yaşanan tüm bu sorunlara çözüm arayışı artmıştır. Bu doğrultuda sosyal hizmete duyulan ihtiyacın artmasıyla hizmetlerin iyileştirilmesi ve hayırseverlik yerine devlete bağlı kurumlarda, konusunda eğitilmiş meslek elemanları yetiştirmek suretiyle sosyal hizmet okulları kurulmaya başlandı. Öyle ki, sosyal hizmetler 1800'lerin başında "hayırseverlik" misyonuyla yardım kurumlarının yürüttüğü ve din gruplarının önderliğini ettiği bir sisteme sahipti. Bu süreç 1900'lerin başına kadar profesyonel sosyal hizmet eğitimi almamış kişilerce yürütüldü. 19. Yüzyılın sonlarında sosyal hizmetlere yönelik kurslar ve 20. Yüzyılın başlarında sosyal hizmet mesleği ve disiplinine yönelik yüksek okullar ve üniversiteler kuruldu (Zastrow, 2014). Sosyal hizmet bir meslek ve bilim olarak bireylerin, grupların ve toplulukların güçlendirilmesi, kendi kendilerine yeterli olması ve toplum düzeyinde refahın sağlanması odağında çalışmalar yürütmektedir. Sosyal hizmetin tanımına bakıldığında ise Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW ve IASSW, 2014)'nın onayladığı küresel tanımı şudur:

Sosyal hizmet, pratik temelli bir meslek ve sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini destekleyen bir akademik disiplindir. Sosyal adalet ilkeleri, insan hakları, toplu sorumluluk ve çeşitliliklere saygı, sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Sosyal hizmet teorileri, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarını ele almak ve refahı artırmak için insanları ve yapıları birleştirir. Yukarıdaki tanım, ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde güçlendirilebilir.

Sosyal hizmet disiplininin nihai hedefi; bireyleri, grupları ve toplulukları güçlendirerek, sosyal değişim ve gelişimi sağlamak, kişileri kendi kendilerine yeterli hale getirmek ve bunların sonucunda toplum refahını sağlamaktır. Sosyal hizmet disiplini, toplum refahı için müdahalelerini gerçekleştirirken farklı bilim dallarından yararlanarak eklektik bir çalışma yürütmektedir. Bunun nedeni, sosyal hizmet mesleği toplumun spesifik bir grubuna yönelik değil, tamamını kapsayacak şekilde; bireysel, grup odaklı ya da toplum odaklı çalışmalar yürütmeyi ve toplumun esenlik haline ulaşmasını amaçlamaktadır. Zastrow (2014), sosyal hizmetin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini arttırmak
- İnsanları kendilerine kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek
- İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek
- Sosyal politikaları geliştirmek ve iyileştirmek
- İnsan ve toplum refahını özendirmek

Sosyal hizmet mesleği bilgi, beceri ve değer temeline dayalı uygulamalar yürütmektedir. Burada sözü geçen bilgi temeli geniş bir yelpazeye sahip olarak uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacılardan elde edilen bilgilerdir. Ancak sürekli gelişmekte ve değişmekte sosyal yaşam içerisinde tek bir bilgi kümesinden söz etmek mümkün değildir. Yine de geneli itibari ile sosyal hizmete yönelik bilgi temelinin; insan gelişimi, din ve tinsellik, kişilerarası ilişkiler, grup ve örgüt dinamikleri, sosyal hizmet müdahale süreçleri ve yöntemleri, kuramsal paradigmlar, etik ve değerler gibi konuları içerdği söylenebilir. Sosyal hizmetin beceri temeli ise sosyal hizmet uzmanının uygulama sürecinde iyi bir müdahale için sahip olması beklenen becerilerini temsil etmektedir. Bunlar iyi ve etkili iletişim, hizmet sunumu, bağlantı kurabilme, yönetim becerisi, analitik düşünme, yaratıcılık vb. sosyal hizmet müdahalesi için gerekli yetenekler olarak sıralanabilir. Değer temeli ise sosyal hizmet disiplininin sıkı sıkıya bağlı olduğu etikleriyle de ilişkilidir. Öyle ki, sosyal hizmet disiplini toplum refahı vizyonu ile kişi veya kişiler bütünüyle çalışmalar yürütmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanından en başta insan hakları, çevre hakları, çevresel adalet, sosyal adalet, eşitlik, geleneksel değer gibi insani değerlere sahip olması beklenmektedir (Thompson, 2013).

Sosyal hizmet bilimi ve mesleğinin temel misyonu toplum refahının sağlanmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları, toplum refahının sağlanması için bireyleri, grupları ve büyük toplulukları insan hakları temelli yaklaşım ve teknikleriyle güçlendirerek kendi kendilerine yeterli hale gelmesi için çalışmalar yürütmektedir. Sosyal hizmet mesleği 19. ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkan sosyal sorunlar üzerine çözüm arayışları ile gündeme gelerek gelişmeye başlamıştır. Buradan çıkan sonuç ile sanayileşmenin olumsuz etkilerine çözüm arayışların ilk olarak sosyal yaşantıda başlamış olduğu yorumu yapılabilir. 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkan birinci kuşak insan hakları yaklaşımı “klasik hakları” ve 19. ve 20. yüzyılda yeniden şekillenen ikinci kuşak haklar da “sosyal hakları” nitelendirmektedir. Sosyal hizmet mesleği de gelişim dönemi gerekçesiyle ikinci kuşak haklar olan sosyal

haklar temelinde bilimsel gelişimini sürdürmüştür. Önceki konularda da üzerinde durulduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen üçüncü kuşak insan hakları olan “dayanışma hakları” insan haklarının ulusal değil uluslararası bir sorun olduğunu ve sadece bugünün insanlarını değil gelecek kuşakların da haklarını savunmaktadır. Ayrıca üçüncü kuşak insan hakları içeriğinde çevre, barış, gelişme ve insanlığın ortak malvarlığına saygı konularını içermektedir (Dadak, 2015). Anlaşılabileceği üzere üçüncü nesil insan hakları sürdürülebilirlik yaklaşımını içermektedir. Öyle ki sürdürülebilirlik kavramı bugüne ek gelecek kuşaklar için de çevre kaynaklarının muhafaza edilmesi ve çevre korumalarını içeren toplumsal refah odaklı bir yaklaşımdır. Sürdürülebilir kalkınma, siyasi ve çevresel mücadelelerin çağdaş bir ekolojik yaklaşımıyla; vatandaşlar ve hükümetin katılımı ile çok yönlü perspektifler, değerler ve çıkarlar sonucu ortaya çıkmıştır (Blewitt, 2015). Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet disiplininin ortak amaçları bulunması ve sürdürülebilir kalkınmanın üç ana odağı ekonomik, ekolojik ve sosyal bileşenler olması gerekçesiyle çok yönlü bir gelişime ihtiyaç duymasına rağmen, sosyal hizmet mesleği bireylerle, gruplarla ve topluluklarla çalışmalarını sosyal çevre üzerine yoğunlaştırmıştır. Sosyal hizmet disiplini üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde fiziksel çevre çalışmalarının yetersiz olduğu yorumu yapılabilmektedir.. Sosyal hizmet uzmanları iklim değişikliği, sürdürülebilirlik çalışmalarının gelişim evreleri, endüstriyel gelişim politikaları gibi konularda söz sahibi değilken bu konular nedeniyle yaşanan afetler, kazalar veya krizlerde çözüm için çalışmalar yürütmektedir (Dominelli (A), 2018).

1.4.1.Sosyal hizmet tarihinde çevre düşüncesinin ele alınması

Sosyal hizmet tarihine bakıldığında 21. Yüzyılın başlarına kadar iklim değişikliği, küresel ısınma ve çevresel felaketler gibi konular sosyal hizmet disipliniinde öne çıkan konular olmamıştır. Ekolojik perspektifte özellikle “çevresi içinde birey” odağı sosyal hizmette önemli bir yere sahip olsa da bu çevre sosyal çevre olmanın ötesine geçememiş ve fiziksel çevre ön plana çıkmamıştır (Güzel ve Buz, 2019). Öyle ki, Mary Richmond ve Jane Adams sosyal hizmet literatüründe reform niteliğinde kuramlar geliştirerek “ekolojik geleneklerin köklerini” temsil etseler de kurdukları kuramlar “klasik sosyal hizmet anlayışının” ötesine geçememiştir. 1970’ler ve 1980’lerde sosyal hizmet üzerine Anglo Amerikan tartışmaları, sistem teorisine ağırlık vermiştir. Aynı dönemlerde Alman sosyal hareketleri, çevre krizine yönelik artan farkındalığın da etkisiyle eko-sosyal problem ve eko-sosyal politika hakkında radikal radikal tartışmalara neden olmuştur. 1990’lara gelindiğinde ise ekolojik sosyal hizmetin iki farklı yaklaşımı, sistem teorisi yaklaşımı ve

eko-eleştirel yaklaşım yakınlaşmalar meydana geldi. Narhi ve Matthies (2001) kronolojik bu ilerlemeyi araştırmalarında şu şekilde bir tablo (Tablo.2) ile özetlemiştir:

Tablo 2. Sosyal Hizmetin Ekolojik Geleneği

Zaman dilimi	Ekolojik sosyal hizmet geleneklerinin kökenleri	
1880-1940: Sanayileşmenin başlangıcı		
1950-1960: Doğa bilimlerine ve çevre bilincinin geliştirilmesine vurgu yapan aydınlanma ve pozitivism		
	Eko-eleştirel yaklaşım	Sistem kuramı düşünce sistemi
1970-1980: alternatif hareketler ve radikalizm	Informationsdienst Sozialarbeit (1981)	Pincus & Minahan (1973) Germain & Gitterman (1980) Wendt (1982) Meyer (1983)
1985: risk toplumu tartışmaları ve sürdürülebilir kalkınma	Opielka (1985) Opielka & Ostner (1987) Matthies (1987, 1990)	
1990: modern çağdaş toplum	Berger & Kelly (1993) Hoff & McNutt (1994)	Wendt (1990) Germain (1991) Meyer (1995)
	Farklı yaklaşımların yakınsaklığı (benzerlik-farklılık)	
1995 yılından itibaren	Ecological social work (Besthom, 1997; Coates, 2003) Ecosocial approach (Matthies et al., 2001)	

Kaynak: Purutçuoğlu ve Doğan, 2017; Narhi ve Matthies, 2001

Hoff ve McNutt (1994) sistem teorisi içinde dikkat edilmesi gereken ekolojik sorunlara odaklanmış ve buna paralel olarak sürdürülebilirlik ve ekosistemler arasında bağlantılı çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu doğrultuda “ekolojik sosyal hizmet” için “çevresi içinde birey” düşüncesini yeniden tasarlamışlardır (akt. Purutçuoğlu ve Doğan, 2017). 20. yüzyılda çevre felaketlerinin artmasıyla bu konuda çalışmalar artmış ve sürdürülebilirlik kavramı uluslararası düzeyde en çok üzerinde durulan konulardan biri haline gelmiştir. Sosyal hizmet disiplini de çevre çalışmaları ve sürdürülebilirlik konuları araştırmalarda dikkat çekilen konulardan olmuştur. 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında sosyal hizmet disiplininin araştırmalarında ve uluslararası toplantılarında konulara çevre yaklaşımları dahil edilmeye başlamış; çevre sorunları, çevresel adalet ve sürdürülebilirlik gibi konular yer almaya başlamıştır. Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW)’nin 1999’da yayınladığı “Çevresel Politika” çalışmasında çevresel bozulmanın, bugün çevreyi ihmal etmemizin bedelini gelecek nesillerin ödeyeceğini, bu nedenle gelecek nesillerin sağlıklı çevre koşullarına sahip olabileceğini, çevre kaynaklı birçok toplumsal problemin yaşandığını ve yaşanacağını belirtirken sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarına çevreyi de dahil etmesinin üzerinde durulmuştur (NASW, 1999). IFSW ise

2004 yılında yayınladığı Sosyal Hizmette Etik - İlkeler Beyanı'nda küresel çevresel eşitsizliklerde sosyal adalet ilkelerinin ihlal edildiğini, sosyal hizmet mesleğinin politika düzeninde global sorumlulukları olduğuna dikkat çekmiştir (akt. Purutçuoğlu ve Doğan, 2017).

Lena Dominelli tarafından geliştirilen yeşil sosyal hizmet düşüncesinin temelleri de 21. yüzyıla dayanmaktadır. Öyle ki 2004 yılında meydana gelen Hint Okyanusu tsunamisinde 12 ülkede toplam 250.000 kişinin ölümü IASSW aracılığı ve Lena Dominelli öncülüğünde yeşil sosyal hizmet düşüncesinin ilk temellerinin atılmasına neden olmuştur. Afetlerden bir hafta sonra, IASSW sosyal hizmet mesleğinin bu alanda çalışmalar yürütmesi amacıyla İnsan Hayatları Önemlidir Afet Ağı'nı (Rebuilding People's Lives Matter Disasters Network-RIPL) kurmuştur. Bu oluşumunun ilk başkanı olan Lena Dominelli sonrasında bu oluşumun IASSW'ye bağlı Afet Keşfi, İklim Değişimi ve Sürdürülebilirlik Komitesi'ne dönüşümde büyük rol oynamıştır (Dominelli (B), 2018). Bu süreçten sonra Lena Dominelli "Yeşil Sosyal Hizmet" olarak adlandırdığı çalışmalar üzerine yoğunlaşmış ve 2012'de ekolojik çevreyi koruma girişimlerinden ilham aldığı sosyal hizmetin bu alanını "Yeşil Sosyal Hizmet" olarak kavramsallaştırmıştır. Kendisi de bu çalışmayı "Yeşil Sosyal Hizmet" (Green Social Work) kitabında şu şekilde açıklamıştır (Dominelli (A), 2018):

Bu kitap, özellikle çevre konularına sosyal hizmet perspektifinden bakan yayınların yetersizliğinden kaynaklanan literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmaktadır. Çevresel sosyal hizmet ve ekolojik sosyal hizmet olarak adlandırılan konuları ele alan sınırlı sayıda metin vardır. "Yeşil Sosyal Hizmet" (Green Social Work) olarak adlandırdığım bir çalışma üzerine odaklandım çünkü ekolojik sosyal hizmetin ilgisini aşan bir kitap üretmek istiyordum.

Lena Dominelli bir başka yayınında ise eleştiride bulunduğu bu yetersizliğin sosyal hizmetin aileden topluma uzanan sosyal ve kültürel kurumlara odaklanmasını yeniden canlandıran Rogge ve Bestorn gibi yazarların ortaya attığı sorunların bilimselliğini azaltmadığı, aksine sosyal hizmetin çevre ve ekolojik çalışmalarına bütüncül bir bakış açısı getirmeyi amaçladığını kaleme almıştır (Dominelli (B), 2018). Görüldüğü gibi 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarından itibaren sürdürülebilirlik ve ekolojik çevre konuları sosyal hizmet biliminin odağında yer almaya başlamıştır.

1.4.2. Sosyal Hizmet ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sosyal hizmet disiplininin ana misyonu geçmişten bu yana toplum refahının sağlanması olmuştur. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları mesleki bilgileri ve becerileri doğrultusunda insani değerleri de içine alan mesleki uygulamalarını mikro, mezzo ve makro boyutlarda gerçekleştirmektedir. Sosyal hizmet disiplininin sosyal refah hizmetlerinin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma çabalarında aktif rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, sosyal hizmet disiplininin ana odağı, birey ile çevresi arasındaki etkileşime odaklanarak bireyin çevresi ve toplum içindeki işlevselliğini arttırmaktır (Özmete ve Gök, 2015). Sürdürülebilir kalkınmanın toplum refahının sağlanmasını amaçladığı ve bunu gerçekleştirirken ekonomik, sosyal ve ekolojik boyutları içerdiği düşünüldüğünde sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin bu konudaki vizyoner tutumu ve sosyal adalet odağında bilgi, beceri ve değerlere sahip olduğu akla gelmektedir. Besthorn (2013) de çalışmasında sosyal hizmet uzmanlarının sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına dahil edilmesinin, sosyal hizmet disiplininin insan haklarına ve sosyal adalete olan bağlılığı ve politika savunuculuğu konusundaki becerilere ve temel değerlere sahip olmaları gerekçeleriyle katılımının gerektiğini kaleme almıştır.

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı, Sanayi Devrimi'nden sonra tüm Dünya'ya hızla yayılan endüstriyalizm akımının etkileriyle doğal kaynak kullanımının artması, sanayi atıklarının doğaya salınımı ve çevresel kirliliğin etkileriyle çevre felaketlerinin ortaya çıkması yönünde çözüm arayışlarında gelişen bir düşünce ve uygulamadır. Bu noktada, öncelikle, çevre kirliliği ve kaynakların yok edilmesi (sağlık, yetersiz gıda ve su, kalitesiz yaşam alanı), yiyecek, enerji, konut ve hareketlilik (açlık, borçlar ve evsizlik) fiyatlarındaki artış, tarım arazilerinin yetersizliği veya kalitesinin azalması (göç ve mülteciler) vb. durumlar karşısında refahın korunmasını içeren, daha önce gerçekleşmiş olan değişikliklerin etkilerini hafifletmek adına insanları sürdürülebilir kalkınma için değişime hazırlamak hem de değişime katılmasını sağlamak sosyal hizmetin eko-sosyal müdahaleleri ile gerçekleştirilebilir (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017). Sosyal hizmet uzmanlarının, sahip olduğu mesleki rol ve işlevlerle sürdürülebilir kalkınma için toplumda yaşanması beklenen değişimleri sağlaması mümkün görülebilmektedir. Dominelli (2018 (a)), yeşil sosyal hizmet uygulaması olarak adlandırdığı ve sürdürülebilirlik çalışmalarına katkı sağlayacağını düşündüğü; güvenlik, insan sağlığı, çevresel felaketler ve afetleri hafifletme ve önleme kapsamında yapılacak uygulamalarda, sosyal hizmet uzmanlarının kolaylaştırıcı, koordine edici, toplumu harekete geçirici, kaynakları harekete geçirici, arabulucu, ortaklık bulucu, danışmanlık, savunuculuk, eğitici ve öğretici, kültürel

tercüman (kültürler arası bağ kuran), psiko-sosyal terapist ve bilimsel tercüman (bilimsel bilgiyi müracaatçıları için uygulamaya aktaran) gibi bir takım rolleri üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Coates (2005) de sosyal hizmet uzmanlarının insanları sürdürülebilir ve sosyal açıdan adil bir toplumda gerekli olan; çevresel krizin ciddiyetinin kamuoyu tarafından dikkat çekmesi, modernizmin krizde oynadığı rolün kabul edilmesi, her şeyin birbiriyle bağlılığının kabul edilmesi ve yerel ve küresel çabaların desteklenmesi gibi bir dizi değişikliklere toplumu hazırlayabileceğini kaleme almıştır.

Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet ortak misyon olan toplum refahının sağlanması adına çalışmaları içermesi açısından birçok ortak prensibi içermektedir. sosyal hizmet ve sürdürülebilir kalkınmanın ortak prensipleri Tablo 3’te şu şekilde belirtmiştir (Mary, 2008; Peeters, 2009, akt: Özmete, 2010):

Tablo 3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmetin Temel Prensipleri

Sürdürülebilir Kalkınma	Sosyal Hizmet
İhtiyaçların karşılanması	Refahın iyileşmesi
Ekolojik sınırları kabul etme	Refah kavramına bağlı olarak hem sürdürülebilir kalkınma hem de sosyal hizmet toplumun sorunlarının çözülmesine odaklanır.
Genel ancak gruplara göre farklılaşmış sorumluluklar	İnsanların sınırlılıklarına ve yapabilirliklerine odaklanmak, Bireyleri güçlendirmek Toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki farklılıklara odaklanmak
Küresel adalet	Küresel adalet, sosyal adalet
Aynı kuşak içinde eşitlik ve dayanışma	Eşitlik ve dayanışma
Kuşaklar arasında eşitlik ve dayanışma	Sorumluluk kavramına bağlı olma, Güçlendirmeye yönelme
Aktif katılım	Aktif katılım
Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı	Toplumsal cinsiyet eşitliliği ve farklılıklara saygı

Kaynak: Özmete, 2010; Mary, 2008; Peeters, 2009

Görüldüğü üzere sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet disiplininin birçok konuda ortak prensipleri bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın çok boyutlu olması gerekçesiyle ekonomik, ekolojik ve sosyal bileşenleri bulunmaktadır. Sosyal hizmetin “sosyal” odak noktası bulunması nedeniyle, sosyal hizmet sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu ve katılımcı uygulamaları güçlendirebilir ve insanların ve toplumların özgürleşmesi ve güçlendirilmesi ve yeniden dağıtım sorunu üzerine odaklanabilir (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017). McKinnon (2008) da sosyal hizmetin, çevresel streslerin

arttığı bir dönemde mesleki geçerliliğini koruyacaksa, insanlığı etkilediği için ekolojik çevre anlayışını içeren bir alan olan, sosyal sürdürülebilirliğin aşağıdaki özelliklerini benimseyen uygulamaların sosyal hizmet için faydalı olabileceğini belirtmiştir:

- Temel hizmetlere erişimde eşitlik (sağlık, eğitim, ulaşım, barınma ve boş zaman değerlendirme);
- Nesiller arası eşitlik, yani gelecek nesillerin mevcut neslin faaliyetleri tarafından dezavantajlı hale gelmemesi;
- Farklı kültürlerin olumlu yönlerinin değer verildiği ve korunduğu ve bireyler ve gruplar tarafından istendiğinde kültürel bütünleşmenin desteklendiği ve teşvik edildiği bir kültürel ilişkiler sistemi;
- Vatandaşların yalnızca seçim prosedürlerine değil, aynı zamanda özellikle yerel düzeyde diğer siyasi faaliyet alanlarına da yaygın siyasi katılımı;
- Sosyal sürdürülebilirlik bilincini bir nesilden diğerine aktarmak için bir sistem;
- Bu aktarım sistemini sürdürmek için topluluk sorumluluğu duygusu;
- Bir topluluğun güçlü yönlerini ve ihtiyaçlarını toplu olarak belirlemesi için mekanizmalar;
- Bir topluluğun, mümkün olduğunda, topluluk eylemi yoluyla kendi ihtiyaçlarını karşılaması için mekanizmalar ve;
- Toplum eylemiyle karşılanamayan ihtiyaçları karşılamaya yönelik siyasi savunuculuk mekanizmaları (McKenzie, 2004; akt: McKinnon, 2008).

Sosyal hizmet disiplininin sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında yer almasının toplum refahının sağlanması açısından, verilen bilgiler doğrultusunda, önemli olduğu yorumu yapılabilir. Toplumun esenliğini ana odağında bulunduran sosyal hizmet disiplini, toplumun en önemli sorunları kabul edilebilecek sorunlara yönelik sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına kendine has müdahale yöntemleri ve boyutlarıyla destek sağlayabilir. Özmete (2010) de sosyal hizmette yeni küresel mücadele alanlarını belirlemek ve küresel gündemin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için sosyal hizmetin aşağıdaki gibi yeni stratejilere sahip olması gerektiğini kaleme almıştır:

1. İş birliğinin yaygınlaştırılması: Sosyal hizmette öğrenme, araştırma, uygulama ve politika geliştirme gibi teknikler yeterli olmamakla beraber, daha büyük topluluklar ile iş birliğine yönelik çalışmaları kolaylaştırmaktadır. Kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve diğer toplum örgütleri ve diğer temsil grupları arasındaki

iletişimi güçlendirmeye ve amaca yönelik ortak çabalar göstermeye ihtiyaç duymaktadır.

2. Kapasiteyi ve varlığı artırma: Sosyal kalkınma için küresel gündemin oluşturulması, bir araya gelerek geleceğe dönük insani, sosyal ve ekolojik varlığın artırılmasını sağlayabilir. Böylece daha güçlü ve daha etkili bir şekilde daha büyük gruplara ve topluluklara hizmet verilebilir.
3. Ortak bir mesleki söylemin geliştirilmesi: Artık Dünya günümüzde daha fazla sosyal hizmet birliğine ve ortaklığına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, uluslararası düzeyde ortak bir anlayışın geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kalkınma eylem planlarını gerçekleştirmek için uluslararası düzeyde stratejilerin nasıl tartışılacağı açık bir şekilde belirlenmelidir.
4. Yerel, ulusal, bölgesel ve küresel işaretlerin anlaşılması: Sosyal hizmet müdahaleleri ve uygulamaları ülkelere göre farklılık göstermekte, bölgedeki sosyo-kültürel yapı, değerler ve ortaya çıkan sorunların yoğunluğu bu uygulamaları biçimlendirmektedir.
5. İş birliğini destekleyen güçlendirme analizleri

1.5. Araştırmanın Problemi

Günümüzde yaşanan en önemli sorunlardan biri çevre krizleridir. Teknolojinin gelişmesiyle hız kazanan endüstriyelleşme akımının beraberinde getirdiği sanayi atıkları, hammadde kullanımının artışı, nüfus artışı, kentleşme ve ormansızlaşma gibi konular çevresel krizlerin başlıca nedenleri olarak kabul edilmektedir (Akıncı ve Akıncı, 2010). 20. yüzyılın ortalarından bu yana çevresel krizler için çözüm arayışlarında en çok gündeme gelen kavram ise sürdürülebilirlik olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı tüketim toplumu anlayışının değişmesi, evrensel dayanışmanın gelişmesi, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümler gibi konuları içermekte ve toplumsal kalkınmanın sürdürülebilir olması gerekliliğini savunmaktadır (Özmehmet, 2008).

Yaşanan çevre krizlerinin etkileri ise bütün toplumlar tarafından aynı hissedilmemektedir. Öyle ki, Dünya’da yaşanan adaletsiz gelir dağılımları nedeniyle gün geçtikçe artmakta olan yoksul kitlelerin, yaşanan krizlerle başa çıkma mekanizmaları oldukça zayıftır. Bu durum Dünya’daki toplumlar ele alındığında sosyal, ekonomik ve çevresel farklılıklar nedeniyle yaşanan çevresel adaletsizliği de beraberinde getirmektedir (Kılıç ve Tok, 2014). Aksoy ve Çabuk (2015) günümüzde yaklaşık 2 milyar insanın, en önemli çevre krizlerinden olan su kıtlığı nedeniyle temiz su varlığına bağlı yeterli ve

sağlıklı yaşam koşullarına ulaşamadığını ve bu insanların çoğunun Afrika ve Orta Doğu'da bulunan 19 ülkede yaşadığını belirtmiştir.

Bu araştırmanın problemi, sanayileşme ve küresel iklim değişimi nedeniyle yaşanan çevre krizlerinden en çok etkilendiği düşünülen bölgeler arasında yer alan Afrika'da kıtlık ve kuraklık, göç ve çevresel adaletsizlik gibi çok boyutlu sorunların bulunması ve bu sorunların çözümü noktasında sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının en çok uygulandığı bölgenin Afrika olmasıdır. Bu sorunların çözümünde, Afrika'da çeşitli devlet kurumları ve çeşitli sivil toplum kuruluşları önemli bir rol oynamakta ve sürdürülebilir kalkınma ekseninde çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bağlamda Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkıda bulunmuş kişilerin, bu bölgede yaşanan çevre krizleri ve bunların insanların yaşamındaki etkileri ve bu alanda yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına yönelik gözlem ve deneyimleri ele alınmıştır.

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Afrika'da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin yürütülen bu çalışmalara yönelik gözlem ve deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin, bu bölgede yaşanan kıtlık ve kuraklığa yönelik gözlem ve deneyimleri nasıldır?
- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler, küresel iklim değişimi ve çevre krizlerinin bu bölgede yaşayan insanların hayatına etkilerini nasıl değerlendiriyor?
- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin, bu bölgede yaşanan iklim göçlerine ilişkin görüşleri nasıldır?
- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler, bu bölgede yaşayan insanların çevre hakkına erişimini nasıl değerlendiriyor?
- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler, içinde yer aldıkları sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının o bölgede sosyo-ekonomik ve eğitim alanlarındaki etkilerini nasıl değerlendiriyor?
- Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler, sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, katkı sağladıkları bölgede cinsiyet rollerinin dağılımı konusundaki etkilerini nasıl değerlendiriyor?

1.7. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın, Afrika’da iklim değişimi ve çevre krizleri nedeniyle yaşanan kıtlık ve kuraklık, göç ve çevresel adaletsizlikler gibi sorunların bu bölgede yaşayan insanların yaşamını nasıl etkilediği ve bu bölgede yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının etkilerinin nasıl olduğunun ortaya koyulması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bölgelerde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin bu konuya ilişkin gözlem ve deneyimleri, bu alanda sosyal hizmet odağında yürütülen çalışmalara ışık tutması yönünden önemli olabilir. Zira, dünyada yaşanmakta olan çevre krizlerinin çözümü noktasında, toplum refahı ana misyonu olan sosyal hizmet mesleği ve disiplininin sürdürülebilir kalkınma odağında çalışmalar yürütmesi elzemdir. Buna ek olarak, bu çalışmanın sürdürülebilir kalkınma ekseninde sosyal hizmet literatürüne de katkı sağlayabileceğine inanılmaktadır.

1.8. Araştırmanın Sayıltıları

Uygulamanın yapıldığı tarihler arasında araştırma kapsamına alınan Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerden toplanan veriler geçerli ve güvenilirlerdir.

1.9. Sınırlılıklar

Çalışma boyunca araştırmayı sınırlayan bazı faktörler yer almaktadır. En önemli sınırlayıcılar, zaman ve araştırmanın yapıldığı sürede pandemi koşullarının hakim olmasıdır. Bu bağlamda pandemi koşulları nedeniyle uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle görüşmeciler ile internet üzerinden online bağlantılar kurularak görüşülmüştür

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerin, Afrika bölgesinde küresel iklim değişimi ve çevre krizlerinin etkileri ve sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının bu bölgede yaşayan insanların yaşamındaki etkilerinin nasıl olduğuna yönelik gözlem ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasını amaçladığı için nitel araştırma olarak planlanmıştır. Nitel araştırma, bütüncül bakış açısı esasına dayanarak farklı bilim ve meslekleri içinde barındırır ve araştırmanın problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi yöntem olarak benimser. Bu noktada nitel araştırma ele alınan konuyu derin bir kavrayış ile araştırmacının bir kaşif olarak muhatabının öznel bakış açısını ortaya koymayı hedefleyen bir yöntemdir (Karataş, 2015). Yıldırım (1999) da nitel araştırmanın sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana aldığını ve nitel araştırmada çoğunlukla; çevresel bilgi, süreçle ilgili bilgiler ve algılar olarak üç tür bilgi toplandığını belirterek bu bilgi türleri ışığında araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklerin ortaya konmasının amaçlandığına dikkat çekmiştir.

Bu araştırmada, nitel araştırmanın desenlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Fenomenolojik yaklaşımın amacı, üzerinde çalışılan olguyu, bu olguyu birinci dereceden deneyimlemiş kişilerin gözünden anlamaktır ve bu bağlamda tamamen bireysel algılar ve anahtarlar üzerine odaklanılmakta, deneyim “içindekinin” perspektifinden araştırmaya çalışılmaktadır (Tanyaş, 2014).

2.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını, Afrika’nın çeşitli bölgelerinde bireysel veya belirli kurumlar ve işbirlikleri ile sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış ve araştırmaya katılmayı kabul etmiş 14 kişi oluşturmuştur. Bu araştırmanın amaçlı örnekleme yönteminde ölçüt örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki mantık, daha öncesinde belirlenen bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmektir (Dökme ve Yağar, 2018). Bu araştırmada da Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilere ulaşmak amaçlanmıştır.

2.2.1. Katılımcıları tanıtıcı bilgiler

Katılımcı 1

1980 doğumlu bekar bir kadındır. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini çevre tasarımcısı olarak belirtmiştir. Afrika'nın Tanzanya bölgesinde, İdea Universal Derneği aracılığıyla 8 aydır sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 1 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 2

1985 doğumlu bekar bir erkektir. 2 çocuk babasıdır. Eğitimini yüksek lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini sürdürülebilir kalkınma profesyoneli olarak belirtmiştir. Batı Afrika'da Senegal ve Gambiya, Doğu Afrika'da Tanzanya ve Madagaskar, Asya'da Nepal'de kurucusu olduğu İdea Universal Derneği aracılığıyla 7 yıldır sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 2 ile kurmuş olduğu dernekte yüz yüze görüşülmüş ve kendisi ses kaydı alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 3

1962 doğumlu evli bir erkektir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini proje geliştirme koordinatörü olarak belirtmiştir. Doğu Afrika, Batı Afrika ve Sahra altı Afrika bölgelerinde TRT ve İdea Universal Derneği aracılığıyla 2 yıldan uzun süredir sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 3 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 4

1980 doğumlu evli bir erkektir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini şirket yöneticisi olarak belirtmiştir. Afrika'nın Tanzanya bölgesinde İdea Universal Derneği aracılığı ile yaklaşık 2 ay süre sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamıştır. Katılımcı 4 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 5

1987 doğumlu bekar bir erkektir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleklerini İş alım uzmanı, insan kaynakları profesyoneli, paralimpik atlet, Global Wellness Day Türkiye Elçisi olarak belirtmiştir. Global Wellness Day ve Popilight Organizasyonları Sponsorluğu ve Türkiye Milli Takımı aracılığı ile yaklaşık 62 gün sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına destek sağlamıştır. Katılımcı 5 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 6

1979 doğumlu bekar bir kadındır. Eğitimini doktora öğrenimi görerek devam ettirmektedir. Mesleğini fizik öğretmeni olarak belirtmiştir. Yıllardır sürdürdüğü bireysel destekleri Kenya ve Abidjan yerel okulları ve 3 hafta süre ile İdea Universal Derneği aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına Tanzanya, Kenya ve Fildişi Sahili'nde katkı sağlamıştır. Katılımcı 6 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 7

1969 doğumlu evli bir erkektir. 2 çocuk babasıdır. Eğitimini yüksek lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini 7 yıldır devam ettirmediğini, fakat mesleğinin inşaat mühendisliği olduğunu belirtmiştir. 3,5 seneden uzun süredir Sudan'daki UNEP'te sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 7 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 8

1967 doğumlu bekar bir kadındır. 1 çocuk annesidir. Eğitimine doktora seviyesinde devam etmektedir. Mesleğini öğretim üyesi ve klinik psikolog olarak belirtmiştir. 15-20 yıldır Doğu ve Batı Afrika'da çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kendi kurucusu olduğu World Human Relief (Dünya İnsani Dayanışma Kurumu) aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 8 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 9

1989 doğumlu bekar bir erkektir. Eğitimine doktora seviyesinde devam etmektedir. Mesleğini saha koordinatörü olarak belirtmiştir. İdea Universal Derneği aracılığı ile Tanzanya'da 2 aydır sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 9 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve fakat kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermemiştir. Görüşmecinin cevapları görüşme boyunca alınan notlar ile kayıt altına alınmıştır.

Katılımcı 10

1991 doğumlu bekar bir erkektir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini devlet memuru olarak belirtmiştir. Türk İş Birliği Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığı ile Güney Afrika Cumhuriyeti, Lesotho Krallığı, Svaziland (Eswatini) Krallığı'nda 1 yıl boyunca sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına destek sağlamıştır.

Katılımcı 10 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermiştir.

Katılımcı 11

1978 doğumlu bekar bir kadındır. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır ve lisans seviyesinde bir eğitim daha görmektedir. Mesleğini oyunlaştırma ve deneyim uzmanı olarak belirtmiştir. İdea Universal ve bireysel farklı bağlantılar aracılığı ile 4 yıldır Tanzanya’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamıştır. Katılımcı 11 ile Whatsapp uygulaması üzerinden görüşülmüş ve fakat kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermemiştir. Görüşmecinin cevapları görüşme boyunca alınan notlar ile kayıt altına alınmıştır.

Katılımcı 12

1969 doğumlu evli bir kadındır. 2 çocuk annesidir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini çocuk yayıncılığı ve ajans yöneticisi olarak belirtmiştir. Tanzanya’da 4 yıldır kurucusu olduğu Rafiki Organisation TZ ve Paylaşmaktır Hayat Derneği aracılığı ile sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 12 ile Whatsapp uygulaması üzerinden görüşülmüş ve fakat kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermemiştir. Görüşmecinin cevapları görüşme boyunca alınan notlar ile kayıt altına alınmıştır.

Katılımcı 13

1990 doğumlu bekar bir erkektir. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini TİKA uzman yardımcısı, bilgisayar mühendisi olarak belirtmiştir. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) aracılığı ile 1 yıldır Gambiya, Namibya, Gine, Svaziland (Eswatini) Krallığı, Lesotho ve Güney Afrika Cumhuriyeti’nde sürdürülebilir kalkınma çalışmaları yapmaktadır. Katılımcı 13 ile Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüş ve fakat kendisi toplantının kayıt altına alınmasına izin vermemiştir. Görüşmecinin cevapları görüşme boyunca alınan notlar ile kayıt altına alınmıştır.

Katılımcı 14

1979 doğumlu evli bir kadın. Tüm bakımı ve sorumluluğunu üstlendiği 68 çocuk ve eğitimini üstlendiği 47 çocuk bulunmakta. Eğitimini lisans seviyesinde tamamlamıştır. Mesleğini eğitim ve danışmanlık olarak belirtmiştir. Kendi kurduğu Simdi Derneği ve büyük kurumların çalışmalarına katılımları aracılığı ile 8 yıldır Gambiya, Senegal, Gana ve Tanzanya’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcı 14 ile Whatsapp uygulaması üzerinden görüşülmüş ve fakat kendisi görüşmenin kayıt altına

alınmasına izin vermemiştir. Görüşmecinin cevapları görüşme boyunca alınan notlar ile kayıt altına alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinde en çok tercih edilen yöntemlerden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Tekin (2012) çalışmasında derinlemesine görüşmeyi “ araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren, yüz yüze, bire bir görüşülerek bilgi toplanmasına imkan veren bir veri toplama tekniği” olarak tanımlamıştır. Derinlemesine görüşmede araştırmacının işini kolaylaştırmak ve araştırma konularından uzaklaşılmasında ve zaman kaybı yaşanmaması adına genellikle gözlem, yapılandırılmış veya yarı-yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi, söylev ve metin analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019). Araştırmanın verileri oluşturulurken, yarı yapılandırılmış görüşme yönergelerinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerle görüşme yönergeleri kullanılarak görüşmeler yapılmış ve bu alana ilişkin gözlem ve deneyimleri incelenmiştir.

Araştırmanın verilerine, Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış ve araştırmaya gönüllü katılım sağlayan kişilerden, araştırmacı tarafından geliştirilen ve 17 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme tekniği ile ulaşılmıştır. yarı yapılandırılmış görüşme formu 2 başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu vb.), ikinci başlıkta sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bilgiler (kıtlık ve kuraklık, küresel iklim değişiminin etkileri, çevre hakkına erişim, sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının; eğitim, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyo-ekonomik etkileri vb.) yer almaktadır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci Mart 2021 – Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Pandemi sürecinde olunması gerekçesiyle görüşmeler online (Zoom, Whatsapp gibi uygulamalar aracılığıyla) yapılmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce katılımcıların her birine araştırma ile ilgili bilgiler verilmiş, yaklaşık görüşme süresi belirtilmiş, rahatsız olunan soruları

cevaplandırmayabilecekleri, görüşmeyi istedikleri takdirde sonlandırabilecekleri, alınan kayıtların izinleri olmadan kimse ile paylaşılamayacağı konuları kendilerine hatırlatılmıştır. Her bir görüşme sonunda alınan notlar ve tutulan kayıtlar bilgisayar ortamına kaydedilmiştir.

Veri toplama sürecinde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına destek sağlayan kişilerle görüşülmüş ve 14. Görüşmeden sonra verilerin birbirini tekrar etmeye başladığı ve araştırmanın doyuma ulaştığı düşünüldüğünden görüşmeler sonlandırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmacı bu alanda çalışma deneyimine sahip olduğu için analiz herhangi bir bilgisayar programı kullanılmadan yapılmıştır. Toplanan veriler araştırmacı tarafından okunarak temalar belirlenmiştir. Bu temalar doğrultusunda da veriler çözümlenmiştir. Belirlenen temalar şu şekildedir:

- Sağlık Koşullarında İyileşme (yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının hijyen ve sağlıkta yarattığı olumlu etkiler, ölümlerin azalması, salgın hastalıklarla başa çıkma mekanizmalarının güçlenmesi)
- Toplumsal Dayanışmayı Arttırma (yürütülen çalışmaların ortak kararlarla yürütülmesi, beraber hareket etmenin yarattığı aidiyet, çalışmaların sürdürülebilirliği ve kalıcılığı, karar verme mekanizmalarının güçlendirilmesi)
- Ekonomik Güçlenme (gıdaya erişimin artması, üretimden gelir elde edilmesi ve birbirine yardım etme gücü)
- Eğitime Katılımın Artması (çocukların hayatında yaratılan etkiler, eğitime katılımın artması)
- Eko-feminist Bir Dönüşüm (kadınların söz sahibi olması, kadınların kendilerine ayıracak zamanlarının yaratılması, kadınların özgüvenlerine katkı sağlanması ile kadınların güçlenmesi ve kız çocuklarının eğitime katılımı)

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişiler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular verilecektir. Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler beş başlık altında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca yapılan görüşmelerde katılımcıların üzerinde durduğu Afrika’daki yaşantıya yönelik bilgilerin de araştırma ile bağlantılı olduğu düşünüldüğünden bulgularda bu bilgilere de yer verilmiştir. Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişilerin verdiği yanıtlar doğrultusunda “Sağlık Koşullarında İyileşme”, “Toplumsal Dayanışmayı Arttırma”, “Ekonomik Güçlenme”, “Eğitime Katılımın Artması” ve “Eko-feminist Bir Dönüşüm” başlıkları ortaya çıkmıştır. Ek olarak “Ekonomik Güçlenme” ana başlığının alt teması olarak “Birbirine yardım etme gücü”, “Eko-feminist Bir Dönüşüm” ana başlığının alt temaları olarak da “Kadınların güçlenmesi” ve “Kız çocuklarının eğitime katılımı” başlıkları ortaya çıkmıştır.

Doğal afetlerin nedenleri düşünüldüğünde küresel ısınmanın etkileri öne çıkan nedenlerden bir tanesidir. Küresel ısınmanın iklimde ve ekosistemde yarattığı değişiklikler çeşitli afetleri de beraberinde getirmektedir. Türkeş ve ark. (2000) da küresel ısınmanın etkilerinin buzulların erimesi, deniz seviyenin yükselmesi, iklim kuşaklarının kayması gibi etkilerin ötesinde aşırı hava olayları (şiddetli fırtınalar, kuvvetli yağışlar ve fırtına kabarmaları) gibi meteorolojik, bu olaylara bağlı olarak oluşan taşkınlar ve seller gibi hidrolojik ve uzun süreli kuraklık olayları ve çölleşme gibi klimatolojik kökenli doğal afetlerin şiddetinde, sıklığında ve etkinlik alanında önemli artışların beklendiğini belirtmiştir. Çalışmada Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişiler bu konuya ilişkin şu bilgileri aktarmıştır:

“Dodoma’da bulunduğum süre içerisinde bir köyde kum fırtınasına yakalandım. Bu çok şaşırtıcıydı benim için. Onlar için çok doğal olan bir doğa hadisesi benim için çok şaşırtıcıydı. ... Kum fırtınalarının nedeni de muhtemelen aşırı sıcaklar ve kuraklık ... Yağmur döneminde de yağmurlar giderek artıyor ve aslında bu süreler belli zamanlarda gerçekleşirken artık kestiremiyorsun ne zaman olacağını. Mesela nisan ayında Zanzibar’da yağmurlar başlar, ama şuan mart ayındayız ve bu ayda yağmurlar başladı. Hani ya öne geliyor, ya geri gidiyor yani zamanlamalar da değişiyor doğal olarak.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 1 Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarını gerçekleştirdiği zamanlarda aşırı sıcaklık ve kuraklık yüzünden kum fırtınaları gibi doğa olaylarının yaşandığını vurgulamıştır.

“Evet yani küresel iklim değişimi özellikle yağış rejimindeki değişiklikten ötürü insanların orada 5 bin yıldır-6 bin yıldır halihazırda bir kadim üretim metotlarının devam ettirmelerini aksatıyor. Yepyeni bir durumla karşı karşıya kalıyorlar.” (Katılımcı 2)

Katılımcılar Afrika bölgesindeki yağış rejimlerinin normal dışı olduğunu ve bu durumun bu bölgelerdeki yaşam şartlarını daha da zorlaştırdığına dikkat çekmiştir.

“Yılda 250 mm yağış alan bir ülkede, sadece 2019’un Ekim ayında mesela 480 mm yağış geldi. 5 yılının toplam miktarı kadar bu bir ay içerisinde geldi. Tabii bu tarladaki ürünün çürümesinden, seller yüzünden insanların köylerini kaybetmelerine, can kaybına kadar giden, yani 600 bin kişi etkilenmişti sellerden. 2019 ve 2020’de her biri 600’er bin- 700’er bin kişi. Baktığımızda suyun yokluğu geldiğinde de ekstrem yağışı kıtlık ve kuraklık ötesinde çok ciddi sorunlar yaşıyorlar. Tabii bunları afet olarak tanımladığımızda, doğal afet kalkınmanın önündeki en büyük bariyerlerden. Çabalar bir anda yok oluyor, yollar yok oluyor.” (Katılımcı 7)

“Son birkaç yıldır Tanzanya’da yağmurlu sezon dışında yıllardır görülmediği şekilde sıcak sezonda da yağmur yağışı oluyor. Bu zamansız yağışlar tarımı ve hayvancılığı da olumsuz anlamda etkiliyor. Bitkilerin çok az su istediği dönemlerde mesela mısırın büyüdüğü ve artık güneşte kurumasının beklendiği dönemde bu yağışlar geldiğinde üründe zayıflara sebep oluyor. Ayrıca sürekli yağmur altında kalan hayvanlar da kapalı alanlar bulunmadığı için hastalık riski ile daha fazla karşı karşıya kalıyorlar. Böyle beklenmeyen ve yoğun yağmurlarda afet durumları da söz konusu oluyor. Nehirlerde taşmalar sonucu evlerde su baskınları gibi.” (Katılımcı 12)

İklim değişikliğinin en büyük etkileri alt yapı konusunda eksiklik yaşayan, yoksulluğun hakim olduğu gelişmemiş ülkelere hissedilmektedir. Zira, yaşanan çevre krizleri bölgede yapılan tarım ve hayvancılığı olumsuz yönde etkilediği gibi alt yapı eksiklikleri yüzünden baş etme mekanizmalarını da zayıflatmakta ve beraberlerinde yoksulluk ve göç olgularını beraberinde getirmektedir. Ülke İçinde Yerde Edilme İzleme Merkezi’nin yayınladığı araştırmada Sahra altı Afrika ülkeleri gibi kıtlık ve kuraklığa en çok maruz kalan bölgelerde göçün en önemli nedenlerinin yaygın yoksulluk, uzun süreli ekonomik durgunluk, gelişme ve alt yapı eksiklikleri, azalan kaynaklar üzerine rekabet ve iklim değişikliğinin etkileri olduğu vurgulanmıştır (IDMC: Internal Displacement

Monitoring Centre, 2020). Çalışmada Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişilerin bu konuya yönelik gözlem ve deneyimleri şu şekildedir:

“Su yoksa tarım yapmak imkansız hale geliyor. Hayvancılık da yapmak imkansız hale geliyor. Ne oluyor? Bölgedeki insanlar bu imkanların olduğu yere göç etmeye başlıyorlar.” (Katılımcı 1)

“Bu konuda çok spesifik örnek verebilirim. Afrika’nın batısında, Madagaskar’da, Madagaskar’ın oldukça güneyinde yaşayan büyük bir kabile var. Tarihsel olarak Madagaskar’ın güneyinde yaşayan bir kabile demek lazım daha doğru bir ifade için. Fakat içinde bulundukları koşullar artık kendi hayatlarını sürdürmelerine müsaade etmediği için bu kabile çok büyük bir topluluk evlerini barklarını bırakıp göç etmek zorunda kalıyorlar ... çaresizlik yüzünden sürekli göç etmek zorundalar.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 5 Afrika bölgesinde yaşanan köylerden kentlere göçün şehir merkezlerinde alt yapı problemleri, yönetimde problemler, sokak hayvanlarının olumsuz etkilenmesi gibi birçok sorunu da beraberinde getirdiğini aktarmıştır.

“İklim değişikliği nedeniyle, aslında, yaşanan göç konusunda genellikle merkezi noktalara geliniyor ... Açıkçası bu yaşanan göçlerle alakalı ben en büyük problemin de merkeze bir yığılmanın yarattığı farklı sorunlar olduğunu düşünüyorum. Yani evsiz insanların sayısının artması, sokak hayvanlarını bile etkileyebilecek bir sürü problemden bahsediyoruz. Yani adım adım birbirine dokunarak büyüyen problemler silsilesi. Bu çevreyi de etkiliyor, atık yönetimini de etkiliyor, altyapı problemlerini de beraberinde getiriyor.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 6 Afrika bölgesinde yaşanan çevre sorunlarının insan yaşamına uygun olmayan koşulları nedeniyle insanları göçe sürüklediğini aktarmıştır.

“Tabii ki yani ilk fırsatta oradan, bulundukları çevreden kurtulmak istiyorlar. Çünkü yani hiç yaşanılabilir şartlar değil oradakiler.” (Katılımcı 6)

Katılımcı 7, Afrika’da yaşanan göçlerin geçim kaynaklarının ortadan kalkmasına ek olarak, nedenleri doğal kaynakların kullanımına dayanan çatışmaların da göçü etkileyen önemli bir faktör olduğunun üzerinde durmuştur.

“Bu çok ciddi bir sorun. İki türlü tabii ki buna da bakmak gerekiyor, göçlerle ilgili. Aslında 2 boyutta 2 türlü bakmak gerekiyor. Bir tanesi tabii ki bir mülteci durumu, bir tanesi de ülke içerisinde

yerinden edilmiş olan insanların göçleri. Bunun da yine 2 sebebi olabiliyor. Bir tanesi çatışma, çatışma sonucu bunlar tetiklenebiliyor. Ya da o bölgedeki geçim kaynaklarının ortadan kalkmasıyla insanların büyük şehirlere göçmeleri ... Yani baktığımızda; hem yerelde, hem ulusal ölçekte hem de bölgesel ölçekte göç bir şekilde iklimin tetiklemesiyle ortaya çıkabiliyor diyebilirim.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 8 de Afrika’da göç etmek zorunda olan insanların yaşadığı kamplarda bulunduğunu ve göç etmek zorunda kalan bu insanların yoksulluk ve şiddet konusunda zor bir yaşam sürdürdüğünü dile getirmiştir.

“Bire bir göçe şahit olmasam da, göç kamplarında bulundum. Göçü yaşamış insanların yaşadığı dramatik olayları gördüm. Bu insanların o koşullarda daha fazla şiddete ve tehlike riskini de yaşadığını biliyorum. Yani şunu söyleyebilirim, insanlığın yaşayabileceği en zor koşulların; yoksulluğun, şiddetin ve sefaletin en katı biçimlerinin olabileceği kamplar onlar.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların yanıtları ele alındığında, Afrika’da küresel iklim değişimi nedeniyle yaşanan yağış rejimlerindeki değişim, çölleşme, kıtlık ve kuraklık gibi çevre felaketlerinin yaşanmasına yol açarken bu bölgedeki alt yapı yetersizlikleri, gelir eşitsizliği ve yaygın yoksulluk nedeniyle toplumların yaşanan felaketlerle başa çıkamaması gıda erişiminde yaşanan güçlüklerle, temiz suya erişiminin imkansız hale gelmesine ve bunlardan kaynaklanan eğitime erişimin kısıtlanmasına ve ciddi sağlık problemlerinin yaşanmasına neden olmaktadır.

Çalışmanın sonraki başlıklarında Afrika’da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişilerin, Afrika’da yürütülen bu çalışmalar ve etkileri hakkındaki gözlem ve deneyimlerine yer verilecektir.

3.1. Sağlık Koşullarında İyileşme

Sürdürülebilir kalkınma ele alındığında insanların sağlığa elverişli bir çevrede yaşama hakkı önde gelen kavramlardan biridir. Tıraş (2012) da çalışmasında sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu; insan odaklı, sosyal olarak sürdürülebilir bir sistem, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin yeterliliği ve eşit dağılımı, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk ve katılımı sağlayabilen sistem olarak tanımlamaktadır. Katılımcılar Afrika’da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının sağlık konusundaki etkilerine yönelik gözlem ve deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Temiz suya erişim imkanı sağladığınızda, bütün sorunları çözmüş oluyorsunuz. Sağlık sorununu çözüyorsunuz, çocuk ölümlerini azaltıyorsunuz, çocuklar okula gidebiliyor, işsizlik ve göç sorununu çözebiliyorsunuz ... Sağlık sorunları ortadan kalkacağı için yine rahat ediyorlar. Çok büyük etkileri oluyor bu durumda. Bu projeyle beraber ve suya erişimle beraber ... Bir de okullara yakın yerlerde de biz temiz su çeşmeleri yapıyoruz. Okulun hijyenik koşulu da böylece sağlanmış oluyor. Orada da bir fark yaratıyoruz.” (Katılımcı 1)

Plos Medicine (2009) yayınladığı araştırmada birçok sağlık ve çevre sorunu gibi su kıtlığının da önce yoksul kesimleri vuracağını, bu doğrultuda su getirmek için daha uzun mesafelerin o bölgelerde hem kadınların hem de çocukların güvenliği için daha büyük riskler oluşturacağını önemle vurgulamıştır. Katılımcı 2 yapılan çalışmalarla kirli su kaynaklı hastalıkların azalmasına ek olarak, sürdürülebilir enerji kaynakları sayesinde elektriğe ulaşan köy sakinlerinin evlerinde mumdan ya da gaz lambasından çıkan yangınların önüne geçildiğini, böylece katarakt riskinin ortadan kalktığını ve su yolculuğunda yaşanan tecavüz, vahşi hayvan saldırısı gibi risklerin de ortadan kalktığını belirtmiştir.

“Kirli sudan dolayı oluşan hastalıkların azaldığını gözlemliyoruz. Bununla birlikte yine okula erişim, eğitime erişim artıyor. Dolayısıyla bütün bu çerçevede bakıldığında özellikle bir de tabi güneş kitlerinin hem yangın riskini azalttığı hem katarakt gibi hastalıklarının riskini azalttığını göz önünde bulundurduğumuzda o su yolculuğundaki risklerin (tecavüz gibi, yaban hayatı saldırı gibi risklerin) azaldığını da göz önünde bulundurduğumuzda, o köylerde ciddi bir ekonomik ve sosyal dönüşümü izliyoruz.” (Katılımcı 2)

Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı “koruma ve korunma” kavramlarını da içine alarak birey ve toplum bakımından bir “hak” statüsü olarak kabul edilmektedir. Tam bu noktada, çevre hakkı bir insan hakkı olarak işaret ederek; korunması gereken çevre, bozulmaması gereken ekolojik döngü, doğrusal varlıklar kapsamı içerisinde insan yaşamının sürekliliğini sağlamaya yönelir ve bu bağlamda çevre hakkı, yaşam hakkının bir türevi olarak karşımıza çıkmaktadır (Gemalmaz, 1987). Katılımcı 3, yürütülen çalışmaların sağlık konusundaki olumlu etkilerinin çocuk ölümlerinin azalması ve ortadan kalkmasını da sağlayarak toplum refahına olan önemli katkılarını vurgulamıştır.

“Bir köye ya da bir topluluğa getirdiğiniz bu yeni imkanlar size daha sağlıklı bir toplum, çocuk ölümlerinin çok azalması ya da ortadan kalkması, toplumun refah seviyesinin gözle görünür bir şekilde değişmesi şeklinde geri de dönüyor tabi ki.” (Katılımcı 3)

Bir bölgedeki sağlık sisteminin işleyişi, aynı zamanda çok boyutlu ihtiyaçlar sistemine duyulan ihtiyacı da gerektirmektedir. Bu durum ekonomi, sosyal erişilebilirlik, ilaç edinimi gibi birçok konuyu içermektedir (World Health Organization (WHO), 2019). Katılımcı 7 de yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının en temel hedeflerden biri olduğunu ve bu doğrultuda yürütülen çalışmaların sağlık, ekonomi ve sosyal konularda yaratılan katkıların barış temini için temel hazırladığından söz etmiştir.

“İnsanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, aslında sürdürülebilir kalkınmanın, bence çekirdek merkez kavramlarından bir tanesi ... Yani işte hastane-sağlık alt yapısı, sürekli bir aşılama vs. o yüzden birçok BM kuruluşu hep birlikte o bölgedeki insanların sağlığı için çalışıyorlar ... Aslında, baktığımızda bir süreç olarak tanımlanır. İnsani boyut, ardından barışın teminine giden bir skaladır o. Önce insani yardımlarla başlarsınız, sonra yerel ulusal kalkınma çabalarına destek verirsiniz. Bu oluşan daha sağlıklı, ekonomik ve sosyal ortam barışın temini için de zemin hazırlamış olur.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 10 sağlık üzerine yapılan çalışmaların ekonomik anlamda da etkilerini vurgulayarak sürdürülebilir kalkınmanın çok boyutlu yönüne dikkat çekmiştir.

“Burada sosyal ve ekonomik anlamda dediğimiz zaman bir sağlık projesi olabilir. Biz AIDSli çocuklar üzerine bir proje yaptık. AIDSli çocukların daha uzun yaşayabilmesi aslında ekonomik dönüşü olmayan bir şey olarak görülebilir. Ama insanların aslında bu ülkede AIDS ile mücadeleye harcadıkları büyük bir meblağ var. Çünkü %50'ye yakın AIDSli nüfus var neredeyse. Bu yüzden bu mücadeleye ne kadar destek sağlarsanız, o kadar ekonomik anlamda kendini geliştirebiliyor. Örneğin sıtma hastalığı mücadelede de benzer şeyler söz konusu. Sıtma hastalığı ile mücadele eden insanlar iyileşmek için harcadıkları paralarla farklı ekonomik sorunlarla da yüzleşmek zorunda kalıyor.” (Katılımcı 10)

Katılımcı 12 de yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde insanların sağlığında olumlu etkiler sağlanmasına ek olarak hayvan ölümlerinin de azaldığını belirtmiştir.

“Su kuyuları ile ilgili çalışmalar 3 aya, yani yağmurlu sezona sıkışıp kalmış çiftçilerin yılın tamamında tarım yapmasına olanak sağlıyor. Hayvancılıkta da hayvan ölümlerinin azalmasına katkıda bulunuyor. Ve tabii ki kuyulardan alınan su; temizlik, hijyen ve sağlık konusunda yetişkinlere ve çocuklara yardımcı oluyor.” (Katılımcı 12)

Katılımcıların verdiği bu bilgiler ışığında yapılan sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının temiz suya erişim ile gıda çeşitliliğinin artmasına etkileri de düşünüldüğünde sağlıklı beslenebilme ve hijyen konusunda olumlu etkilerinin sağlık üzerinde olumlu değişimleri sağladığı görülmüştür. Ayrıca su yollarında yaşanabilen tecavüz ve vahşi hayvan saldırısı risklerinin engellendiği ve sürdürülebilir enerji sayesinde elektriğe erişimin mumdand ya da gaz lambalarından çıkan yangınların da risklerinin önü geçildiği belirtilmiştir. Katılımcıların yanıtları ele alındığında sağlık alanında doğrudan ya da dolaylı etkili çalışmaların sosyo-ekonomik ve sağlık alanlarında sürdürülebilir faydalar sağladığı görülmektedir. Miller vd. (2012) de çevresel adaletle yönelik sosyal hizmetin ilkeleri ele alındığında güvenli bir fiziksel çevre ihtiyacı, çevresel etkinlikten etkilenenler için adalet ve olumsuz etkilenen çevrelerin yeniden inşası ile ilgili konuların sosyal hizmet kapsamına girdiğini ve sürdürülebilir yeniden inşa için gezegene yeniden bağlanmaya odaklanan bireysel düzeyde müdahaleler ve afetlere yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin yanı sıra eylem ve toplumdaki çevresel sorunlardan etkilenen müracaatçılar için savunuculuğun önemini vurgulamıştır.

3.2. Toplumsal Dayanışmayı Arttırma

Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının temel prensipleri düşünüldüğünde aktif katılım, bireylerin ve toplulukların çalışmaları sahiplenmesi ve bu konuda güçlenmeleri yönünden önem arz etmektedir (Özmete, 2010). Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişilerle yapılan görüşmelerde, katılımcılar yürüttükleri ya da katkı sağladıkları çalışmalarda çalışmanın faydalanıcıları ile ortak kararlar aldıklarını, çalışmaları beraber yürüterek onları gerekli konularda güçlendirdiklerini ve çalışmalara dahil ederek sahiplenmeyi arttırdıklarını dile getirmiştir.

“Bu akıllı projenin en önemli ayağı da, su kaynağını yaptığımız, sondajı yaptığımız yere yakın bir yerde tarım bahçeleri kuruyoruz. Bu tarım bahçelerinde o bölgenin ihtiyacına göre, neye ihtiyaçları varsa ve ne üretilabiliyorsa hangi ürün, hangi sebze meyve ona göre o bahçeyi de tasarlıyoruz. Ortaklaşa karar veriyoruz. Bölge halkıyla beraber karar veriyoruz. Tohum desteği yapıyoruz ... Bütün bu sisteme baktığımızda yine zincirleme bir etki oluşuyor. Sosyal ve ekonomik etki.” (Katılımcı 1)

Katılımcılar sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında, çalışma yapılan bölgedeki kişilerle ortak kararlar alarak katılımının artırılması ve bu kişilerin çeşitli eğitimlerle desteklenerek sorun çözme becerilerinin güçlenmesinin çalışmaların sürdürülebilirliğine ve kalıcılığına katkı sağladığına dikkat çekmiştir.

“Bakıldığında tarımla birlikte, yani su tek başına çözüm olmuyor, çoğu zaman bunu tarım ve eğitimle desteklediğimizde ve enerjiyle desteklediğimizde o proje kalıcı halde geliyor. Ve bu projelerde insanlar doğrudan katılım da gösteriyorlar. Aslında akıllı köyün mimarları aynı zamanda o köyde yaşayan insanlar oluyor. Bu da tabii aidiyet getiriyor. Projeyi sahipleniyorlar. Ve projenin sürdürülebilirliği için çaba gösteriyorlar.” (Katılımcı 2)

“Burada gözetilmesi gereken en önemli husus yardıma bağımlı bir toplum yaratmamak adına, toplumlarla ya da küçük topluluklarla birlikte çalışıp onların da katkılarının olduğu çözümü masaya koymak ve bunların kalıcı olması için uzun vadeli planlar yapmak. Bence ve bizce atılabilecek en sağlıklı adımlar bunlar. Burada bu küçük topluluklara ya da büyük toplumlara müdahale etmek değil; içinde bulundukları kötü koşullardan kurtulmanın yolunu gösterip, orada birlikte çalışıp, hem bunun teknolojisini, yöntemlerini, çalışma biçimlerini, nasıl bir işbirliği yapılabileceğini masaya koyup, onlara gösterip, bir eğitim verip daha sonra farklı teknolojik yöntemlerle yapılan işleri de izleyerek bütün bu çalışmaların kalıcı olmasını sağlamak bence izlenebilecek en sağlıklı yöntemdir.” (Katılımcı 3)

Uluslararası çevre çalışmaları ve kararları incelendiğinde çevreye ilişkin bütün karar alma düzeylerine kadınların etkin olarak dahil edilmesi en önemli stratejik hedefler arasında yer almaktadır (KSSGM, 2003). Katılımcı 7 gerçekleştirdikleri çalışmalarda yerel halkın katılımcılık becerilerini artırılması konusunda özellikle kadınların da söz sahibi olmasının önemine vurgu yapmıştır.

“Her yaptığımız çalışmada, girişimde, uygulamada kadınların ön plana çıkarılması karar verme mekanizmalarında kadınların söz sahibi olması bizim önceliğimiz. Bunu sağlayabildiğimizi düşünüyorum. Özellikle köy bazındaki karar verme meclislerinde, işte buna baraj komitesi gibi isimler veriyorlar, orada kadınlar var, kadınlar temsil ediyor. Kadınlar karar verme aşamalarında söz söylüyorlar ve bazı komitelerin eyalet bazındaki temsilcileri o grup içerisindeki kadınlar, yani gidip de vali ile görüşmeler de yapılıyor, o gruplarda kadınlar oturuyor ... Diğer yandan bizim bu planlama çalışmalarımız hep katılımcılarda tabandan-tavana giden yöntemler izlerler. Biz oraya size bunun için yardıma geldik diyerek değil, sizce sorun ne, çözümü nasıl bulabiliriz'i beraber tartışarak girişimlerde bulunduk ki sahiplenme olsun, biz çekilince süreçler devam etsin” (Katılımcı 7)

Katılımcı 10, bölgede yaşayan insanların isteklerini dikkate alarak çalışmalara birlikte başladıklarını, bu durumun sağladığı ihtiyaçları belirleme ve etkiye yönelik katkılarına dikkat çekmiştir.

“Biz talepleri ve gereklilikleri değerlendiren bir kurumuz. Dolayısıyla burada sosyo-ekonomik anlamda etkiyi de öncelikle prensip olarak bu şekilde sağlıyoruz. Yani en önemli konuları zaten o bölgenin insanları tutup bizim önümüze getiriyor, birlikte çalışmalara başlıyoruz o insanlarla.”
(Katılımcı 10)

Katılımcıların aktardığı bilgilere bakıldığında Afrika’da yapılan sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında kişilerle birlikte hareket edilerek çalışmalara dahil edilmesinin; ihtiyaçların doğru belirlenebilmesi, aidiyet, sahiplenme ve çalışmaların kalıcılığı ve sürdürülebilirliği konularındaki etkililiği üzerinde durulmuştur. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında müracaatçı gruplarının güçlerinin belirlenmesi ve ‘müracaatçı için müracaatçı ile birlikte’ ilkesi ile yürütülen çalışmaların sürdürülebilirlik ve kalıcılık yönünde olumlu katkıları olduğu görülmektedir. McKinnon, (2008) da araştırmasında sosyal hizmet odaklı ekolojik çalışmaları da içeren sosyal sürdürülebilirliğin; topluluk sorumluluğu duygusunun aşılmasıyla ve topluluğun ihtiyaçlarını ve güçlü yönlerini belirlemede topluluk eylemi yoluyla karşılanması için oluşturulan mekanizmalar ile sağlanabileceğini belirtmiştir.

3.3. Ekonomik Güçlenme

Sürdürülebilir kalkınma modeli ele alındığında ekonomik kalkınma ve ekosistem birbirini besleyen iki kaynak olarak kabul edilmektedir. Sürdürülebilir bir kalkınma, sürdürülebilir bir ekosistemle mümkün olabilir. Buna ek olarak, sürdürülebilir bir ekonomi anlayışı da ekosistemin bozulmasını engelleyecektir (Akgül, 2010). Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan katılımcılar da yapılan çalışmalar doğrultusunda sürdürülebilir tarım ve hayvancılık modelinin Afrikalıların sürdürülebilir bir ekonomik güce sahip olabildiği üzerinde durmuştur.

“Bütün bu sisteme baktığımızda yine zincirleme bir etki oluşuyor. Sosyal ve ekonomik etki ... Artan kalan ürünleri pazarlarda satıyorlar. Sattıkları zaman da para kazanabiliyorlar.” (Katılımcı 1)

Katılımcılar sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde ekonomik güce sahip olan kişilerin bu ekonomik gücü ilerideki çalışmalar için de kullanabildiğini ve bu sayede ekonomik gücün de sürdürülebilir katkılar sağladığını belirtmiştir.

“Gözlemlerimize göre akıllı köylerde insanlar hemen 1-2 yıl içerisinde aşırı yoksulluktan kendilerini, kendi ayakları üzerinde duran, bağımsız, üreten köylere dönüştürebiliyorlar ... Tarımda elde edilen gıda hem o köydeki açlığı azaltıyor, hem de fazla gıdalarını satarak köye bir gelir döngüsü oluşturuyor. Bu da orada oluşan fonun bir kısmının, bu projenin sürdürülebilirliğine ayrıldığını düşündüğümüzde, projeyi daha kalıcı hale getiriyor. Ve oradaki temel sorunları çözmüş oluyor.”

(Katılımcı 2)

“Şimdi siz tarım arazisini doğru bir şekilde sulamaya başladığınız zaman, israf etmeden, gerçekten doğru bir şekilde sulamaya başladığınız zaman çok verimli bir üretim döngüsüne girebiliyorsunuz. Bu döngü içinde köy kendi yiyeceğini, ihtiyacını üretebildiği gibi bir arta değer de üretebiliyor. Yani fazlasını pazarda satabiliyor. Bu köye bir ekonomik girdi sağlıyor. Bunun kendi içinde çok önemli uzun vadeli avantajları var ... Diğer taraftan bu topluluğun bu çalışmayla sosyal ve ekonomik anlamda yaşadıkları gerçekten çok kayda değer şeyler çünkü ekonomik bağımsızlıklarını elde edebiliyorlar. Ekonomik bağımsızlıklarını elde etmek köy içinde yapılacak küçük projeler için dışarıya borçlanmalarını engelliyor.” (Katılımcı 3)

Dünya Bankası’nın 2020’de yayınladığı Dünya Gelişim Raporu’nda ticaret açıklığı ve Küresel Değer Zincirleri entegrasyonunun ekonomik performansa katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda küresel değer zincirlerinin katılımı ile üretkenlik ve üretimdeki büyüme arasında pozitif ilişki bulunmaktadır (World Bank Group, 2020). Katılımcı 7 de yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde kişilerin gelirlerini 70-80 kat arttırabildiğine dikkat çekmiştir.

“Oradaki tarımın sürekliliği, tarım deyince geçim kaynakları, IDP’lere (uluslararası gelişim programı) iş olanağı, gıda güvenliğinin yanı sıra suya erişim konusunda da bir fırsat yarattığımızı düşünüyorum ... Ekonomik alanda yaptığı etki şu: az su olduğunda sadece kendi veya hayvanlarının gıdalarını üretebiliyorlardı. Daha sonra daha fazla suya erişimleri olduğunda tarımı daha uzun yaptıklarında, ilk etapta o ilk ürünleri yapıp bir kenara koyduklarında pazarda değeri yüksek olan domates, salatalık, soğan vs. gibi şeyleri ekip bunların satışıyla gelirlerini bazı durumlarda 70-80 kat arttıranlar var. Yani %70-80 kattan bahsediyorum.” (Katılımcı 7)

Sürdürülebilir kalkınma konusunda önemli görülen uluslararası çalışmalardan biri olan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda alınan kararlara bakıldığında kadınların karar alma düzeylerine etkin olarak katılımı, cinsiyet rollerinin sürdürülebilir kalkınma

politikalarıyla bütünleştirilmesi ve kalkınma ve çevreye ilişkin konularda kadınların etkililiğini arttırmak ve onları güçlendirmek önde gelen hedefler olmuştur (KSSGM, 2003). Katılımcı 8 de yapılan çalışmalarda bölgenin güçlenmesine önem verdiklerini, özellikle de bu bağlamda kadın ve çocukları önemsediklerini aktarmıştır.

“Bizim yaptığımız birçok çalışma hem sürdürülebilir tarım hem de kaynak yaratma ve hem de sürdürülebilir eğitim çalışmalarının her biri zaten sosyal ve ekonomik anlamda insanın güçlenmesi, o bölgenin güçlenmesi demek. Özellikle bizim hedef aldığımız kitleye baktığımızda, daha yoksul kadınlar, terk edilmiş yalnız kadınlar ve çocuklar bu anlamda biz o tür aileleri bulup, o ailelerin güçlenmesi ya da o tür köylerin güçlenmesi ve aile ve birey olarak yani aslında köy olarak daha da güçlü bir yapıya ulaşması anlamında büyük katkılar sağlıyoruz.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların verdiği bilgiler doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde, çalışma yapılan bölgelerde tarım ve hayvancılığın güçlenerek kişilerin sürdürülebilir gıda üretiminin olduğu ve bu sayede de tarım ve hayvancılık ile para kazanabildikleri anlaşılmıştır. Bu doğrultuda proje uygulanan bölgelerde yaşayan insanların bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen, gelecek için plan yapabilen kişiler olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet disiplini ve mesleğinin nihai hedefi olan toplum refahını sağlamaktır. Bu noktada birey, grup, aile ve toplulukların sosyo-ekonomik anlamda güçlenmesi yürütülen çalışmaların öncelikli hedefleri arasındadır. Ramsay ve Boddy (2017) de araştırmalarında sosyal hizmet uzmanlarının çevresel faaliyetler için teşvikleri desteklemesi gerektiğini ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş yapan sistemi savunmaları gerektiğini belirtmiştir.

3.3.1. Birbirine yardım etme gücü

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı çevresel adalet olgusunu merkez noktası olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın temel vizyonu tüm canlılar için çevresel adaleti sağlamaktır. Güzel ve Buz (2019) da toplumsal hareketlerin ortak özeliğinin, bir toplumsal “adaletsizlik” duygusundan, yani ahlaki bir duygudan yola çıkılarak insanların harekete geçilmesi olduğundan bahsetmiştir. Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler, çalışmalar sonucunda ekonomik güce erişen kişilerin ihtiyaç sahibi diğer kişilere yardım etme gücüne eriştiğini dile getirmiştir.

“1-2 yıl içerisinde köyler daha kendine güvenen, daha hayal kuran, daha geleceğe umutla bakan köyler haline dönüşüyor ve öz güvenleri yerine getiriyor. Ve hatta ve hatta bu köylerin bazıları kendi kendilerine yetmekle kalmıyor etrafındaki köyleri de dönüştürmeye başlıyor. Bizim yaptığımız akıllı köylerin etrafındaki köyler de bunlardan yararlanıyor. Gerek ilham alma noktasında, gerek o köyün ekonomik anlamda başka köye destek vermesi anlamında örnekler mevcut.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 3 sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında eğitim konusunda desteklenmiş kişilerin sonraki nesillere de yardım edebildiğini ve eğitimin küçük toplulukları bir araya getirerek birbirlerine yardım edebilen toplumlar yarattığını dile getirmiştir.

“Eğitilmiş bir nesil arkadan gelenlerin de elinden tutup kaldırabiliyor ayağa. Ve o zaman bir köy tek başına bir ada olarak kalmıyor. Farklı farklı köyler, işte eğitimin böyle bir güzelliği var, farklı farklı köyleri de bir araya getirebiliyor. Toplumlar birbirlerinden haberleri olabiliyor. Ve bir bakıyorsunuz, birbirinden aslında çok uzakta diye düşüneceğiniz küçük toplumlar eğitim sayesinde bir araya gelip sorunlara kökten ve ortak çözümler bulabilmeye başlıyorlar.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 7 sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde artan tarım ve gıda erişiminde kişilerin daha çok tarım yapmak üzere işçi tuttuğunu ve bu anlamda hem diğer kişilere ekonomik katkı hem de tarım sonucu elde edilen gıdaların da o işçilerle paylaşılabilirdiğini dile getirmiştir.

“Daha geniş alanlarda sadece aile yetişemiyor, işçi insan alıyorlar, onlara üründen de pay veriyorlar. Yani bu tabi sosyal fakirliğin azaltılması yönünde sosyal bir etkisi de oluyor ekonominin yanında.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 8 sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde güçlenen kişilerin birbirlerine yaptıkları yardımlar sayesinde birbirlerini de güçlendirdiğinden bahsetmiştir.

“Dolayısıyla biz onlara bunu verirken, onlar da elde ettikleri gıdalardan, hayvanlardan bir kısmını başkalarına vererek onları güçlendiriyor ve böylece başkasına yardım edebilme içgüdüsünü yaşayabiliyor. O zaman da hem birey hem de köy olarak daha güçlü, ayakta kalabilen ve kendi kendine yardım edebilen bir bölge oluşturabiliyoruz. Bu anlamda birey, aile ve köyün de hem ekonomik anlamda daha güçlenmesi ve birbirlerine de katkı sağlamasını sağlıyoruz.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların aktardığı bilgilere bakıldığında sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının bireyleri sosyo-ekonomik yönde güçlendirmesinin yanı sıra birbirlerine katkı sağlayabilen

topluluklar da yaratabildiği görülmektedir. Peeters (2012), sosyal hizmet ve sürdürülebilir kalkınmanın refah, eşitlik, insan hakları ve katılım arasında eşzamanlılık olduğunu, sosyal hizmetin ‘sosyal’ odaklanmasının, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu ve katılımcı kalkınmanın, katılımcı uygulamalarını yeniden dağıtma ve toplulukların güçlenmesi sorunlarına odaklanabildiğini vurgulamıştır. Diğer yandan sosyal hizmetin bir meslek ve disiplin olarak en temel hedefi toplumsal refahı sağlarken bireyleri (mikro, mezzo ve makro boyutlarda) kendi kendine yeterli hale getirmektir (Zastrow, 2014). Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının da bireyleri güçlendirmesinin ötesinde birbirlerine yardım ederek kendilerine katkı sağlayabilmesi de toplumun kendi kendine yeterli hale gelmesinin sağlandığını göstermektedir.

3.4. Eğitime Katılımın Artması

Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekonomik ve ekolojik bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bileşenlerinin sağlık ve eğitim gibi konularda kalkınmaları da içermektedir. Tıraş (2012) da araştırmasında şunları aktarmıştır: “Tüketim kaynaklı fayda maksimizasyonu ile refah maksimizasyonunu birleştiren sürdürülebilirlik tanımı aşırı basitleştirme olarak eleştirilmesine rağmen, tanım gerçekte yiyecek, giyecek, sağlık ve eğitim gibi insan refahının en önemli unsurlarını içine alan bir tanımlamadır” (akt: Tıraş, 2012; Sarıkaya ve Kara, 2007). Afrika’da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan katılımcılar, temiz suya erişimin sağladığı en büyük katkılardan birinin çocukların su taşımak yerine okula gidebildiği ve eğitim için daha çok zamanları kaldığını önemle vurgulamıştır.

“Eğitim konusu dediğim gibi çocuklar artık vakitlerini su yollarında geçirmedikleri için okullarına odaklanabilir hale geliyorlar, okullarına daha çok vakit ayırabilir hale gelebiliyorlar. Bu da eğitimi destekleyen bir şey açıkçası. Yani bu şaşırtıcı gelebiliyor ya da çok inanılmaz gelebiliyor insanlara. Su bulabilmek için çocuklar vakitlerini yolda geçirince okula gidemiyorlar. Bu şey dimi, bir tuhaf geliyor kulağa. Ama bu bir gerçek. Buranın gerçeği. Bu sorunu ortadan kaldırdığınızda eğitim konusuna odaklanabilir hale geliyorlar.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 2 su yollarında harcanan zamanın eğitime aktarılmasına ek olarak sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde tarım yapabilen kadınların tarımdan elde ettiği gelirle çocuklarının eğitim hayatına katkılar sağlayabildiğini vurgulamıştır.

“Aslında bir akıllı köye dönüşen bir köyün öncesi ve sonrasını araştırdığımızda, o köyde bir kere eğitime katılımın arttığını görüyoruz. Çünkü kadınlar tarım projelerinden elde ettikleri, tohum bankacılığı ve tarımdan elde ettikleri gelirin önemli bir kısmını çocukların eğitimine harcıyorlar. Bu da elbette ki, bir taraftan su yolculuğunda geçen zamanın yine eğitime aktarıldığını gözlemliyoruz. Kirli sudan dolayı oluşan hastalıkların azaldığını gözlemliyoruz. Bununla birlikte yine okula erişim, eğitime erişim artıyor ... Aslında bir eğitime katılım su yolculuklarında geçen zamanın eğitime aktarılması noktasında eğitime katılımın gözle görünür şekilde arttığını biliyoruz.” (Katılımcı 2)

Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının yapıldığı bölgelerde en çok öne çıkan konulardan biri de temiz suya erişemeyen bölgelerde su taşımak için kadın ve çocukların bu görevle sorumlu tutulduklarıdır (PlosMedicine, 2009). Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının en çok çocuk ve kadınların hayatlarında değişim yarattığı söylenilebilir. Katılımcılar da su taşıma ritüellerinde çocuk ve kadınların bu görevle sorumlu olmaları nedeniyle yapılan çalışmalar sayesinde çocukların eğitimlerine daha fazla vakit ayırabildiğini aktarmıştır.

“Çok basit bir cümle gibi görünüyor ama maalesef bu topluluklarda ya da bu toplumlarda su olmadığı için kadınlar ve çocuklar saatlerce yürüyüp su doldurup bir yerlerden (sağlıklı ya da sağlıksız) köye taşımak zorundalar ... Çocuklar okula gidebiliyor ve hayatları daha anlamlı hale geliyor ... Galiba eğitim konusundaki en büyük etkiyi kalkınma çalışmaları yapıyor ... Şimdi bunların artık gerekmediği bir köy düşünün, çocuklar artık okullara gidecek zaman buluyorlar. Dolayısıyla bu su yürüyüşü esaretinden kurtulmak çocuklar için bir eğitim fırsatı olarak bize geri geliyor.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 9 yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında okullara sağlanan desteklere öncelikli önem verdiklerini belirterek okullarda çok fazla öğrenci bulunduğunu bu nedenle okullarda mikrop yayılımının daha fazla olabildiğini dile getirmiştir.

“Köylere su götürürken dispanserlere ve okullara ayrı önem gösteriyoruz. Binaların dibine kadar hat döküyor ve musluk sayısını mümkün olduğunca fazla tutuyoruz. Yaş fark etmeksizin çocukların su için yürüdüğünü gördüm. Okul saatlerinde de bunu yapıyorlardı. Suyun yakın olması çocukların daha fazla okulda kalabilmesi demek. Ders saatinde yürümese bile dersten sonra bu çocukların, okuldan sonra yürümesi gerekecek. Bu da onların oyun ve ödev saatinden çalınması anlamına geliyor. Destekler sayesinde evlerinin yanında suya sahip olduklarından, ödevlere daha fazla zaman ayırabilme şansına sahip oluyorlar. Umarım, tek çarelerinin okumak olduğunun farkındalardır. Su temizlik demek. Okulda öğrenci bir hayli fazla. Kalabalık ortamda bir mikrobun yayılma ihtimali çok fazla. Bu sebeple okulun kesintisiz ve yeteri şekilde suya ihtiyacı var.” (Katılımcı 9)

“Gelecek için sürdürülebilir bir etki yarattığını düşünüyorum. Mağara suyundan su çeken veya günde km’lerce yürüyüş yapan kadın ve çocukların artık kendi evlerinde olması gereken hayatı yaşayabilmeleri ... çocukların saatlerce yürümek zorunda olup eğitimlerini ihmal etmelerinin önüne geçildi” (Katılımcı 11)

Katılımcı 12 eğitimin önündeki en büyük engellerden birinin sağlık sorunları olduğunu ve yürütülen sürdürülebilir kalkınma sayesinde sağlık konusunda yaşanan olumlu değişimlerin eğitime katılımı arttırdığını belirtmiştir.

“Temiz suya erişimin çok az olması en çok sağlık ve eğitimi etkiliyor ... Su kuyuları kaynaklı projelerde sağlığa olan olumlu katkıları sebebiyle çocukların okulda bulunma sürelerini arttırıp, eğitimlerine dolaylı olarak katkıda bulunuyor. Su kuyularının çoğalması su yolunda geçirecekleri zamanı okulda geçirmelerini sağlıyor çocukların.” (Katılımcı 12)

Katılımcıların aktardığı bilgilere bakıldığında yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının eğitime katkı sağladığı görülmektedir. Öyle ki, çocukların su yürüyüşlerine katılmak yerine okula gidebildiği ve arta kalan o vakitlerini de ders çalışarak geçirebildiği üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda temiz suya erişim, okullarda sağlanan hijyen ve sağlıklı yaşamları sayesinde çocukların daha sağlıklı olduğu ve bu durumun da eğitim konusunda olumlu etkileri olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer konu da ekonomik anlamda sağlanan güçlenme ile çocukların eğitim hayatının da güçlendiğidir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının eğitime katılımı zaman, enerji ve ekonomik güçlenme sayesinde arttırdığı görülmektedir. Miller vd. (2012) çevresel adalete yönelik sosyal hizmet prensiplerinde şimdiki ve gelecek nesillerin eğitiminin, çevresel konular da dahil olmak üzere bir öğrenme modeli içerdiğini belirtmiştir. Puruçuoğlu ve Doğan (2017) da sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal ve kısmen ekonomik sürdürülebilirliğe aşina olduğunu ve bu bağlamda bireylerin sağlığını, beslenme, bakım, barınma, eğitim ve kültürel ihtiyaçlarını bildiğini belirtmiştir.

3.5. Eko-feminist Bir Dönüşüm

Afrika gibi ekonomisi tarıma dayalı aile ve bireylerin olduğu toplumlarda kadınların sorumluluklarının çok olduğu bilinmektedir. Bu noktada hem doğayı hem de kadını ilgilendirmesinden ötürü eko-feminizm anlayışı öne çıkmaktadır. Zira eko-feminizme göre çevre sorunları toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle en çok kadınların hayatlarını

etkilemektedir (Çetin, 2005). Tarihsel süreçte sürdürülebilir kalkınma odağında yapılan uluslararası anlaşmalarda da kadınların çevreye ve sürdürülebilir yaşamaya katkıları üzerinde durulan en önemli konulardan olmuştur (Topgül, 2012). Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler de yapılan çalışmaların kadınların yaşamlarında olumlu değişiklikler meydana getirdiğini aktarmıştır.

“Bunun dışında çocuklar ve kadınlar özellikle suya erişmek için eğer kendi bulundukları, yaşadıkları bölgede su yoksa uzak bölgedeki su kaynaklarına gittikleri için ve günlerinin yarısı yolda geçtiği için zamandan tasarruf edebiliyorlar. Zaman ve enerjiden tasarruf edebiliyorlar ... Bahsettiğim gibi kadın Afrika’da da, dünyanın her yerinde olduğu gibi, çile çeken kadın yine. Ama işte bu bahsettiğim şekilde kadına imkan sağladığımızda kadın çok güçlü bir hale gelebiliyor.” (Katılımcı 1)

Eko-feminizmin ideolojisine göre sosyal ve ekolojik değişimlerin analizi ve eşit bir toplum ve hayatın sürdürülebilirliğine öncülük edecek sosyal hareketler savunusu ön plana çıkmaktadır (Özdemir ve Aydemir, 2019). Katılımcı 2 de yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında, planlama süreçlerinde ve karar komitelerinin oluşmasında cinsiyet eşitliği gözetilerek çalışmalar yürütüldüğünü ve bu sayede özellikle kadınların özgüvenlerine katkı sağlayabildiklerini aktarmıştır.

“Bizim yine modelimizde, akıllı köyler modelinde, özellikle köyde bir daha planlama aşamasında kadınlar, gençler ve yaşlılar cinsiyet eşitliği gözeterek belirleniyor komitelerin oluşmasında. Dolayısıyla bu köylerde daha planlama aşamasında bile kadınlar ve gençler söz sahibi oluyorlar. Bu birçok yerde, aslında birçok köyde yepyeni bir yaklaşım oluyor. Burada özgüvenlerine katkıda bulunduğumuzu düşünüyoruz, kadınların özellikle. Sonrasında yine projenin uygulanması aşamasında bütün toplantılarımızda kadınların hayallerini, onların yapmak istediklerini dinliyoruz ve projenin içerisine o hayalleri de katarak uyguluyoruz. Ve daha sonrasında özellikle de uzun su yolculuklarının kadınlar ve kız çocukları tarafından yapıldığını da dikkate aldığımızda bu su yolculuklarının sona erdirilmesi kadınların gelir getiren başka işlerle uğraşmaları anlamına geliyor ... Kadınlar başka gelir getiren işlerle uğraştığında da, ekonominin bir parçası olduğunda da, bağımsızlıklarına yine katkıda bulunuyor bu durum.” (Katılımcı 2)

Katılımcılar yeterli su olmadığında su yürüyüşüne çıkan kişilerin kadınlar olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, kadınların su yürüyüşlerinde harcadığı zamanın kazanılması ve kendilerine zaman ayırması için fırsatlar yarattığının üzerinde durulmuştur.

“Şimdi, bu sürdürülebilir kalkınma çalışmaları en basit anlatımıyla, köyde ya da bu topluluklarda ya da bu şanssız coğrafyalarda yaşayan topluluklarda diye daha geniş konuşalım, kadınların ve çocukların her gün suya gidip gelmemeleri anlamına geliyor.” (Katılımcı 3)

“Buradan gitmeden önce net bir bilgi sahibi değildim. Ama orada gözlemim şu: kadınlar inanılmaz bir, özellikle su konusunda, aktif rolde olduğunu görüyoruz. Hatta kilometrelerce su taşıyan kişinin çok garip bir şekilde kadınlar olduğunu gözlemledim ... Erkekler otururken ciddi ciddi kadınlar kilometrelerce, böyle kafalarında su bidonlarını taşıyarak köye yardımcı oluyorlar. Şimdi sürdürülebilir kalkınmada şu çok ciddi bir etken olabilir: sonuçta temiz su ve tarım yapılan yerde bu yol ve zaman kaybı git gide kaybolacaktır. Dolayısıyla su çalışmasının olduğu yerde sadece çeşmeye gidip o suyu alıp, kadınlar saatlerce kaybettikleri zamanı başka bir şekilde değerlendirebilirler.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 7, kadınlara sadece eğitim vermenin yeterli olmadığını, kadınların karar alma mekanizmalarına da katılmaları gerektiğini vurgulamıştır. Yine yaygın olan kadın sünnetinin bitirilmesi gibi konuların da kadınların yaşamında olumlu yönde çok etkili olduğunu belirtmiştir. Kadınların sürece katılmasının zaman aldığını belirtse de bu konuda olumlu adımlar atılabileceğini dile getirmiştir.

“Sudan hala kadın sünnetinin olduğu bir ülkeydi. Örneğim bizim yakın çalıştığımız Dünya Nüfus Örgütü Sudan Ofisi kamu kurumlarını özellikle Beşir’in devrilmesinden sonraki süreçte kadın sünnetini illegal hale getirerek çok önemli bir sosyal bir adım attılar ... Daha önce de anlattığım gibi kadınların pek çok yerde öne çıkması, moderasyon görevi üstlensek de zaten oradaki özellikle Afrika kabilelerinden gelen kültürde kadınların sözü ve rolü var yani. Fakat diğer yandan baktığımızda örneğin çalıştığımız köylerden bir tanesinde bir tür köy fidanlığı- köy ormanı diyelim, bunun kurulması o kurulan fidanlıktan alınan yan ürünlerle ısınma, yemek için kullanılması bütün bu süreci; fidanların dikilmesinden takibine kadar kadınlar üstlendi ve bir toplantıda odit sırasında sordular “siz yapıyorsunuz, bütün bu işi siz üstlenmişsiniz, erkekler oturuyorlar, bundan gocunmuyor musunuz?” kadınlar da “onlara bıraksak yapamazlardı” diye cevap vermişti. Yani o rolü üstlenmeleri sadece bizim ittirmemizle değil kendilerinin de sahiplenmesiyle oldu.” (Katılımcı 7)

Katılımcıların aktardığı bilgilerden yola çıkarak sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının kadınların ve kız çocuklarının hayatlarına avantajlar sağladığı görülmektedir. Öyle ki, katılımcılar, kadınların artık su yürüyüşlerine gitmediği için büyük bir zaman kazancı yaşadığını ve bu sayede kendilerine vakit ayırabildiğini ve eğitim, ekonomi ve beceriler edinme konularında güçlendiğini vurgulamıştır. Katılımcıların önemle üzerinde durduğu bir diğer konu ise yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında kadınların özellikle katılımlarını sağlayarak özgüvenlerini güçlendirmek

istendiğidir. Özyol (2013) da 1980’li yıllarla beraber öne çıkan eko-feminist kalkınma yaklaşımı ile kadınların sosyal statülerinde nitelikli ve uzun süreli değişimler sağlanması amaçlandığını ve bu yaklaşım çerçevesinde kadınların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlardaki katılımları, fırsatları ve kazanımlarının sorgulanmaya başlandığını belirtmiştir. IFSW’nin yayınlamış olduğu Küresel Sosyal Hizmet Etik İlkeler Beyannamesi’nde yer alan çeşitliliğe saygı maddelerinde de sosyal hizmet uzmanlarının çeşitliliğe saygının ve çeşitliliğin kabulünün, ahlaki göreceliğin sınırlarının, yaşam hakkı da dahil olmak üzere bazı insan gruplarının (örn. kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı, etik, dini azınlıklar vb.) insan haklarından tam olarak yararlanamamasına yönelik savunuculuk yapması gerekliliği üzerinde durulmuştur (International Association of Schools of Social Work (IASSW), 2018).

3.5.1. Kadınların güçlenmesi

Çevre kirliliği, kirlilik nedeniyle yaşanan sağlık sorunları, kıtlık ve kuraklık gibi çevre felaketleri dünyada hakim olan ataerkil düzen sebebiyle de en çok kadınların yaşamında olumsuz etkiler bırakmaktadır. Zira çevre felaketi yaşamakta olan topluluklarda kadınların doğurganlıklarının tehdit altında olması, çocukların, hastaların ve yaşlıların bakım ve desteklenmesinden de kadınlar sorumludur. Bu nedenle çevre sorunları ve kadın sorunları arasında nedensel bir ilişki bulunmaktadır (Çetin, 2005). Afrika’daki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan kişiler de yapılan bu çalışmaların özellikle kadın hayatında olumlu değişimler yaratarak kadınları güçlendirdiği üzerinde durmuştur.

“Kadınlara tarım eğitimleri veriyoruz. Kadınlar o bahçelerde yetiştirdikleri ürünle evlerine mutfak ihtiyaçlarını karşıyorlar. Besin ihtiyaçlarını karşıyorlar ... para kazanabiliyorlar. Para kazandıkları zaman ne oluyor? Kendilerine alan açılıyor. Zaman ve alan açılıyor. Böylece ekonomik güçlerini elde edebiliyorlar.” (Katılımcı 1)

IDMC’nin 2020 raporuna göre çevresel sorunlar, sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimde yaşanan sıkıntılar nedeniyle yerinden edilen kişilerin daha çok kadınlar olduğunu ve bu noktada acil korunmaya ihtiyacı olan kişilere bakıldığında kadınların erkeklerden 2 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre, 2020). Katılımcılar da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde çevre

sorunlarının azalması ve sorumluluklarının önemli ölçüde azalması ile kadınların ekonomi, eğitim ve kendilerine zaman ayırabilme gibi konularda güçlendiğini belirtmiştir.

“Özellikle ev işlerinde su hemen evin yanına geldiğinde ciddi bir zaman tasarrufu yapıyorlar. Dolayısıyla o zamanı kendilerini geliştirmek gibi ya da gelir getiren herhangi başka bir aktiviteye aktarmak gibi işlerde kullanabiliyorlar. Özellikle birçok şeyde şunu görüyoruz; mesela birçok kadın kendisine eğitim, o aradaki boşluğu eğitim alarak tamamlama yoluna gidiyor. Bu da kadınların güçlendirilmesi noktasında önemli bir veri.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 7 yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında kadınların ön planda tutulduğunu ve bu bağlamda karar verme meclisleri ve köy komiteleri gibi önemli noktalarda kadınların rol almalarını sağladıklarını, bu sayede kadınların rolleri aracılığıyla onları güçlendirdiklerinden bahsetmiştir.

“Sosyal etkide özellikle cinsiyet eşitliği BM kurumlarının başta gelen prensiplerinden bir tanesi. Yani her yaptığımız çalışmada, girişimde, uygulamada kadınların ön plana çıkarılması karar verme mekanizmalarında kadınların söz sahibi olması bizim önceliğimiz. Bunu sağlayabildiğimizi düşünüyorum. Özellikle köy bazındaki karar verme meclislerinde, işte buna baraj komitesi gibi isimler veriyorlar, orada kadınlar var, kadınlar temsil ediyor. Kadınlar karar verme aşamalarında söz söylüyorlar ve bazı komitelerin eyalet bazındaki temsilcileri o grup içerisindeki kadınlar, yani gidip de vali ile görüşmeler de yapılıyor, o gruplarda kadınlar oturuyor. Yani kadınların rolünü kuvvetlendirdiğimizi düşünüyorum ... Yani bu konuda sonradan aldığımız geri bildirimlerde de bir fark olduğu ve kadınların daha çok söz sahibi olduğunu görüyoruz. Bu umut verici.” (Katılımcı 7)

Katılımcı 8 yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında yoksul ya da terk edilmiş kadınların özellikle güçlendirilmesi adına çalışmalar yürütüldüğünü ve bu sayede çalışma yapılan köylerde daha güçlü bir yapıya ulaşıldığından bahsetmiştir.

“Özellikle bizim hedef aldığımız kitleye baktığımızda, daha yoksul kadınlar, terk edilmiş yalnız kadınlar ve çocuklar bu anlamda biz o tür aileleri bulup, o ailelerin güçlenmesi ya da o tür köylerin güçlenmesi ve aile ve birey olarak yani aslında köy olarak daha da güçlü bir yapıya ulaşması anlamında büyük katkılar sağlıyoruz.” (Katılımcı 8)

Katılımcıların aktardığı bilgiler ele alındığında Afrika’da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında cinsiyet eşitliği göz önünde bulundurularak çalışmalarda kadınların ekonomi, eğitim, zaman değerlendirmesi, karar mercileri gibi konularda, yani

sosyo-ekonomik birçok anlamda güçlendiği görülmektedir. Çevre odaklı yürütülen sosyal hizmet çalışmaları da cinsiyet eşitliğini göz önünde bulundurarak feminist bir ideolojiye sahiptir. Ungar (2002) da ekolojik sosyal hizmet uygulamasının giderek daha ilerici teoriler sunduğunu ve bu bağlamdaki gelişmelerin meslekte meydana gelen eleştirel, feminist ve post modern gelişmelere benzer ve kendileri ile çevreye dair gelişen anlayışa içkin olan dinamiklerini yansıttığını dile getirmiştir.

3.5.2. Kız çocuklarının eğitime katılımı

Ekofeminizmin önemle üzerinde durduğu konulardan biri de cinsiyetler arası eğitimde eşitsizliktir. Öyle ki cinsiyet eşitsizliğindeki en önemli sorun, kadınlara ekonomik açıdan ve eğitim açısından erkeklerle eşit fırsatlar verilmediği için kendilerini geliştirme fırsatı bulamamalarıdır (Topgül, 2012). Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlamış kişiler de yapılan çalışmaların kız çocuklarının eğitime katılımı konusunda olumlu değişiklikler yarattığını aktarmıştır.

“Özellikle de uzun su yolculuklarının kadınlar ve kız çocukları tarafından yapıldığını da dikkate aldığımızda bu su yolculuklarının sona erdirilmesi kadınların gelir getiren başka işlerle uğraşmaları anlamına geliyor, kız çocuklarının okula gitmesi anlamına geliyor.” (Katılımcı 2)

“Bizim müdahalelerimizin gerektiği seviyede, çok kötü koşullarda yaşayan topluluklarda bireylerin aşağı yukarı 3 yaşından itibaren çok ciddi sorumlulukları ve görevleri oluyor. Bu görevlerin birincisi su taşımak. Maalesef küçük kızların, 3-4 yaşındaki kızların elinde de küçük bidonlar var. Onların ancak taşıyabildiği kadar. 3-4 yaşındaki bu kızlara da bu suyu taşıyorlar ... Yani her damla suya ihtiyaçları var çünkü. O yüzden çoluk çocuk kadınlarla birlikte ömür boyu su taşıyorlar. Şimdi bunların artık gerekmediği bir köy düşünün, çocuklar artık okullara gidecek zaman buluyorlar.” (Katılımcı 3)

Katılımcılar temiz suya erişimi olmayan bölgelerde özellikle kız çocuklarının su yürüyüşlerine katılmaları nedeniyle eğitime zaman ayıramadıklarını, fakat sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde temiz suya erişim sağlandığında kız çocuklarının da eğitime katılımlarının arttığını aktarmıştır.

“Kilometrelerce su taşıyan kişinin çok garip bir şekilde kadınlar olduğunu gözlemledim. Hatta küçük kız çocukları hayata bu şekilde başlıyorlar ... su çalışmasının olduğu yerde sadece çeşmeye gidip o suyu alıp, kadınlar saatlerce kaybettikleri zamanı başka bir şekilde değerlendirebilirler. Bu

değerlendirme nasıl olur? Tarıma olabilir, hatta kız çocuklarının bu zamandan sonra eğitime de daha aktif bir rolle devam etmelerine etkili olabilir.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 12 yürüttükleri çalışmalarda su taşıma ritüellerine ek olarak genç kızların adet dönemlerinde de okula gidemedikleri durumlarının olabildiğini, bu nedenle ped ve hijyen kiti dağıtımı ile eğitimde yaşanabilecek aksaklıkların önüne geçilebildiğini belirtmiştir.

“Birkaç günde bir tekrarlanan bu su taşıma ritüeli, genç kızların ve çocukların da eğitimlerine engel faktörlerden birisi ... Ayrıca genç kızlar için adet dönemlerinin eğitimlerine engel olmaması adına tekrar kullanabilir ped ve hijyen kiti dağıtıyoruz. Bu kitler sayesinde her ay bir hafta okula gelememe ve eğitime engel olan durum ortadan kalkmış oluyor.” (Katılımcı 12)

Katılımcıların aktardığı bilgilere bakıldığında sürdürülebilir kalkınma çalışmaları ile temiz suya erişimin sağlanmasının kız çocuklarının su taşımak için zaman harcamaması ve eğitime katılımlarının artması gibi olumlu sonuçları sağladığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların belirttiği bilgilere ışığında yapılan çalışmalarla genç kızların adet dönemlerinde okula gidememelerinin önüne geçilmesi için ped ve hijyen kitlerinin dağıtımı genç kızların okula katılımına engel teşkil eden durumların da giderilmesine destek sağladığı anlaşılmaktadır. Merchant (1992) ekofeminist yaklaşımda, kadınlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı verilmesi halinde kadınların da erkekler gibi çevrenin iyileştirilmesi, doğal kaynakların korunması ve insan hayatının daha yüksek kalitesi yönünde katkı sağlayacaklarını belirtmiştir (akt; Özdemir & Aydemir, 2019). Holmberg ve Sandbrook (1992) da sosyal kalkınmanın; sosyal olarak sürdürülebilir bir sistemin, sosyal adaleti, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişilebilirliği, cinsiyet eşitliğini, katılımı içeren sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde geliştirilmesini sağlayan bir süreç olduğunu vurgulamıştır (akt; Özmete & Gök, 2015).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Araştırma kapsamında Afrika'da sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katkı sağlayan 14 kişi ile görüşülmüş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Afrika'da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına ilişkin gözlem ve deneyimleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda görüşmelerde ortaya çıkan veriler sağlık koşullarında iyileşme, toplumsal dayanışmayı arttırma, ekonomik güçlenme, eğitime katılımın arttırılması ve eko-feminist bir dönüşüm başlıkları altında ele alınmış ve açıklanmıştır. Ayrıca ekonomik güçlenme başlığının alt teması olarak birbirine yardım etme gücü, eko-feminist bir dönüşüm başlığının alt temaları olarak da kadınların güçlenmesi ve kız çocuklarının eğitime katılımı başlıkları ele alınıp açıklanmıştır.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde katılımcıların Afrika'daki yaşantıya yönelik üzerinde durduğu bazı bilgiler bulunmaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların bu konuya yönelik yanıtları ele alındığında Afrika'da küresel iklim değişimi nedeniyle hız kazandığı düşünülen afet ve doğa olaylarının (yağış rejimlerinde değişimler, çölleşme, kıtlık ve kuraklık vb.) insanların yaşamlarında yarattığı olumsuz etkiler, alt yapı yetersizlikleri yüzünden hayatın güçleşmesi, gelir eşitsizliği ve yaygın yoksulluk üzerinde durulan konular olmuştur. Katılımcılar bu konuların birbiriyle zincirleme bir etki yaratarak insanların yaşamlarında temiz suya erişimde güçlükler, göç, gıda yetersizliği, sağlık sorunları ve eğitime erişememe gibi hayati öneme sahip olumsuz birçok etkiyi de beraberinde getirdiğini önemle vurgulamıştır.

Araştırma bulgularının ilk bölümünde 'sağlık koşullarında iyileşme' konusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar Afrika'da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde temiz suya erişen kişilerin yaşantısında zincirleme bir etki yaratıldığını vurgulamıştır. Öyle ki, katılımcılar temiz suya erişimin hijyen ve temizlik konusundaki olumlu değişimlerin su kaynaklı hastalıkların azalmasını sağladığını, suya erişimin kolaylaşması sayesinde tarım ve hayvancılığın sürdürülebilir hale geldiğini ve bu sayede gıda erişiminin artması ile kişilerin daha sağlıklı beslenebildiğini vurgulamışlardır. İhtiyaç sahibi bölgelerde yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde elektriğin kullanılıyor olması evlerde mum ve gaz lambasından çıkan yangın risklerini ve katarakt riskini de ortadan kaldırmıştır. Bunlara ek olarak su yürüyüşlerinde yaşanabilecek tecavüz

ve vahşi hayvan saldırılarının da suya erişim sayesinde önüne geçildiği katılımcıların üzerinde durduğu başka bir olgudur.

Araştırma bulgularının ikinci bölümünde ‘toplumsal dayanışmayı artırma’ konusu ele alınmıştır. Katılımcılar Afrika’da katkı sağladıkları sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında çalışmaların faydalanıcılarının da kararlarının çalışmalara dahil edildiğini, çalışmalara da dahil edilerek kişilerin sorun çözme becerilerinin güçlendirildiğini ve bu sayede çalışmalara olan aidiyetin artırılarak sürdürülebilirliğini sağladıklarını belirtmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde yaşanan tüm bu yenilikler ile çalışmaların kalıcılığına ek olarak toplumsal dayanışma ortamının sağlandığı belirlenmiştir.

Araştırma bulgularının üçüncü bölümünde ‘ekonomik güçlenme’ konusu ele alınmıştır. Katılımcılar yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmaları sayesinde suyun erişilebilir olmasının sürdürülebilir tarım ve hayvancılık modelini desteklediğini ve bu sayede yerel halkın ekonomik bir güce de sahip olduğunu vurgulamıştır. Öyle ki tarım ve hayvancılığın sürdürülebilir olması sayesinde yeterli gıdaya sahip olan kişilerin arta kalan gıdaları pazarlarda satarak para kazanabildiği katılımcıların önemle üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Katılımcılar ‘ekonomik güçlenme’ konusunda ek olarak ‘birbirine yardım etme gücü’ konusunu vurgulamıştır. Öyle ki katılımcılar ekonomik anlamda güçlenen bireylerin bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen, gelecek planları yapabilen ve birbirine katkı sağlayan kişiler olduğunu belirtmiştir.

Araştırma bulgularının dördüncü bölümünde ‘eğitime katılımın artması’ konusu ele alınmıştır. Katılımcılar suya erişim sayesinde kadınlar ve çocukların uzun süren su yürüyüşlerine katılma zorunluluğunun ortadan kalktığını, onun yerine çocukların okullarına ve eğitimlerine zaman ayırabildiklerini dile getirmiştir. Temiz suya erişimin kolaylaşması okullarda hijyenin sağlanmasının da çocukların eğitim hayatına artı değer kattığı katılımcılar tarafından üzerinde durulan bir başka konudur.

Araştırma bulgularının beşinci ve son bölümünde ‘eko-feminist bir dönüşüm’ konusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar Afrika’da yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının kadınların hayatında olumlu değişimler ve avantajlar sunarak kadınları güçlendirdiğini vurgulamıştır. Öyle ki, temiz suya erişimin kolaylaşması sayesinde kadınların su yürüyüşlerinde harcadığı fazla vakti kazandığı ve bu vakitleri kendilerine ayırarak eğitim, ekonomi ve kişisel beceriler edinme konularında fırsatlar yaratabildiği katılımcıların üzerinde durduğu bir olgudur. Bu konunun alt teması olarak ‘kadınların güçlenmesi’ konusu katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer konudur. Bu doğrultuda

sürdürülebilir kalkınmanın eko-feminist bir bakış açısı olduğundan hareketle kadınların yürütülen çalışmalarda söz sahibi olması ve her aşamada katılımlarını sağlayarak özgüvenlerine destek sağlandığı da katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ayrıca katılımcıların büyük bir bölümü su yürüyüşlerine katılan kişilerin kadınlar ve çocuklar olduğunu yinelerken, eğitime katılım konusunda kız çocukları vurgusunu yaparak onların eğitim hayatında olumlu değişimleri özellikle vurgulamıştır. Bu nedenle bu konunun alt teması olarak ‘kız çocuklarının eğitime katılımı’ konusu ele alınmıştır. Bu durumlar yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının cinsiyet rollerinin dağılımında da olumlu etkiler yaptığını göstermektedir.

4.2. Öneriler

Araştırma verilerinden elde edilen bilgilerin sonunda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öneriler şu şekildedir:

- Küresel ısınma nedeniyle hız kazanan doğa olaylarının (çölleşme, yağış rejimlerinde değişimler, kıtlık ve kuraklık vb.) insan yaşamına etkileri göz önünde bulundurularak kalkınma çalışmalarında doğa ve insan yaşamını koruma ana odağı kabul eden sürdürülebilir kalkınma modeline ağırlık verilmelidir.
- Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının ekolojik çalışmalar sayesinde hem doğaya hem de çalışma yapılan bölgelerdeki ekonomiye sağladığı katkılar göz önüne alınarak, bu çalışmaların arttırılması gerekmektedir.
- Yürütülen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında hem yapılan çalışmaların sürdürülebilirliği hem de kalıcılığı için çalışılan bölgede toplum ile birlikte kararlar almak ve beraber hareket edilmelidir.
- Sürdürülebilir kalkınma modelinde cinsiyet eşitliği göz önünde bulundurularak kadınların güçlendirilmesi yönünde eko-feminist çalışmalar yürütülmelidir. Bu bağlamda kadınların yapılan çalışmalarda söz sahibi olması, üretim gücüne erişmesi ve eğitim yönünde güçlenmesi adına çalışmalar yürütülmelidir.
- Yürütülen çalışmalarda çocukların eğitim yaşamına katılımı ve eğitimde yaşanacak aksaklıkların (hijyen yetersizliği, materyal yetersizliği, okulun uzak olması vb.) önüne geçilecek çalışmaların arttırılması gerekmektedir.

Araştırma verilerinden elde edilen bilgilerin sonunda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yürütülen sosyal hizmet çalışmaları için verilebilecek öneriler şu şekildedir:

- İklim değişikliğine duyarlı, sürdürülebilirlik esasına dayanan, sosyal hizmet müdahaleleri odağında çevre çalışmalarının artması gerekmektedir.
- Çevresel koşulları bakımından dezavantajlı kırsal bölgelerde sürdürülebilir yardımlar ile sürdürülebilir kalkınma odaklı sosyal hizmet çalışmaları arttırılmalıdır.
- Kentler ve kırsal alanlardaki hizmetlere, teknolojiye, sağlık imkanlarına ve altyapı hizmetlerine erişim farklarını en aza indirmek için kırsal bölgeleri destekleyen sosyal hizmet çalışmaları arttırılmalıdır.
- Sanayileşme ve küreselleşmenin çevre üzerinde yaptığı olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde mikro, mezzo ve makro boyutlarda sosyal hizmet müdahaleleri planlanmalıdır.
- Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının benimsediği bakış açısı ile, doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik yaklaşımı göz önünde bulundurularak çevresel adaletin sağlanması adına sosyal hizmet müdahaleleri arttırılmalıdır.
- Çevresel çalışmalarda doğal afetler bakımından risk teşkil eden durumlar belirlenerek koruyucu-önleyici sosyal hizmet müdahale planları hazırlanmalıdır.
- Tüm canlıları oluşturduğu, dünyanın flora ve faunasının korunmasına yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin geliştirilmesi ve arttırılması gerekmektedir.
- İklim değişikliğinin nedenleri ve sonuçlarını içeren bilgilendirici çalışmalar; sosyal medya, televizyon, radyo gibi yeni medya araçlarından da yararlanılarak toplum bilinci için çalışmalar arttırılmalıdır.
- Doğal kaynakların kullanımı konusunda bireyler, gruplar ve toplulukları bilinçlendiren çalışmaların arttırılması gerekmektedir.
- Çevresel krizler nedeniyle yaşanan iklim göçleri, yoksulluk ve çevresel adalet konularını içeren müdahale planları üretilmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rollerinden olan ‘değişim ajanı rolü’ ile iklim değişimi ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politikaların geliştirilmesi adına çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma : Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Antropoloji Dergisi*, 24, 133–164.
- Akıncı, S. K. ve Akıncı, M. M. (2010). Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkı Bağlamında Örgütlerin Çevresel Performansları ve Performans Değerlendirme Teknikleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 193–207.
- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. ve Kurt, L. (2005). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi*, 1(25), 29–41.
- Aksoy, T. ve Çabuk, A. (2015). Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak, Küresel Ölçekte Su Kıtlığı Yaşanan Bölgelerin Tespiti. *Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Coğ.Bil.Sis. ve Uz. Alg. Böl.*, 1, 1–8.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. *Güney Ege Kalkınma Ajansı*, 2–34.
- Aksungur, N. ve Firidin, Ş. (2008). Su Kaynaklarının Kullanımı ve Sürdürülebilirlik. *Sumae Yunus Araştırma Bülteni*, 2(8), 9–11.
- Allen, R. C. (2017). *The Industrial Revolution: A Very Short Introduction* (Oxford Uni.).
- Appannagari, R. R. (2017). Environmental Pollution Causes and Consequences: A Study. *North Asian International Research Journal of Social Science and Humanities*, 3(8), 2454–9827.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci : Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 2(5), 368–388.
- Batan, M. (2014). *Küresel İklim Değişimi ve Beklenen Sonuçları*. Dicle Üniversitesi.
- Bauman, Z. (2018). *Küreselleşme - Toplumsal Sonuçları* (8.Baskı). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. (1999)
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 25–34.

- Berkday, F. (2012). Ekofeminizm ya da Yüreğin İyimserliği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(4), 73–76.
- Besthorn, F. H. (2013). Vertical Farming: Social Work and Sustainable Urban Agriculture in an Age of Global Food Crises. *Australian Social Work*, 66(2), 1–17.
- Bilir, F. ve Hamdemir, B. (2005). Çevre Hakkı ve Uygulaması. *International Conference on Eurasian Economies 2011*, 143–149.
- Blewitt, J. (2015). *Understanding Sustainable Development* (Second Edi). Routledge.
- BMMYK. (1996). *II. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat*
- Bozdoğan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(50), 1011–1028.
- Çetin, O. B. (2005). Ekofeminizm: kadın-doğa ilişkisi ve ataerkillik. *Sosyoekonomi*, 1(1), 61–76.
- Coates, J. (2005). The environmental crisis: Implications for social work. *Journal of Progressive Human Services*, 16(1), 25–49.
- Çevre Kanunu (1983). T.C. Resmi Gazete, 18132, 18 Ağustos 1983
- Çoban, A. (2014). No Title. İçinde *Sosyal Çevre Bilimleri* (ss. 15–37). Siyasal Yayın Dağıtım.
- Çondur, F. ve Cömertler, N. (2010). Çevre Kirliliği ve Yoksulluk İlişkisi: Büyük Menderes Havzası Örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 65–72.
- Dadak, K. (2015). Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(5), 309–326.
- Demir, A. (2009). Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 1(2), 37–54.
- Demirarslan, K. O., ve Demirarslan, D. (2018). *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi Sanayileşme , Kentleşme ve Çevre İlişkisi : Kocaeli İli Örneği*. 1(1), 29–43.

- Deniz, M. H. (2009). Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi. *Coğrafya Dergisi*, 19, 95–105.
- Dökme, F. ve Yağar, S. (2018). *Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Gerekliklik ve Güvenirlik*. 3(3), 1–9.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal Cinsiyet* (4. Baskı). Remzi Kitabevi A.Ş.
- Dominelli, L. (2018) (a). *Yeşil Sosyal Hizmet: Çevre Krizlerinden Çevresel Adalet* (1. baskı). (A. İçağasıoğlu Çoban Çev.) Ankara: Nika Yayınevi-Ural Nadir Kitaplığı. (2012)
- Dominelli, L. (2018) (b). Green Social Work In Theory And Practice: A New Environmental Paradigm For The Profession, *The Routledge Handbook of Green Social Work* 1(7). 9–20.
- Ekşi, N. (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 10–58.
- Engels, F. (2016). *Doğanın Diyalektiği* (4.baskı). (A. Gelen, Çev.) Ankara: Eriş Yayınları. (1925)
- Erden, D. (2019). *Sanayileşme ve Kentleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi*. Çanakkale Onsekiz Mayıs Üniversitesi.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği*. 3(1), 97–123. <https://doi.org/10.1501/sbeder>
- Foster, J. B. (2002). *Savunmasız Gezegen* (2.baskı) (H. Ünder, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- Gemalmaz, M. S. (1987). Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı ve Türk Düzenlemesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 37(1), 233–278.
- Gül, F. (2013). İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 17–21.
- Güneş, A. M. (2012). Uluslararası Çevre Hukuku Üzerine Bir İnceleme. *İÜHFMC*. LXX, 0(1), 83–114.

- Güzel, B. ve Buz, S. (2019). “‘Yeşil’” Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052–1069.
- Harari, Y. N. (2017). *Sapiens* (39. Baskı) (E. Genç, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap Bilişim ve Tasarım Ltd. Şti. (2012)
- IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre. (2020). *Global Report on Internal Displacement (GRID) 2020*.
- IFSW and IASSW. (2014). *Global Recognition of Social Work*.
- International Association of Schools of Social Work (IASSW). (2018). *Global Social Work Statement Of Ethical Principles*.
- Jumaniyazova, K., İbadullayeva, J., Azimzadeh, S. ve Canıgür, S. (2019). Çevre Kirliliğinin İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkileri. *Türk Tıp Öğrencileri Araştırma Dergisi*, 1(3), 52–58.
- Kadioğlu, M. (2008). Küresel İklim Değişimi ve Etik. *TMMOB İklim Değişimi Sempozyumu*, 393–424.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62–80.
- Karayılmazlar, S., Nedim, S., Çabuk, Y. ve Kurt, R. (2011). Biyokütlenin Türkiye’de Enerji Üretiminde Değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 13(19), 63–75.
- Kaypak, Ş. (2012). Çevre Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Boyutları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 205–205.
- Keleş. (2013). İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı. *Uluslararası Türk Dünyası Çevre Sorunları Sempozyumu*, 1(1), 29–31.
- Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1–5. <http://dad.boun.edu.tr/tr/issue/4535/313036>
- Kılavuz, H. (2015). Çevre Krizinin Nedenleri ve Çözüm Arayışları. *Mülkiye Dergisi*, 39(1), 277–296.

- Kılıç, S. ve Tok, N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 213–228.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219–230.
- Kökalan Çımrın, F. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri/Türkiye Sosyal Forumu Örneği*. Ege Üniversitesi.
- BM Genel Kurulu, 203 (1948) (Testimony of TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu).
- KSSGM. (2003). *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*.
- Kurt, L., Özbey, B. G., Özdeniz, E., ve Kayabaş, A. (2014). Biyolojik Çeşitlilik. İçinde *Sosyal Çevre Bilimleri* (ss. 259–299). Siyasal Yayın Dağıtım.
- McKinnon, J. (2008). Exploring the nexus between social work and the environment. *Australian Social Work*, 61(3), 256–268.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144–161.
- Miller, S. E., Hayward, R. A. ve Shaw, T. V. (2012). Environmental shifts for social work: A principles approach. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 270–277.
- Nakıpoğlu Özsoy, F. (2015). *Sanayileşme Olgusunun Kirlilik Sığınağı Hipotezi ve Çevresel Vergiler Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Antep Üniversitesi.
- Narhi, K. ve Matthies, A.-L. (2001). *The Eco-Social Approach In Social Work*. 16–54.
- NASW. (1999). Environmental Policy. *Social Work Speaks*, 136–143.
- Olgun, H. ve Işık, V. (2017). Bir İnsan Hakkı Olarak “Çevre Hakkı” ve Türk Hukukundaki Yeri. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 33–52.

- Özdemir, H. ve Aydemir, D. (2019). Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm/Ekofeminizm Üzerine Genel bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihi Süreci ve Türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 261–278.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853–1876.
- Özmete, E. (2010). Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz. *Aile ve Toplum Dergisi*, 6(22), 79–90.
- Özmete, E. ve Gök, F. A. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 127–144.
- Özyol, A. İ. (2013). Sürdürülebilir Yeşil Kalkınma ve Kadın. *Fe Dergi*, 5(2), 134–138.
- Peeters, J. (2012). The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 287–298.
- PlosMedicine, E. (2009). Clean Water Should Be Recognized as a Human Right. İçinde *PLoS Medicine* 6 (6).
- Porritt, J. (1989). *Yeşil Politika* (2.baskı). (A. Türker Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Purutçuoğlu, E. ve Doğan, İ. (2017). Ekolojik Sosyal Hizmet Uygulamaları İçin Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Hizmetin Yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 1083–1100.
- Ramsay, S. ve Boddy, J. (2017). Environmental social work: A concept analysis. *British Journal of Social Work*, 47(1), 68–86.
- Rezaei, F., Beyaz, K. B. ve İkincikarakaya, S. Ü. (2013). Doğal Kaynaklar ve Tarım. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 104–109.
- Şahin, G., Saray, O. ve Gökdemir, L. (2019). *Çevre Sorunsalı: Kuramsal Çerçeve ve Ampirik Uygulama* (1.baskı). İksad Yayınevi.
- Sapancalı, F. (2001). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 115–140.

- Shiva, V. ve Mies, M. (2014). *Ecofeminism*. <https://www.worldcat.org/title/ecofeminism/oclc/871781659>
- Stiglitz, J. E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* (2.Baskı). (A. Taşçıoğlu ve D. Vural Çev.) İstanbul: Mart Matbaa.
- Tanrıvermiş, H. ve Mülayim, Z. G. (1999). Sanayinin Neden Olduğu Çevre Kirliliğinin Tarıma Verdiği Zararların Değerinin Biçilmesi: Samsun Gübre (TÜGSAŞ) ve Karadeniz Bakır (KBİ) Sanayileri Örneği. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*, 23(3), 337–345.
- Tanyaş, B. (2014). Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş: Genel İlkeler ve Psikolojideki Uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 25–38.
- TBB. (2014). *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri* (2. baskı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Tekin, H. H. (2012). Nitel Araştırma Yönteminin Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 13(3), 101–116.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti anlamak* (1.Baskı) (Ö. C. Öntaş ve B. H. Eren Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57–73.
- Topgül, S. (2012). Kadın ve Doğa İlişkisi: Ekofeminizm. *Sosyoloji Dergisi*, 27, 71–83.
- Türkeş, M. (2012). Kuraklık, Çölleşme ve Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Savaşım Sözleşmesi'nin Ayrıntılı Bir Çözümlemesi. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 7–55.
- Türkeş, M., Sümer, U. M. ve Çetiner, G. (2000). Küresel İklim Değişikliği ve Olası Etkileri. İçinde *Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Seminer Notları*.

- Ungar, M. (2002). A Deeper, More Social Ecological Social Work Practice. *Social Service Review*, 76(3), 480–497.
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *C.Ü. iktisadi ve idari Bilimler Dergisi*, 4(2), 155–173.
- Varol, N., Selimoğlu, E. ve Gültekin, T. (2019). Anadolu’da İklimle Bağlı Kıtlik Afeti ve Risk Yönetimi. *Antropoloji*, 37, 81–89.
- WCED. (1987). Our Common Future (The Brundtland Report): World Commission on Environment and Development. *The Top 50 Sustainability Books*.
- World Bank Group. (2020). *World Development Report - 2020*.
- World Bank Group. (1990). *World Development Report - 1990*
- World Health Organization. (2019). *World Health Statistics - 2019*
- Yanardağ, U. (2019). Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 309–329.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7–17.
- Yılmaz, F. H. ve Navruz, M. (2019). Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri ve Güvenlik. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 255–270.
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler. *Sosyoloji Notları Dergisi*, 63–85.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (2.Baskı). (D. B. Çiftci, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*, 25(99), 229–240.

EKLER

Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tarih: ... / ... /

Görüşmenin Başlama Saati:

Görüşmenin Bitiş Saati:

I. TANITICI BİLGİLER

1. Doğum yılı:
2. Cinsiyet:
3. Medeni durum:
4. Çocuğunuz var mı? Var ise çocuk sayısı:
5. Eğitim Durumu:
6. Mesleğiniz?.....
7. Afrika’da toplamda ne kadar süre sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?
8. Afrika’nın hangi bölgelerinde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?
9. Hangi kurum/kurumlar aracılığı ile Afrika’daki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?

II. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

10. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, yaşanan çevre krizlerinden olan kıtlık ve kuraklık hakkındaki gözlem ve deneyimlerinizden bahseder misiniz?
11. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, sanayileşme nedeniyle hız kazandığı düşünülen küresel iklim değişimi ve çevre krizlerinin bu bölgede yaşayan insanların hayatını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

12. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, küresel iklim değişimi nedeniyle yaşanan göçlere ilişkin görüşleriniz nelerdir, kısaca anlatır mısınız?
13. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, bulunduğunuz bölgelerde yaşayan insanların bir insan hakkı olan çevre hakkı bağlamında “insan sağlığına elverişli bir çevrede yaşama” hakkına erişimleri hakkındaki düşüncelerinizi kısaca anlatır mısınız?
14. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde tarım ve temiz suya erişim konusunda nasıl etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?
15. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde sosyal ve ekonomik anlamda nasıl etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?
16. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde eğitim konusunda nasıl bir etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?
17. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde cinsiyet rollerinin dağılımında nasıl bir etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?

Ek 2: Örnek Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tarih: 05 /04 / 2021

Görüşmenin Başlama Saati: 16.00

Görüşmenin Bitiş Saati: 16.36

III. TANITICI BİLGİLER

18. Doğum yılı: 1969

19. Cinsiyet: Erkek

20. Medeni durum: Evli

21. Çocuğunuz var mı? Var ise çocuk sayısı: 2 çocuk

22. Eğitim Durumu: Yüksek lisans mezunu

23. Mesleğiniz?

İnşaat mühendisliği mezunuyum ama iş olarak inşaat mühendisliğini 7 yıldır yapmıyorum

24. Afrika’da toplamda ne kadar süre sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?

3,5 seneden fazla

25. Afrika’nın hangi bölgelerinde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?

Sudan

26. Hangi kurum/kurumlar aracılığı ile Afrika’daki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarına katıldınız?

UNEP

II. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

27. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, yaşanan çevre krizlerinden olan kıtlık ve kuraklık hakkındaki gözlem ve deneyimlerinizden bahseder misiniz?

Olayı çevre krizinden öte bir iklim krizi olarak tanımlamak daha önemli. Bulunduğum ülke Sudan, yani Sahra altı bölgede bulunan ve iklim değişikliğinden Dünya’da en çok etkilenen bölgelerden birisinde yer alıyor. Hatta bazı çalışmalara göre Dünya’da en çok etkilenen sanıyorum 7. ve uyum kapasitesi açısından da sondan 3. ülke Sudan. Bu tabii ki ekonomisi ve geçim kaynakları tamamen doğal kaynaklara bağlı bir ülke. Yani %76 iş tarımdan sağlanıyor gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısı tarıma bağlı, tarım tamamen suya bağlı. Suyun iki tane kaynağı var. Bir tanesi Nil, çok dar bir alanda tarıma müsait olan. Diğeri de Nil dışı sular dediğimiz, yani mevsimlik yağışların getirdiği su. 3-4 ay boyunca yağıyor. Sonrasında toprakta bıraktığı nem ile tarım yapıp kendi yiyeceklerini ve gelirlerini elde edebiliyorlar. Yani kıtlık ve kuraklık üzerindeki etkisi çok fazla. Diğer yandan Sahra bazı araştırmalara göre yılda 10 km güneye kayıyor ve toprak bozulması ve çölleşme suyun azalmasıyla birlikte çok ciddi bir günlük hayatın bir parçası Sudan halkının. Bir diğer yandan çok ekstrem hava olayları geliyor. Yılda 250 mm yağış alan bir ülkede, sadece 2019’un Ekim ayında mesela 480 mm yağış geldi. 5 yılının toplam miktarı kadar bu bir ay içerisinde geldi. Tabii bu tarladaki ürünün çürümesinden, seller yüzünden insanların köylerini kaybetmelerine, can kaybına kadar giden, yani 600 bin kişi etkilenmişti sellerden. 2019 ve 2020’de her biri 600’er - 700’er bin kişi baktığımızda suyun yokluğu geldiğinde de ekstrem yağışı kıtlık ve kuraklık ötesinde çok ciddi sorunlar yaşıyorlar. Tabii bunları afet olarak tanımladığımızda, doğal afet kalkınmanın önündeki en büyük bariyerlerden. Çabalar bir anda yok oluyor, yollar yok oluyor. Tamamen bu nakil hakları gittiğinde ürünleri satamıyorlar filan. Hepsi böyle zincirleme olarak gidiyor. Fakat yani bir şekilde bir ülkenin kalkınma süreçlerini iklim ve çevre parametrelerinin entegre edilmesi gerekiyorsa, Sudan bu ülkelerin herhalde en başında geliyor diyebilirim.

28. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, sanayileşme nedeniyle hız kazandığı düşünülen küresel iklim değişimi ve çevre krizlerinin bu bölgede yaşayan insanların hayatını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

Evet şimdi biraz daha resmi büyütelim o zaman. Baktığımızda sanayileşme tetikleyici bir faktör, bunu kabul ediyoruz. Fakat aslında insanların doğal alanlara olan müdahalesi, yani arazi kullanımlarının değişimi iklim değişimini tetikleyici

değişimlerden bir tanesi. Hayvancılıktan kaynaklanan metan gazları neredeyse endüstriyel şeyler kadar önemli. Artan hayvancılık (baktığınızda Sudan önemli bir hayvancılık ülkesi) iklim değişikliğini tetikliyorlar. Kesinlikle sorumlu değiller. Ama sonuçta onların da yüzde olarak bir katkısı var. Ama diğer yandan etkilenme konusunda, çok dramatik halde etkilenmiş durumdalar. Çevre krizi tabii ki iklim değişikliği ile gelse de bahsettiğim arazilerin kullanımının değişimleri de hayatlarını insanların çok kötü etkiliyor. Buna en büyük örnek Sudan, yüzeye en yakın altın kaynaklarının olduğu ülkelerden bir tanesi. O yüzden geleneksel madencilik çok fazla yapılıyor. Art izana madencilik de deniyor buna ve bunun yapılması için tabii ki bazı yerde mevsimlik alan nehirler ya da ülkenin güneyine gittiğinizde sabit nehirlerdeki, nehir kenarındaki topraklarda altın aramak gibi çok şeyler çok yapılıyor. O bölgelerde örneğin korunan alanlar var. Korunan alanlarda yaşayan insanlar var. İnsanlar o alanların sağladığı ekosistem hizmetlerinden faydalanıyorlar. Yani bu, tarımla ya da oradaki toplayıcılıkla olabiliyor. Fakat art izana madencilikte cıva kullanılıyor altını ayrıştırmak için. Cıvanın yeraltı suyuna yaptığı tahribat orada çalışan insanlara, sağlıklarına yaptığı tahribat örneğin insanların hayatını dramatik bir biçimde etkiliyor. Zehirlenen yüzey ya da yeraltı suları hayvanları öldürebiliyor vs. . böyle bir yine iklim değişikliği ya da insanların kötü doğal kaynak kullanımından kaynaklanan ciddi sorunları bire bir yaşıyorlar ve hayatın etkilenmesi de dediğim gibi toplum sağlığıyla da oluyor geçim kaynaklarının ortadan kalkmasıyla da oluyor ya da kendi gıdalarının ortadan kalkması, kaynakların azalması, yani gıda güvenliğiyle de ilgili olabiliyor. Çok boyutlu sıkıntılar zinciri, belki de öyle demek lazım.

29. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, küresel iklim değişimi nedeniyle yaşanan göçlere ilişkin görüşleriniz nelerdir, kısaca anlatır mısınız?

Bu çok ciddi bir sorun. İki türlü tabii ki buna da bakmak gerekiyor, göçlerle ilgili. Aslında 2 boyutta 2 türlü bakmak gerekiyor. Bir tanesi tabii ki bir mülteci durumu, bir tanesi de ülke içerisinde yerinden edilmiş olan insanların göçleri. Bunun da yine 2 sebebi olabiliyor. Bir tanesi çatışma, çatışma sonucu bunlar tetiklenebiliyor. Ya da o bölgedeki geçim kaynaklarının ortadan kalkmasıyla insanların büyük şehirlere göçmeleri. Ki sonuncudan başlayacak olursak 40 milyonluk bir ülke Sudan. 1/4’i, yani 10 milyondan daha fazlası sadece Hartum’da yaşıyor. Çok yaygın bir şehir.

Merkezden uzaklaştıkça halen yerleşimler görüyorsunuz ve hepsi aslında çatışma ya da iklim değişikliğinden kaynaklanan geçim kaynaklarının kötüleşmesi sonucu büyük şehre iş bulma umuduyla veya daha güvenli bir yerde olmak umuduyla göç etmiş insanlar. Diğer yandan iklimin tetiklediği bir krizden doğmuş olduğu bir savaşın yaratmış olduğu tahribat hala devam ediyor Sudan'da. Bazen suçu iklim değişikliğine atmak, bazı politik gerekçeleri bu çatışmanın arka planda bırakabiliyor. Bu yüzden suçu sadece iklim değişikliğine atmamak gerekiyor. Fakat bakıldığında bunu hatta BM genel sekreterinin de atıkta bulunduğu şekliyle bir doğal kaynak bazlı çatışma olduğu söylenebiliyor. Bunun sebebi de şu; iklim değişikliği ve değişen yağış patenleri yüzünden çiftçilerin ürün dönemleri göçebelerin yani hayvancılık yapan ve yağmuru takip eden göçebelerin göç yollarının bu tarım alanlarıyla kesişmesine neden oluyor. Hayvanların bu tarım alanlarındaki, çiftliklerdeki ürünleri yemelerinden doğan bir çatışma. Aynı zamanda Arap ve Afrika kabileleri kökenli, bu çiftçiler Arap diğer göçebe olanlar Afrika kökenli bunlar arasındaki sıcak çatışma oradaki, Darfur'daki iç savaşı tetikleyen faktörlerden bir tanesi ve bunun yarattığı tabii ki bazı köylerin boşaltılması, yakılması, yıkılması, insanların önce oradaki kentlere kentlerin banliyölerine gitmeleri ve oradaki geçici olarak kurulmuş bu iç göçe zorunda kalmış insanların kurduğu geçici kamplar, o şehirlerin sabit mahalleleri haline dönüyor. Çünkü 25 yıldır oradalar mesela. Yani neredeyse 1,5 jenerasyon hiç eski yaşadıkları köyleri görmemiş, o banliyölerde büyüyerek oranın bir parçası oluyorlar. Fakat iş yok, yemek yok, alt yapı yok vs. bunun yarattığı çok ciddi sosyo-ekonomik problemler oluyor o şehirlerde. Darfur'daki şehirlerde barınamayan kişiler bir şekilde Hartum'a geliyorlar ki bu da zaten zayıf bir alt yapısı olan bir mega kentin daha da büyük sorunlara uğramasına neden oluyor. Bunun çevresel etkileri oluyor. Mesela çöple ilgili ciddi problemler var. Diğer yandan su olmadığından, su almak için uzun yollar gitmeleri gerekiyor. Su daha çok kirleniyor. Böyle yine dediğim gibi zincirleme birbirini tetikleyen birçok çevresel zarar aslında bu göçlerle birlikte geliyor ve bunlar bazen göçü tekrar tetikliyor. Çünkü Hartum'da da tutunamayan insanlar çoğunlukla Libya üzerinden Avrupa'ya kaçmaya çalışıyorlar. Ya da Sudan'ın başka taraflarından gelip Sudan'a gelen, Sudak üzerinden Libya'dan Akdeniz'e ulaşip o botlarla İtalya'ya ulaşmaya çalışıyorlar. Yani baktığımızda; hem yerelde, hem ulusal ölçekte hem de bölgesel ölçekte göç bir şekilde iklimin tetiklemesiyle ortaya çıkabiliyor diyebilirim.

30. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, bulunduğunuz bölgelerde yaşayan insanların bir insan hakkı olan çevre hakkı bağlamında “insan sağlığına elverişli bir çevrede yaşama” hakkına erişimleri hakkındaki düşüncelerinizi kısaca anlatır mısınız?

İnsanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, aslında sürdürülebilir kalkınmanın, bence çekirdek merkez kavramlarından bir tanesi. Hatta sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri biliyorsunuz 17 tane hedefi tanımlarken, yine çok güzel bir gösterimi var onun, en altta bir çember tamamen çevresel kalkınma hedeflerinden oluşuyor. Onun bir üstü toplumsal, bir üstü de ekonomik. Yani aslında her şey çevresel kalitenin sağlanmasına bağlı, tabii bir de toplumsal kalkınma boyutları da. Baktığımızda, özellikle o tecrübe ettiğimiz bölgede insan sağlığına elverişli bir çevrede yaşama hakkında erişim bir hak olmasına rağmen oldukça zor bir konsept. Çünkü tanımladığınız insan sağlığına elverişli çevre, öncelikle en azından sağlığa elverişsiz özellikler barındırmamalı. Ama baktığımızda işte yerleşim yerlerindeki kirlilik kontrol edilemeyen kirlilik, diğer yandan o bölgenin getirdiği halen bazı hastalıklara yakın olma riski ki bu hastalıklar sivri sinek bazlı hastalıklar, ki hepsi aslında su bazlı hastalıklardır. Malariası, kolerası maalesef var ve bu oradaki hayatın bir parçası. O yüzden bu çevre hakkına baktığımızda, sadece çevreye değil çevreyi destekleyen bütün alt yapıların bir arada olması gerekiyor. Yani işte hastane-sağlık alt yapısı, sürekli bir aşılama vs. o yüzden birçok BM kuruluşu her birlikte o bölgedeki insanların sağlığı için çalışıyorlar. Burada çevrenin uygun bir alt yapı olarak gelmesi bazen ikinci planda kalabiliyor. Çünkü özellikle kor bölgelerde insani yardımlar kalkınma çabalarının önüne geçmek zorunda. Aslında baktığımızda bir süreç olarak tanımlanır. İnsani boyut, ardından barışın teminine giden bir skaladır o. Önce insani yardımlarla başlarsınız, sonra yerel ulusal kalkınma çabalarına destek verirsiniz. Bu oluşan daha sağlıklı ekonomik ve sosyal ortam barışın temini için de zemin hazırlamış olur. Bu süreç içerisinde Sudan’da insani’den kalkınmaya gelmiş olan ve yavaş yavaş barış teminine uzanan bir süreçler zinciri vardı. Maalesef son pandemiyle yeniden insani’ye dönmek zorunda kaldı. O yüzden şuanda mesela Sudan sayılar düşük görünse de covid kaynaklı ölümler konusunda kötü bir durumda. Bakınca o hakları var ama o hakka erişimler, tabii ülkenin de fakirliğiyle doğru orantılı olarak, maalesef istenilen düzeyde değil ve muhtemelen uzun yıllar da olamayacak.

31. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde tarım ve temiz suya erişim konusunda nasıl etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?

Bu aslında gururla cevap verebileceğim bir şey. Yaptığımız alan çalışmaları, özellikle Darfur’daki projelerimizde, oradaki ciddi sayıda köyün diyelim, yani 100 bin faydalanıciya ulaşıyoruz, suya ve daha çok tarıma erişimlerini sağladık. Bu sadece alt yapı sağlayarak değil, sürdürülebilirliğini de sağlayarak, sürdürülebilirlikten kast ettiğim şey çevresel yönetim kurduğumuz karar verme mekanizmalarıyla en taban seviyeden yani köy seviyesinde köyler arası suyun kullanıma karar verme komiteleri, bir üst seviyede doğal kaynak komiteleri, eyalet bazında da su forumlarını oluşturarak orada beraberce yaptığımız alt yapıların ötesinde suyun kullanımına beraber karar vermelerinin mekanizmalarını oluşturduk. Bu da oradaki tarımın sürekliliği, tarım deyince geçim kaynakları, IDP’lere (uluslararası gelişim programı) iş olanağı, gıda güvenliğinin yanı sıra suya erişim konusunda da bir fırsat yarattığımızı düşünüyorum. Tabii ki suya erişim halen kolay değil. Diğer yandan yaptığımız basit yapılar oradaki yer altı sularını da besliyor. Öyle olunca da tabii kuyulardan çıkan su ve bir şekilde o suya erişim sağlanıyor. Temiz suyun da parametreleri vardır. Temiz suyun tanımının bilimsel bir tanımı oluyor. Oradaki temel olan aslında suya erişim insanlar için. Daha sonra o suyu içilebilir hale getirebiliyorlar. Bu konuda insanların hayatına dokunduğumuzu düşünüyorum. Tabii ki ben bunu topyekûn başarı olarak göremiyorum. Yarattığımız modeller diyelim tekrar edilebilir ya da genişletilebilir modeller oldukça güzel tepkiler alıyor hem kamu kurumlarından Sudan’da, hem de donelerden ve diğer uygulayıcılardan. Bu farklı sahil ülkelerinde uygulamaya geçecek bir şekilde. Ve iş tatmini enderdir bizim işlerde. Çünkü siz döndükten ya da gittikten 10 yıl sonra filan o sonuçlar gelir. Enteresan bir şekilde işlerimizde o tatmini alabiliyorum.

32. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde sosyal ve ekonomik anlamda nasıl etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?

Evet şimdi sosyal ve ekonomik şeyde de bir-iki dikkatör kullanayım. Sosyalde özellikle cinsiyet eşitliği BM kurumlarının başta gelen prensiplerinden bir tanesi. Yani her yaptığımız çalışmada, girişimde, uygulamada kadınların ön plana çıkarılması karar verme mekanizmalarında kadınların söz sahibi olması bizim önceliğimiz. Bunu sağlayabildiğimizi düşünüyorum. Özellikle köy bazındaki karar verme meclislerinde, işte buna baraj komitesi gibi isimler veriyorlar, orada kadınlar var, kadınlar temsil ediyor. Kadınlar karar verme aşamalarında söz söylüyorlar ve bazı komitelerin eyalet bazındaki temsilcileri o grup içerisindeki kadınlar, yani gidip de vali ile görüşmeler de yapılıyor, o gruplarda kadınlar oturuyor. Yani kadınların rolünü kuvvetlendirdiğimizi düşünüyorum. Bu bir sosyal değişimdir. Çünkü çocuklar da gelip dinliyorlar annelerini ya da başka kadınların konuştuğunu görmek onlara da model oluşturuyor. Yani bu konuda sonradan aldığımız geri bildirimlerde de bir fark olduğu ve kadınların daha çok söz sahibi olduğunu görüyoruz. Bu umut verici. Diğer yandan Sudan hala kadın sünnetinin olduğu bir ülkeydi. Örneğim bizim yakın çalıştığımız Dünya Nüfus Örgütü Sudan Ofisi kamu kurumlarını özellikle Beşir'in devrilmesinden sonraki süreçte kadın sünnetini illegal hale getirerek çok önemli bir sosyal bir adım attılar. Bunlar tabii hep birbirimizin yaptığı sosyal projelerin iyi repütasyonlarının başka ajansların da yolunu açmasından da geçiyor. Ekonomik alanda yaptığı etki şu: az su olduğunda sadece kendi veya hayvanlarının gıdalarını üretebiliyorlardı. Daha sonra daha fazla suya erişimleri olduğunda tarımı daha uzun yaptıklarında, ilk etapta o ilk ürünleri yapıp bir kenara koyduklarında pazarda değeri yüksek olan domates, salatalık, soğan vs gibi şeyleri ekip bunların satışıyla gelirlerini bazı durumlarda 70-80 kat arttıranlar var. Yani %70-80 kattan bahsediyorum. Bu şunu tetikliyor, o IDP kamplarındaki insanlar iş imkanı buluyorlar. Daha geniş alanlarda sadece aile yetiştirmiyor, işçi insan alıyorlar, onlara üründen de pay veriyorlar. Yani bu tabii sosyal fakirliğin azaltılması yönünde sosyal bir etkisi de oluyor ekonominin yanında. Diğer yandan bizim bu planlama çalışmalarımız hep katılımcılarda tabandan-tavana giden yöntemler izlerler. Biz oraya size bunun için yardıma geldik diyerek değil, sizce sorun ne, çözümü nasıl bulabiliriz'i beraber tartışarak girişimlerde bulunduk ki sahiplenme olsun, biz çekilince süreçler devam etsin. Bu birbirleriyle çatışmış olan ve hala aynı suyu kullanmak zorunda olan göçebeler ve çiftçileri aynı odada aynı haritalara bakarak beraber karar vermeye yönlendirdi. Bu diyalog platformları da aslında çatışma çözümü ve orada barış temini için enteresan

örnekler oluşturdu. Burada yıllarca birbirleriyle görüşmemiş göçebeler ve çiftçiler bizim toplantılarımızda birbirlerini düğünlere davet ettiler. 15 yıldır gitmediği yere çiftçiler giderek bir düğüne katıldılar. Yani farklı diyalog platformları yarattığınızda yan getiriler de oluyor. Sadece suyu konuşuyorsunuz, ama bir anda bir sosyal diyalog ortamı oluşmuş oluyor. Bu da çatışma çözümü için önemli bir şey.

33. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde eğitim konusunda nasıl etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?

Çevre programı olarak direkt eğitimle alakalı çalışmamız yok. Yani bizim BM’in oluşturduğu ülkelerin bize verdiği görev çevre konularına öncelik etmek. UNİCEF ya da Dünya Nüfus Örgütü eğitim konusunda çalışmaları üstlenerek yapıyorlar. Birebir o bölgelerde işbirliğimiz yok. Fakat şunu görüyorum, tabii ki bir hanenin geliri arttığında çocuklarını daha iyi bir eğitime götürebilme, gönderebilme şansları oluyor. Bazı lider ailelerin diyelim proje yaptığımız bölgelerdeki aktif ailelerin çocuklarını şehirdeki okullara verdiğini biliyorum. Yani doğrudan olmayan bir etkidir. Ama direk olarak eğitime yaptığımız bir katkı yok.

34. Afrika’da geçirdiğiniz süredeki gözlem ve deneyimlerinizi baz aldığınızda, katkıda bulunduğunuz sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının, yardımda bulunduğunuz bölgelerde cinsiyet rollerinin dağılımında nasıl bir etki yarattığını düşünüyorsunuz, kısaca anlatır mısınız?

Daha önce de anlattığım gibi kadınların pek çok yerde öne çıkması, moderasyon görevi üstlensek de zaten oradaki özellikle Afrika kabilelerinden gelen kültürde kadınların sözü ve rolü var yani. Örneğin toplum tabanlı yaptığımız toplantılarda hep gelip hem de ev sahipliği yapan, örneğin yerel bir şarkıcı vardı. Şarkısının sözleri; savaş, savaşın kötülüğü, barışın önemi ve bir arada olmak ve toplantıyı bir kadının liderliği ve yönlendirmesiyle açmak çok etkili oluyordu açıkçası. Bir şekilde sıkıcı bir şekilde valilik temsilcisinin yaptığı bir konuşma, ardından başlamak yerine yerel bir kadının gösterdiği ve verdiği mesajlarla başlamak fayda sağlamıştı. Fakat diğer yandan baktığımızda örneğin çalıştığımız köylerden bir tanesinde bir tür köy fidanlığı- köy ormanı diyelim, bunun kurulması o kurulan fidanlıktan alınan yan ürünlerle ısınma, yemek için kullanılması bütün bu süreci;

fidanların dikilmesinden takibine kadar kadınlar üstlendi ve bir toplantıda odit sırasında sordular “siz yapıyorsunuz, bütün bu işi siz üstlenmişsiniz, erkekler oturuyorlar, bundan gocunmuyor musunuz?” kadınlar da “onlara bıraksak yapamazlardı” diye cevap vermişti. Yani o rolü üstlenmeleri sadece bizim ittirmemizle değil kendilerinin de sahiplenmesiyle oldu. Gerçekten bazı yerlerde, kesinlikle oradaki erkeklerden daha iyi detaylı ve ince bir biçimde yapmaları da gözlemlediğimiz bir şeydi. Bunu bir ayrım için söylemiyorum. Yani o topluluk içerisinde kadın rolünü çok doğru, olması gerektiği gibi oynuyor. Biz de her zaman bunun için bir zemin oluşturmaya çalışıyoruz. Umuyoruz ki tabii, devamlılığı da olur. Hala en son demokratik yola giden devrimde BM’in bastırması ve tavsiyelerine rağmen, kurulan/geçen hükümetinde sadece 2 kadın bakan oldu. Bunun böyle olmaması için, %50-%50 olması için çok bastırmıştık. Ama bazı şeyler de bir süreç beklemek ve görmek gerekiyor.

EK 3: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.03.2021-17313



1993

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
Akademik Değerlendirme Koordinatörlüğü

Sayı : E-62310886-604.01.01-17313
Konu : Ecem Nur Dinçer'in Etik Onay
Başvurusu Hk.

08.03.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 17.02.2021 tarih ve 12113 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Nur Dinçer'in, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmekte olduğu "Afrika'da Yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmalarına Katkı Sağlayan Kişilerin Deneyimlerinin Yeşil Sosyal Hizmet Odağında Ele Alınması" başlıklı yüksek lisans tez çalışması, değerlendirilmiş ve bilgilerinize ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. M. Abdülkadir VAROĞLU
Kurul Başkanı

Ek: Değerlendirme Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BEL546V9Z

Belge Doğrulama Adresi : https://ebys.baskent.edu.tr/enVision/Validate_doc.aspx

Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampüsü Fatih Sultan Mahallesi Eskişehir Yolu 18. Km 06790

Bilgi için: Gamze SONBAY

Telefon No:0 312 246 67 40 Faks No:0 312 246 66 05

Koordinatör

e-Posta:adk@baskent.edu.tr İnternet Adresi:www.baskent.edu.tr

Telefon No: 246 66 66 / 2078

Kep Adresi:baskentuniversitesi@hs02.kep.tr



İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Nur Dinçer'in, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmekte olduğu "Afrikada Yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmalarına Katkı Sağlayan Kişilerin Deneyimlerinin Yeşil Sosyal Hizmet Odağında Ele Alınması" başlıklı yüksek lisans tez çalışması, değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir. Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. M. Abdülkadir Varoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Kudret Güven	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Ali Sevgi	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Işıl Bulut	Olumlu/Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Can Mehmet Hersek	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/ Olumsuz	

Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Nur Dinçer'in, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmekte olduğu "Afrikada Yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmalarına Katkı Sağlayan Kişilerin Deneyimlerinin Yeşil Sosyal Hizmet Odağında Ele Alınması" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını yapabileceği görüşündeler.

Prof. Dr. Özcan Yağcı, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ecem Nur Dinçer'in, Doç. Dr. Seda Attepe Özden'in danışmanlığında yürütmekte olduğu "Afrikada Yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmalarına Katkı Sağlayan Kişilerin Deneyimlerinin Yeşil Sosyal Hizmet Odağında Ele Alınması" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına ait tasarım ve içeriğin uygun olduğunu iletilmişlerdir.